

Women and Society in the Roman World.
A Sourcebook of Inscriptions from the Roman West

Emily A. Hemelrijk

For the convenience of the reader, this PDF on the website of CUP provides the texts of all inscriptions translated in the sourcebook in the order in which they are found in the book. The Latin texts follow the presentation by the Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby (EDCS) with adaptations; the Greek texts were transcribed by Rolf Tybout. All texts have been checked against modern corpora and publications: where several readings are possible, I have followed what is, to my mind, the most trustworthy text. Though Latin has no punctuation, I have added punctuation for the convenience of the reader unacquainted with reading inscriptions. Please note that punctuation means interpretation and that I have had to find a balance between readability and grammatical correctness. For example, though Latin inscriptions often consist of a succession of subordinate clauses, I have inserted a full stop where this seemed to improve the legibility of the text. Comments on the layout of the inscription – e.g., lines that were carved on a different part of the stone – are printed in *Italics* between square brackets. I have also exchanged EDCS's indication of lost letters within a line [3], or of an entire line [6], with [...]. On the other hand, I have kept EDCS's corrections of ancient spelling variants and mistakes (e.g., se<d=T> when the text has 'set' instead of 'sed'); the reader should be aware, however, that most are not simply errors, but reflect spelling changes and colloquial or spoken language in antiquity. Last but not least, it should be emphasized that this PDF has no pretensions whatsoever to being an epigraphical edition. It is meant to present the inscriptions translated in the book in an accessible way, to facilitate consultation of the original texts.

For clarity of presentation, I have refrained from listing all epigraphic corpora an inscription is published in. Instead, I have specified the two or three corpora most likely to be present in university libraries. These are often not the most recent editions, but by simply typing in the *CIL* (*ILS*, *AE* or other) numbers in the Clauss / Slaby database, the reader may find more recent corpora. Images and references to scholarly publications may be found through www.manfredclauss.de and the databases linked to it, such as EDH, EDR and Lupa.at.

The main editorial conventions used in the inscriptions below are listed here. Please note that the EDCS has some peculiarities, which deviate from the 'Leiden system'; see <http://db.edcs.eu/epigr/hinweise/hinweis-en.html>. For an introduction to editorial conventions, readers may wish to consult an epigraphic handbook such as Cooley (2012) 350-355.

(abc)	abbreviations written out in full
[abc]	restoration of letters lost through damage to the inscription
[...]	lost letters or words (of various length); no restoration proposed
]	lost text of unknown length at the beginning of the inscription
[	lost text of unknown length at the end of the inscription
{abc}	letters erroneously inscribed
[[abc]]	ancient erasure
<< abc>>	ancient text inserted over erasure
/	division of lines on the stone (in Greek inscriptions and for every fifth line)
<e=F>	modern spelling correction

Chapter 1. FAMILY LIFE

I. Marriage and the Traditional Virtues of Wives: Variations on a Theme

1 A dutiful wife

CIL 6, 26192 = *ILS* 8398

Rome. 40-20 BC

Hic est illa sita, pia, frug(i), casta, / pudic(a) Sempronia Moschis, / cui pro meritis ab coniuge gratia relatast.

2 Wool work as a symbol of matronal virtue

CIL 1, 1930

Ancona, Italy (10). Late 1st century BC

[Above the wool basket]]ma ca/[lath]us coli.

[On the basket] L(ana).

[Under the relief] [H]ospes reseiste et aspice aet[ernam] / domu(m). Pro mereitis statuit / co(n)iux co(n)iugei e[t sibi].

3 Love and loyalty. Fragments of the *Laudatio Turiae*

Extracts from *CIL* 6, 41062: column I, 27-34 and column II, 31-40

Rome. ca. 9 BC

[Column I, 27-34] Rara sunt tam diuturna matrimonia, finita morte, non divertio in[terrupta; contigit] / nobis ut ad annum XXXXI sine offensa perduceretur. Utinam vetust[a coniunctio habu]isset mutationem vice m[e]a, qua iustius erat cedere fato maiorem. / Domestica bona pudici[t]iae, o<b=P>sequi, comitatis, facilitatis, lanificii stud[ii, religionis] / sine superstitione, o[r]natus non conspicendi, cultus modici cur [memorem? Cur dicam de cari]/tate, familiae pietate, [c]um aeque matrem meam ac tuos parentes col[ueris non alia mente] / illi quam tuis curaveris, cetera innumerabilia habueris commun[ia cum omnibus] / matronis dignam f[a]mam colentibus?

[Column II, 31-40] Diffidens fecunditati tuae [et do]lens orbitate mea, ne tenen[do in matrimonio] / te spem habendi liberos [dep]onerem atque eius caussa ess[em infelix, de divertio] / elocuta es vocuamque [do]mum alterius fecunditati t[e tradituram non alia] / mente, nisi ut nota con[co]rdia nostra tu ipsa mihi di[gnam et aptam con]/dicionem quaereres p[ara]resque ac futuros liberos t[e communes pro]/que tuis habituram adf[irm]ares, neque patrimoni(i) nos[tri, quod adhuc] / fuerat commune, separa[ti]onem facturam, sed in eodem [arbitrio meo id] / et, si vellem, tuo ministerio [fu]turum: nihil seiunctum, ni[hil separatum te] / habituram, sororis soc[rusve] officia pietatemque mihi d[ehinc praestitutam].

4 Praise of traditional virtues: the epitaph of Amymone

CIL 6, 11602 = *ILS* 8402

Rome. Mid 2nd century AD

Hic sita est Amymone Marci, optima et pulcherrima, / lanifica, pia, pudica, frugi, casta, domiseda.

5 Mausoleum of Postumia Matronilla

CIL 8, 11294 = *ILS* 8444

Near Thelepte, Africa Proconsularis. 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Postumia Matronilla, inco<m=N>pa/rabilis coniux, mater bona, avia / piissima, pudica, religiosa, laborio/sa, frugi, effica<n=X>s, vigilans, sollicita, / univir(i)a, unicuba, [t]otius industriae et fidei / matrona. Vixit annis n(umero) LIII, mensibus n(umero) V, diebus tribus.

6 A hard-working wife

CIL 9, 1913 = *ILS* 8437

Beneventum, Italy (2). 2nd or early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Octaviae Cres/centinae, qu(a)e / antiqua vita vi/xit fidei ac dili/gentiae [gr]aviss(imae). / C(aius) Val(erius) Ianuarius / coniux c(um) fil(iis) b(ene) m(erenti) f(ecit).

7 A virtuous wife

AE 1987, 179

Ostia, Italy (1). Late 2nd – early 3rd century AD

[D(is)] M(anibus). / [...]nia P(ubli) f(ilia) Sebotis / Q(uintus) Minucius Q(uinti) f(ilius) Pal(atina) Marcellus / coniugi carissimae pientissim(ae) castiss(imae) / coniugali, quae numquam sine me in publ/icum aut in balineum aut ubicumq(ue) ire voluit, / quem virgine(m) duxi ann(or)um XIII ex qua filia(m) habeo, / cum qua tempus dulce{m} luminis vidi, quae me / felicem fecit, se<d=T> ego mallebam viveres: illa erat / mea felicitas, si te superstite(m) reliquisse(m). V(ixit) ann(os) XXI, m(enses) II, d(ies) XXI.

8 Putting the husband first

CIL 3, 7436

Nicopolis, Moesia Inferior. Late 2nd - early 3rd century AD

[D(is) M(anibus?)] / et b(onae) m(emoriae). Fronto Aug(ustorum) nn(ostrorum) dispens(ator) Moes(iae) inf(erioris).
[In verse] Floribus ut saltem requiescant membra iucundis / Aeliae carae mihi nunc hoc inclusae sepulcro, / regina Ditis magni regis, [p]reco hoc te /- nam meruit haec multa suis pro laudibus a me - / inmeritae propere solventem fila dearum, / quae globo Parcarum revoluta cuncta gubernant. / Qualis enim fuerit vita, quam deinde pudica, / si possem effari, cithara suadere(m) ego Manes. / Haec primum casta, quot te audire libenter / et mundi spatia Ditis quoque regia norunt. / Hanc precor Elysiis iubeas consistere campis / et myrta redimire comas et tempora flore. / Lar mihi haec quondam, haec spes, haec unica vita, / et vellet quod vellem, nollet quoque ac si ego nollem, / intima nulla ei quae non mihi nota fuere, / nec labos huic defuit, nec vellerem inscia fila, / parca manu, se<d=T> larga meo in amore mariti, / nec sine me cibus huic gratus nec munera Bacchi, / consilio mira, cata mente, nobili fama. / Carmini, possessor, faveas precor, ac precor ut tu / hanc tituli sedem velles decorare quodannis / et foveas aevi monumentum tempore grato, / roscida si rosula seu grato flore amaranthi / et multi{s} generum pomis variisque novisque, / ut possit toto refoveri temporis anno.

9 Female virtues

CIL 12, 1972 = *ILN* 5, 1, 163

Vienna, Gallia Narbonensis. Late 2nd or 3rd century AD

D(is) M(anibus).

Memoriae (a)eternae / Iul(iae) Severin(a)e, matronae honestis/sim(a)e, coniugi karissim(a)e, matri pi/entis(s)im(a)e, parenti dulcis(s)im(a)e. Priminus / Placidus simul et filiae eius merita / [...]V[...] fecerunt.

10 Epitaph of Aufidia Severina

CIL 6, 12853 = *CIL* 6, 34060

Rome. 3rd century AD

D(is) M(anibus).

Hic iacet Aufidia Severina signo Florenti, / bis quinos denos quae vixit annos aetatis. / Casta fide semper toru(m) maritale(m) dilexit. / Sobria, non moecha, simplex, animoque benigno, / dedita coniugi soli suo, ignara alienum. / Conpari dulci suae incomparabili solae / Basileus fecit, quod fieri ab illa cupiebat.

11 A fertile marriage

CIL 3, 3572 = *TitAq* 2, 745

Aquincum, Pannonia Inferior. 3rd century AD

[*In verse*] Hic sita sum matrona genus nomen/que Veturia, Fortunati coniux de patre Vetu/rio nata. Ter novenos misera et nupta bis octo / per annos, unicuba, uniuuga, quae post / sex partus unio superstite obii. / [*In prose*] T(itus) Iulius Fortunatus |(centurio) leg(ionis) II Ad(iutricis) P(iae) F(idelis) / coniugi incomparabili et insigni in se pietate.

12 The joys of marriage

CIL 13, 1983 = *ILS* 8158

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. 3rd century AD

D(is) M(anibus) / et / memoriae aetern(ae) / Blandinae Martiolae, puellae / innocentissimae, quae vixit / ann(os) XVIII, m(enses) VIII, d(ies) V. Pompeius / Catussa, civ<i=E>s Sequanus, tec/tor, coniugi incomparabili / et sibi benignissim(a)e, quae me/cum vixit an(nos) V, m(enses) VI, d(ies) XVIII / sine ul(l)a criminis sorde. Viv(u)s / sibi et coniugi ponendum cu/ravit et sub ascia dedicavit. / Tu qui legis vade in Apol(l)inis / lavari(?), quod ego cum coniu/ge feci. Vellem si ad(h)uc possem.

13 Sweet Urbana

CIL 6, 29580 = *ILS* 8450

Rome. 3rd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Urbanae coniugi dulcissim(a)e / et castissimae ac rarissimae, cuius praeclarius / nihil fuisse certus. Hoc etiam titulo honorari / meruit, quae ita mecum cum summa iucundi/tate adque simplicitate in diem vitae suae / egit, quam adfectioni coniugali tam / industria morum suorum. Haec ideo / adieci ut legentes intelligant quantum / nos dilexerimus. Paternus b(ene) m(erenti) f(ecit).

14 A long and harmonious marriage

CIL 6, 33087 = *ILS* 8401

Rome. 100-50 BC

Q(uintus) Pompeius, Bithynici l(ibertus), Sosus, / Sa[t]riena, P(ubli) l(iberta), Salvia, ux{s}or
 frug(i), / o<b=P>sequentes et con/cordes Esquileis ab aqua / conclusa fecer(unt) sib[ei] et
 su{e}is et digneis. / Dum suppeditat vita inter nos annos LX vi/ximus concordēs. / Morte
 obita ut monumentum haberemus, fecimus vivi. / [In prose] Studium et Acme l(ibertae), ut
 una con/deremus conditivom / cubiculum fecerunt. / Hoc mon(umentum) hered(em) / non
 sequetur.

15 Dialogue of a harmonious couple

CIL 6, 9499 = *ILS* 7472

Rome. ca. 80-50 BC

[Left] [L(ucius) Au]relius, L(uci) l(ibertus), / [H]ermia, / [la]nius de colle / Viminale. [H]aec
 quae me faato / praecessit, corpore / casto, / [c]oniunx{s} una meo / praedita amans / animo, /
 [f]ido fida viro v{e}ix{s}it / studio parili, <c=Q>um / nulla in avaritie / cessit ab officio. /
 [A]urelia L(uci) l(iberta) / [

[Right] Aurelia, L(uci) l(iberta), / Philematio(n). / Viva Philematium sum / Aurelia
 nominata, / casta, pudens, volgei / nescia, feida viro. / Vir conleibertus fuit / - eidem quo
 careo / eheu - / ree fuit eevero plus / superaue parens. / Septem me naatam / annorum
 gremio / ipse recepit; XXXX / annos nata necis potior. / Ille meo officio / a<s=D>siduo
 florebat ad omnis / [

16 United in death

CIL 6, 19008

Rome. Imperial period

Dis Manibus. Istis / Geminae Caumae C(aius) Billienus Fructus ossibus / ossa dedit coniugi
 perpetuae, quos / aetas iunxerat olim, nunc mortis iuncti / iacent, qui vixerunt una annis /
 continuis LII sine lite molesta. / Filius hunc titulum posu(it) plen(us) pietate parentu(m).

17 Marital harmony

CIL 13, 2205

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. Imperial period

D(is) M(anibus) / et memori/ae aet(ernae) / Matiae Verae, quae me/cum vix(it) ann(os)
 XXXVI, m(enses) III, / d(ies) X sine ulla animi laesio/ne. Longus amor peri(i)t dire(m)p/ta
 morte recept(us). Utinam nos / fatus texisset utrosque! / Pusinnon(ius) Dubitatus con/iug(i)
 incomparab(ili), de qua ni/hil dolui nisi mortem / p(onendum) c(uravit) et sub ascia dedicavit.

18 Equal partners

CIL 11, 654

Faventia, Italy (8). Imperial period

D(is) M(anibus) / Primae. / [In verse] Digna fui merito / meo rara sodali. / Unus amor
 mans(i)t / par quoque vita / fidelis. Si dolu(i)t aliqui / me quoque iunxi do/lori. Par fui dum
 potui. / Dulcis vale / kare sodalis. / [In prose] Vixit ann(os) XXI, m(enses) II, d(ies) XX. /
 Chrestus / b(ene) m(erenti).

19 A beloved wife

CIL 10, 1951

Puteoli, Italy (1). Imperial period

Lolliae Victorinae, / co(n)iugi dulcissimae. / Lollianus Porresmus / procurator / bene merenti
emit, cum qua vixit annos XX / sene(!) reprehensione ulla / e[t] alterutrum. / Hoc est amasse!

20 Longing for a deceased wife

CIL 6, 7579 = *ILS* 8190

Rome. 1st half of the 1st century AD

Dis Manibus Meviae Sophes. / C(aius) Maenius Cimber coniugi sanctissimae / et
conservatrici, desiderio spiritus mei, / quae vixit mecum an(nos) XIIX, menses III, dies XIII, /
quod vixi cum ea sine querella. / Nam nunc queror apud manes eius et flagito / Ditem aut et
me reddite coniugi meae, quae / mecum vixit ta<m=N> concorde ad fatalem diem. / Mevia
Sophe impetra, si quae sunt Manes, ne / tam scelestum discidium experiscar diutius. / Hospes,
ita post obitum sit tib<i=E> terra levis, ut tu / hic nihil laeseris, aut si quis laeserit nec superis
/ comprobetur nec inferi recipiant et sit ei terra gravis.

21 Learned Pedana

CIL 6, 17050

Rome. Late 1st century AD

Ingratae Ven{a}eri / spondebam munera / supplex, erepta co(n)iux / virginitate tibi.
Persepho/ne votis invidit pallida nos/tris et praematurum fun{a}e/re te rapuit. Sup{p}remum /
versus munus Donatus / et aram et gratam scal/psit, docta Pedana, / chelyn. Me nunc torquet /
amor; tibi tristis cura / recessit. Let{i}haeoque / iaces condita sarcophago.

22 Embalming and venerating a deceased wife

CIL 6, 30102

Rome. AD 50-100

] / et quae rara fides toris [...]. / Multos cum caperet superba forma, / blando iuncta viro
pudica mansit, / qui nunc pro meritis bene adque caste / corpus, quod potuit negare flammae, /
unguento et fol<i=E>o rosisque plenum / ut numen colit anxius merentis. / Parcas, oro, viro
puella parcas, / ut possit tibi plurimos per annos / cum sertis dare iusta, quae dicavit, / et
semper vigilet lucerna nardo.

23 Portrayed as a goddess

CIL 6, 15592-4 = *ILS* 8063a-c

Rome. Early 2nd century AD

[On the lintel] Claudiae Semne, coniugi dulcissimae, / M(arcus) Ulpius Aug(usti) lib(ertus)
Crotonensis.

[On the marble plaque] Claudiae Semne, uxori, et / M(arco) Ulpio Crotonensi, fil(io), /
Crotonensis Aug(usti) lib(ertus) fecit. / Huic monumento cedet / hortus in quo tricliae, /
viniola, puteum, aediculae, / in quibus simulacra Claudiae / Semnes in formam deorum, ita uti
/ cum maceria a me circumstructa est. / H(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur).

[On the altar] Fortunae, / Spei, Veneri / et / memoriae / Claud(iae) Semnes / sacrum.

24 An Alcestis to her husband

IGUR 322 = IG 14, 1368

Rome. AD 150-250

Ἄλκηστις τοῦνομα | τῶιδ' ἐπὶ τύμβῳ κεῖμαι σὺν θυγατρὶ Ἑρμιόνη | βιώσασα δ' καὶ κ' ἔτος·
πα||τρὶς δ' ἔμοι ὑπάρχει Ἀσίη|θεν Ἀφροδισιάς· εὐσεβείης δὲ εἵνεκα, ἧς τοῦνομα | ἐκόσμησα,
καὶ γέγονα Ἄλ|κηστις ἐκείνη ἢ πάλαι φίλανδρος ἦν καὶ θεοὶ καὶ βρο||τοὶ ἐμαρτύρησαν
σωφροσύνης εἵνεκα· τού|των δ' ἔμοι μίζων μάρ|τυς σύμβιος· ὃς καὶ εὐ||σεβίην πᾶσαν εἰς ἐμὲ |
ἐξετέλεσεν, ὧι καὶ θε|οὶ ἀμοιβὰς καὶ τὰ δίκαια | τὰ ἡμέτερα ἀποδοῖεν· | Κλ(αύδιος) Μάξιμος
ιδίαι || συμβίῳ καὶ θυγατρὶ | μνήμης εἵνεκα ἐποίει.

25 An oath to remain a widower

CIL 11, 1491 = ILS 8461

Pisae, Italy (7). 1st half 2nd century AD

D(is) Manibus) Scriboniae Hedone. / Q(uintus) Tampus Hermeros / coniugi karissimae
fec(it), c<um=ON> qua vix(it) an(nos) XVIII sin(e) / querella. Cuius desiderio iuratus se post
ea(m) / uxore(m) non habituru(m).

26 A pledge to remain a widow

CIL 6, 35050

Rome. 2nd century AD

Dis Ma(nibus). / L(ucio) Cornificio Philargyr[o], / vixit annis XXIII, fecit / Articuleia Iris
coniugi bene / [m]erenti karissimo, cui iuravi ne / [po]st obitum (h)uius coniuge(m) habere /
[vel]im, libertis liberta(bu)s(q)ue eius. / [Sig]nator et tu fiduciari cave malum.

27 The wife live on in the memory of the husband

CIL 6, 11082 = IGUR 310

Rome. 2nd century AD

M(arcus) Aemilius M(arci) f(ilius) Ianuarius / Catiliae Marcianae co(n)iugi incomparabili, /
dulcissimae, pientissimae, castissimae, / quae vixit annis XXXII, menses(!) VI, diebus V / et
cum qua vixi annis XIII cum magna dulcitudine. / Somno aeternali sacrum. / Fecer(unt) et
fil(ii) M(arcus) Aemilius Agathemer et M(arcus) / Aemilius Marcianus et Aemilia Ingenua, /
quae et Marciana{e}, matri pientissimae, dul/cissimae, sanctissimae.

[Εὐ]ψύχι τέκουσα· οὐδεὶς ἀθάνατος.

Somno aeternali sacrum. / Fecerunt et libertis libertabusque po/sterisque eorum. / Invide, quid
gaudes? Illa hic mi mortua vivet. / Illa meis oculis aurea semper erit. / Et QQ(uintorum)
Muci(or)um Eutacti et Iuliani lib(ertis) liber/tab(us)q(ue) posterisq(ue) eorum.

28 Hoping to be reunited in death

CIL 6, 18817 = ILS 8006

Rome. 2nd century AD

Animae sanctae colendae / d(is) M(anibus) s(acrum). / Furia Spes L(ucio) Sempronio Firmo /
coniugi carissimo mihi. Ut cognovi, / puer puella obligati amor<e=I> pariter; / cum quo vixi

tempor<e=I> minimo, et / quo tempore vivere debuimus, / a manu mala diseparati sumus. / Ita peto vos, Manes sanctissimae, / commendat[um] habeatis / meum ca[ru]m et vel{l}itis / huic indulgentissimi esse / horis nocturnis / ut eum videam / et etiam me fato suadere / vel{l}it, ut et ego possim / dulcius et celerius / aput eum pervenire.

29 Posthumous assimilation to a legendary queen

IG 14, 499 = SEG 58, 1044

Catania, Sicily. 2nd - 3rd century AD

Τύμβον ὀρᾶς, παροδεῖτα, [πε]ρικλειτῆς | Ῥοδογούνης
 ἦν κτάνεν οὐχ ὀσίως | λάεσι δεινὸς ἀνὴρ·
 κλαῦσε δὲ καὶ τάρ|χυσε Ἀβιάνιος ἦν παράκοιτιν
 καὶ || βαῖην στήλῃ τήνδ' ἀπέδωκε χάριν· |
 5 ὄνομα τὸ πρὶν με πᾶς ἔκλιζεν | Ἐπαγαθῶ, |
 νῦν δὲ Ῥοδογούνην βασιλίδος | τὸ ἐπώνυμον.

30 Ideals of romantic love

CIL 8, 27380 = MAD 1541

Thugga, Africa Proconsularis. Late 2nd – early 3rd century AD

Dis est sacratus Manibus / hic tumulus, / qui tegit ossa piae / C[...].ae, V(ibi) f(iliae),
 Numisiae / Marcell[in].ae, Quinti / [...].O[...].uxo[ris], / [*in verse*] quorum quo<d=T> sic sunt /
 coniuncta sepulcra / testantur quam concor/des exegerint aev<u=O>m; / quos nec mors potuit
 / sei(u)ngere longe / crudelis quae sola potest / disiu(n)gere amantes.

31 True love

CIL 8, 7427 = ILaI 2, 1, 1244

Cirta, Numidia. Late 2nd – early 3rd century AD

[*On the tabula ansata*] L(ucius) Iulius / Episucus / v(ixit) a(nnos) XI

[*On the left altar*] D(is) M(anibus). / L(ucius) Iulius / Candidus / v(ixit) a(nnos) LXXX, / qui
 vere / vi<x=CS>it. / O(ssa) t(ibi) b(ene) q(ui)escent).

[*On the right altar*] D(is) M(anibus) / Sittiae Spen[is?]. Quisquis a/mat coniunx, / hoc
 ex{s}emplo con/iungat amore(m). / Est autem vitae dulce / solaciolum hac. / Abit ad superos
 cum / filio Episuco karissi/mo nostro. Vixit / a(nnos) LVII; h(ic) s(ita).

32 Killed by witchcraft

CIL 8, 2756 = PCV 41

Lambaesis, Numidia. Late 2nd - early 3rd century AD

Quae fuerunt praeteritae / vitae testimonia nunc decla/rantur hac scri<p=B>tura postre/ma.
 Haec sunt enim mortis / solacia, ubi continetur nom[i]/nis vel generis aeterna memo/ria. Ennia
 hic sita est Fructu/osa, karissima coniunx, cer/tae pudicitiae bonoque obse/quo laudanda
 matrona. / XV anno marit<ae=I> nomen acce/pit, in quo amplius quam XIII / vivere non
 potuit. Quae non / ut meruit ita mortis sortem / retulit: carminibus defi/xa iacuit per tempora
 mu(l)/ta, ut eius spiritus vi / extorqueretur quam / naturae redderetur. / Cuius admissi vel
 Ma/nes vel di Caelestes e/runt sceleris vindices. / Aelius haec posuit Procu/linus ipse maritus,
 legio/nis tantae III Augustae / tribunus.

33 A long and stable marriage

IMS 3, 2, 46 = *ILJug* 3, 1303

Timacum Minus, Moesia superior. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / T(itus) Iul(ius) Satur/nin(us) vet(eranus) ex dec(urione) / coh(ortis) II
Aur(eliae) Dar(danorum) / sibi viv(o) et Ovi/diae Pudentil/ae coniugi ka/rissimae, [*in verse*]
cum qua conubio / stabili quin/quagint(a) an/nos sine secessu / dulciter / egit.

34 A loving couple

CIL 6, 10281

Rome. ca. AD 270

C(aius) Servienius Demetrius, / mar(itus), f(ecit) Viviae Severae, / uxori san(c)tissimae, et /
mihi. Q(uae) <v=B>ixit mecum an/nis XXII, mens(ibus) VIII, die(bu)s V, / in quibus semper
mihi / bene fuit cum illa. / Pancrati hic.

35 Visiting her husband's tomb

CIL 5, 2108 = *ILS* 8453

Acelum, Italy (10). 3rd-4th century AD

/ qui vixi[t] an[nos] / plus minus XL. / Martina cara coniux, / quae venit de Gallia / per
mansiones L, ut / commemoraret memoriam du[lcis]/[si]mi mariti sui. / Bene qu(i)escas
dulcissime / marite.

36 Divorce and remarriage

CIL 12, 4949

Narbo, Gallia Narbonensis. Mid 1st century AD

V(ivit) / C(aius) Livanius Maximi l(ibertus) Auctus / sibi et <<Corneliae Sex(ti) f(iliae)>> /
Maxumae uxori.

37 Two wives buried together

CIL 11, 1471 = *InscrIt* 7, 1, 47

Pisae, Italy (7). 1st century AD

P(ublius) Ferrarius / Hermes / Caecinae Dignae, / coniugi karissimae, / Numeriae Maximillae
/ coniugi bene / merenti / et P(ublio) Ferrario Pro/culo, filio, et poste/risque suis.

38 A tomb for three wives

CIL 14, 5026 = *IPOstie-A*, 182

Portus, Italy (1). Mid 2nd century AD

L(ucius) Mindius Dius / fecit sibi et Genucia / Tryphaenae, coniugi / incomparabili, cum qua
/ vixit annis XXIII, mens(ibus) III / et Lucceiae Ianuariae ma/rit«ae et Anniae Laveriae
contu<b=V>erna/li suae sanctissimae» / et libert(is) libertab(usque) suis poster(is)q(ue)
eor(um). / H(oc) m(onumentum) e(xterum) h(eredem) n(on) s(equetur). / In fronte p(edes)
XXX in agro p(edes) XXXXI.

39 True to two husbands

CIL 5, 7453

Vardagate, Italy (9). 2nd – 3rd century AD

D(is) M(anibus) / et memoriae / Simplici {h}ave / Statiliae / Tigridis. / Vixit ann(os) XXXVI.
/ [In verse] O formosa nimis semperque pudica maritis / duobus recubuisti toris, ubi duos
natos dedisti amoris. / Qui primus ille fuit si potuisset vincere fata, / hunc titulum laudis
posuisset ille tibi. / Sed ego, infelix, qui te talem carui ecce modo / frunitus sexdecim annis
castitate et amore tui. / [In prose] V(ivus) p(osuit) P(ublius) Vibius / Verissimus / coniugi
incomparabili et sibi. / Euphilus Simplicio.

40 Thrown into the Tiber by her husband

IPOstie-A, 210 = ISIS 321

Portus, Italy (1). 2nd century AD

Restutus Piscine(n)sis / et Prima Restuta Primae / Florentiae, filiae carissimae, / fecerunt,
qui(!) ab Orfeu marit<o=V> in / Tiberi (vita) decepta est. December cognatu(s) / posuit.
Q(uae) vix(it) ann(os) XVI(s)emis).

41 Murdered by her husband

CIL 13, 2182 = ILS 8512

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. Early 3rd century AD

D(is) M(anibus) / et quieti aeternae / Iuliae Maianae, femi/nae sanctissimae, manu / mariti
crudelissim(i) inter/fect(ae), quae ante obi(i)t quam fatum / dedit, cum quo vix(it) ann(os)
XXVIII, ex / quo liber(os) procreav(it) duos: puerum / ann(or)um XVIII, puellam annor(um)
XVIII. / O fides, o pietas! Iul(ius) Maior fra/ter sorori dulciss(imae) et [Ing]enuinius /
Ianuarius fil(ius) eius p(onendum) [c(uraverunt) et su]b a(scia) d(edicaverunt).

II. Mothers

42 Providing an example for her daughter

CIL 8, 8123 = ILS 2, 1, 281

Rusicade, Numidia. Imperial period

Pompeia Chia / v(ixit) a(nnos) XXV; h(ic) s(ita) e(st). / Opto meae caste contingat vi/vere
natae, ut nostro / exemplo discat amare / virum.

43 Praise of a mother: the *Laudatio Murdiae*

CIL 6, 10230 = ILS 8394

Rome. Early 1st century AD

] Murdiae, L(uci) f(iliae), matris. / [...] sed propriis viribus adlevent cetera, quo firmiora /
probabilioraque sint. / Omnes filios aequae fecit heredes, partitione filiae data. Amor /
maternus caritate liberum, aequalitate partium constat. / Viro certam pecuniam legavit, ut ius
dotis honore iudici augeretur. / Mihi revocata memoria patris eaque in consilium et fide sua
adhibita, aestumatione facta, certas res testamento praelegavit, / neque ea mente, quo me
fratribus meis quom <e=F>orum aliqua / contumelia praeferret, sed, memor liberalitatis patris
mei, / reddenda mihi statuit, quae iudicio viri sui ex patrimonio / meo cepisset, ut ea us{s}u
suo custodita proprietati meae resti/tuerentur. / Constitit ergo in hoc sibi ipsa, ut a parentibus
dignis viris data / matrimonia o<b=P>sequio probitate retineret, nupta meritis gra/tior fieret,

fide carior haberetur, iudicio ornatior relinquere/tur post decessum consensu civium
 laudaretur, quom discriptio / partium habeat gratum fidumque animum in viros, aequalita/tem
 in liberos, iustitiam in veritate. / Quibus de causeis {Q} quom omnium bonarum feminarum
 simplex simi/lisque esse laudatio soleat, quod naturalia bona propria custo/dia servata
 varietates verborum non desiderent, satisque sit / eadem omnes bona fama digna fecisse et
 quia adquirere / novas laudes mulieri sit arduom, quom minoribus varieta/tibus vita iactetur,
 necessario communia esse colenda, ne quod / amissum ex iustis praecepteis cetera turpet. / Eo
 maiorem laudem omnium carissima mihi mater meruit, quod / modestia, probitate, pudicitia,
 opsequio, lanificio, diligentia, fide / par similisque ceteris probeis feminis fuit, neque ulli
 cessit vir/tutis laboris sapientiae periculorum praecipuam aut certe [

44 A mother and a daughter drowned at sea

CIL 6, 20674

Rome. AD 160-170

[*On top*] D(is) M(anibus).

[*On the frieze above the relief*] Iuliae Secundae, filiae, Corneliae Tyches, uxoris,

[*Below the bust of Julia Secunda*] et forma singulari et / moribus piissimis, doctri/naq(ue)
 super legitimam / sexus sui aetatem prae/stantissimae, quae vixit / annis XI, mens(ibus) VIII,
 d(iebus) XX.

[*Below the bust of Cornelia Tyche*] et incomparabilis erga / maritum adfectus sancti/tatisque
 et eximiae erga / liberos pietatis, quae / vixit annis XXXVIII, mens(ibus) III, d(iebus) VII,
 ex is mecum ann(os) XI.

[*On the right side of the monument; in verse*] Iam datus est finis vitae, iam / paussa malorum /
 vobis, quas habet hoc gnatam / matremq(ue) sepulcrum. / Litore Phocaico pelagi vi /
 exanimatas / illic, unde Tagus et nobile / flumen Hiberus / vorsum ortus, vorsum occa/sus fluit
 alter et alter, / stagna sub oceani Tagus et / Tyrrhenica Hiberus: / sic etenim duxere ollim /
 primordia Parcae / et never<unt=E> super vobis vitalia fila, / cum primum Lucina daret /
 lucemq(ue) animamque, / ut vitae diversa dies foret u/naque leti. / Nobis porro alia est trino /
 de nemine fati / dicta dies leti, quam pro/pagare suopte / visum ollis tacito arbitrio / cum lege
 perenni / sisti quae cunctos iubet ad / vadimonia mortis.

[*First letters of each line of the verse epigram*] Iulius Secundus

45 A mother breastfeeding her children

CIL 6, 19128 = *ILS* 8451

Rome. 2nd or 3rd century AD

Graxiae Alexandriae / insignis exempli / ac pudicitiae, / quae etiam filios suos / propriis
 uberibus educavit. / Pudens Aug(usti) lib(ertus) maritus / merenti. Vix(it) ann(os) XXIII,
 m(enses) III, d(ies) XVI.

46 A nursing mother

RIU 5, 1153 = *ILS* 9169

Intercisa, Pannonia inferior. AD 240-260

D(is) M(anibus). / Ael(io) Munatio, / caps(ario) coh(ortis) |(miliariae) Hem(e)s(enorum) / st<i=U>p(endiorum) XXVIII, dom(o) / Sam(osata). Aur(elia) Cansa/una, con(iux), Ant(onio) / Basso vex(illario), sec(undo) her(ede), / sanctiss(imo) coniug[i] / c<um=ON> se natib(us)q(ue) suis / fecit / m(onumentum) m(emoriae).

47 A mother of three

AE 1985, 355

Ricina, Italy (5). 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Herennia, L(uci) f(ilia), Cervilla / uxor. Vixi annis(!) XVIII et / diem tricesimum. / Liberis tribus relictis / vita(m) finivi dolens. / Co(n)iux karus ut memoriae / posuit hoc viv<u=O>s mihi, / ut prodesset in suppre/mis talem titulum / consequi. C(aius) Carrenas / Verecundus coniugi / incomparabili b(ene) m(erenti).

48 Dying in childbirth

RSK 310 = *IKoeln* 414

Colonia Claudia Ara Agrippinensium, Germania inferior. C. AD 20

Bellae, Von/uci f(iliae), Remae, / Longinus / vir {illa}eius / fecit pie.

49 Relief at successful childbirth

CIL 4, 8820

Pompeii, Italy (1). AD 77

X K(alendas) Febr(u)a(rius), / Ursa peperit die{m} / Iovis.

50 Announcement of birth

CIL 4, 294

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

Iu(v)enilla.

Nata / die Satu(rni), (h)ora secu(nda) v(espertina), / IIII Non(as) Au(gustas).

51 Death after four days of labour

CIL 3, 2267

Salona, Dalmatia. Imperial period

D(is) M(anibus). / Candidae, coniugi bene me/renti, ann(orum) p(lus) m(inus) XXX, qu(a)e me/cum vixit ann(os) p(lus) m(inus) VII, / qu(a)e est cruciata ut pari/ret diebus IIII et non pe/perit et est ita vita fu/ncta. Iustus, conser(vus), p(osuit).

52 Death during the fourth pregnancy

CIL 6, 28753

Rome. Imperial period

[First letter of each verse] Veturia Grata

Vel nunc morando resta, qui perges iter, / etiam dolentis casus adversos lege, / Trebius Basileus, coniunx, quae scripsi dolens, / ut scire possis infra scripta pectoris. / Rerum bon<is=ARUM> fuit haec ornata, suis / innocua, simplex, quae numquam ser<v=B>a<v=B>it dolum, / annos quae vixit XXI et mensibus(!) VII / genuitque ex me tres natos, quos reliquit

par<v=B>ulos. / Repleta quartum utero mense octavo obi(i)t. / Attonitus capita nunc versorum inspicere, / titulum merentis oro perlegas libens. / Agnosces nomen coniugis Gratae meae.

53 Mother and daughter dying during childbirth

CIL 6, 10971 = *IG* 14, 1983 = *IGUR* 1147

Rome. 2nd – 3rd century AD

[D(is)] Θ(εοῖς) Κ(αταχθονίοις) Μ(anibus). |
Εἴκοσιν ἔξ λυκάβασιν ἐγὼ ζήσασα Σαβεῖνα |
καὶ μῆσιν τέτρασιν, εἴτ' ἐν δέκατον πάλιν ἤμαρ |
τῇδε σορῶ κεῖμαι θυγατρὸς μέτα, ἥ με δῖωξεν ||
διξαμένη στοργὴν φιλομήτορα, δόγμασι Μοιρῶν.

Hic iacet exanimis tumulis Aelia / Sabina / cum sua nata simul fetu, quem / procreat ipsa. / O Fortuna, fidem quantam / mutasti maligne: / quem genuit genetrix secum / tenet in lare Ditis.

54 A mother longing for her daughter

CIL 9, 4933 = *CIL* 1, 1837

Trebula Mutuesca, Italy (4). Mid 1st century BC

Posilla Senenia, Quart(i) f(ilia), Quarta Senenia, C(ai) l(iberta). / Hospes resiste et pa[rite]r scriptum perlig[e]: / matrem non licitum ess[e uni]ca gnata fruei, / quam nei esset, credo, nesci[o qui] invidit deus. / Eam quoniam haud licitum [est v]eivam a matre ornare[r], / post mortem hoc fecit aeq[uo]m extremo tempore: / decoravit eam monumento quam deilexerat.

55 A mother burying a daughter

CIL 9, 4255

Amiternum, Italy (4). Imperial period

Cl(audiae) Fortunat(a)e. / Cl(audia) Quartilla / filiae dulcissi/m(a)e, Iulia Foebe / matri et Claud(i) / Felix Fortunat(us) / sorori pientis(simae). / O ind(ignum) fac(inus): mat(er) fil(iae) m(onumentum) f(ecit).

56 A dialogue between a deceased mother and her son

CIL 8, 9513 = *ILS* 8144

Caesarea, Mauretania Caesariensis. Imperial period

Dul(cissima) mater. / Sallustius Honoratus Clau/diae Extrikatae, matri karissimae, / quod tu mihi, vel quos m<i=Y>seros ex/orbato reliquisti, debuisti face/re. Haec cum scriberem, lacrimis / atramentum temperavi. Dulcis/sima mater filiis salutem: quid sta/tis et recitatis titulum monumenti / mei? XLV annis vobis vixi; in / XLVI excidi, quando datum est.

57 Sorrow for the death of a son

AE 1911, 72 = *AE* 1913, 70 and *CIL* 4, 9160

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

[The tomb inscription] C(aio) Vestorio Prisco, aedil(i). / Vixit annis XXII. / Locus sepulturae datus et in / funere HS II(milia) / d(ecreto) d(ecurionum). / Mulvia Prisca, mater, p(ecunia) s(ua).

[*Graffito on the tomb*] [Mulvia Prisca, quae so]let hic dolorem / [effundere et pacem] non h(a)bet.

III. Daughters

58 Flavia Athenais

CIL 6, 34114

Rome. Late 1st century AD

Dis Manibus. / Flaviae Athenaidi / Apollonius / Imp(eratoris) Domitiani Aug(usti) / Germ(anici) ser(vus) pecul(iaris) et / Flavia Pallas parentes / filiae carissimae fecer(unt). / Vixit mensibus VIII, diebus XXVI. / [*In verse*] Rapta sinu matris, iacet hic miserabilis infa(n)s / ante novem plenos lunae quam viveret orbes. / Hanc pater et mater maesti flever<unt=E> iacentem / parvaeque marmoreo clausurunt membra sepulc{h}ro.

59 Hateria Superba

CIL 6, 19159 = *ILS* 8005 = *RICIS* 2, 501/0201

Rome. AD 100-110

Di{i}s Manibus / Hateriae Superbae, quae / vixit anno I, me(n)sibus VI, dieb(us) XXV. / Feceru<nt=M> parentes infelicissimi / filiae suae / Q(uintus) Haterius Ephebus et Iulia Zosime sibi et suis.
[*Under the relief*] Di{i}s Manibus. Locus occupatus / in fronte p(edes) VII, in agro p(edes) IIII.

60 Two Greek girls dying around the age of 1

IGUR 544 = *IG* 14, 1609

Rome. Imperial period

Θεοῖς Δαί{μ}μο[σιν]· | Εὐποσίᾳ ζησάσ(η) ἐνιαυ[τὸν] | καὶ {MII} μῆν(ας) ια', ἡμέρ(ας) ιζ', | Ζωσίμῃ ζησάσ(η) μῆν(ας) η'· || <Z>ὥη μήτηρ ἐποίησε | τέκνοις γλυκυτάτ[οις].

61 Aemilia Donativa

CIL 8, 16572 = *ILAlg* 1, 3165

Theveste, Numidia. Imperial period

D(is) M(anibus) s(acrum). / [A]emilia Donativa / v(ixit) a(nnos) I, m(enses) IIII, d(ies) XIII. H(ic) s(ita) e(st), / quae dulcior vixit rosa. / Turbo pat(er) et Designata / mat(er) fil(iae) fec(erunt).

62 Cornelia Anniana

CIL 14, 2482 = *ILS* 8488

Castrimoenium, Italy (1). Imperial period

D(is) M(anibus) / Corneliae An/nian(a)e, filiae ia/m garrul(a)e bi/mul(a)e nondu/m, quae vixit / anno uno, m(ensibus) III, / d(iebus) X, dulcissim(ae) / parentes / f(ecerunt) d(e) s(uis).

63 Anthi Chrysostoma

CIL 6, 34421

Rome. Imperial period

Anthidi Chrysostom(ae), / suavi, loquaci av(i)c(u)lae, garru/lae, quae vixit annis III, men/sibus V, diebus III. Faenome/nus et Helpis, parentes / infelicissimi, filiae caris/sima(e), vociclae, me[ll]i[tissimae], bene / merenti titulum fecerunt. / Porcius Maximus et Porcia / Charita et Porcia Helias / et Sardonux et Menophi/lus, qui eam nutrierunt / in diem mortis eius.

64 Better not to be born

CIL 13, 7113 = *CSIR* D 2, 6, 88

Mogontiacum, Germania superior. Mid 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Telesphoris et / maritus eius, parentes, / filiae dulcissimae. / Queri necesse est de / puellula dulci: / ne tu fuisses, si futura - / tam grata - brevi reverti, / unde nobis edita / nativ<u=O>m esset et paren/tibus luctu. / Semissem anni vixit / et dies octo. / Rosa simul florivit / et statim periit.

65 On the death of a young girl

CIL 5, 6808 = *CIL* 1, 2161

Eporedia, Italy (11). 1st century BC

C(ai) Paguri C(ai) l(iberti) Gelot[i]s. / Hospes resiste et tumulum hunc excelsum aspic[e], / quo continentur ossa parvae aetatulae. / Sepulta haec sita sum, verna quouis aetatulae. / Gravitationem officio et lanificio praestit[e]i. / Queror fortunae cassum tam iniquom et grave[m]. / Nomen si quaeras, exoriatur Salviae. / Valebis, hospes, opto ut s<e=C>is felicior.

66 A daughter dying at the age of 7

CIL 6, 21846

Rome. Imperial period

Umbrarum segura quies animaeq(ue) pior(um) / laudatae, colitis quae loca sancta Erebi, / sedes insontem Magnillam ducite vestras / per nemora et campos protinus Elysios. / Rapta est octavo Fatis instantibus anno, / carpebat vitae tempora dum tenerae. / Formosa et sensu mirabilis et super annos / docta, decens, dulcis, grataque blanditiis. / Perpetuo talis gemitu lacrimisq(ue) colenda / infelix aevo tam cito quae caruit; / an felix aegrae potius subducta senectae? / Sic Hecuba flevit Penthesilea minus.

67 Dying just before her wedding day

CIL 3, 2875

Nedinum, Dalmatia. Imperial period

Opiniae, M(arci) f(iliae), Neptil<I=I>ae / annor(um) XIII, virg(ini) desp(eratae), / prope diem nuptiar(um) def(unctae). / M(arcus) Op[i]n[i]us Rufus et / Gellia Neptil<I=I>a, parentes.

68 The early death of a daughter and a cursed wife

CIL 6, 20905

Rome. c. AD 80

[*On the front*] Dis Manibus / Iunia, M(arci) f(iliae), Proculae. Vix(it) ann(os) VIII, m(enses) XI, d(ies) V. Miseros / patrem et matrem in luctu reliqui<t=D>. Fecit M(arcus) Iuniu[s ...] / Euphrosynus sibi et [[...]]e; tu sine filiae et parentium in u[no ossa] / requ(i)escant. Quidquid nobis feceris, idem tibi speres; mihi crede, tu tibi testis [eris].

[*On the back, in verse*] Hic stigmata aeterna Acte libertae scripta sunt vene/nariae et perfidae dolosae duri pectoris: clav<u=O>m et restem / sparteam, ut sibi collum alliget, et picem candentem, / pectus malum com<b=M>urat suum. Manumissa grati(i)s / secuta adulterum patronum circumscipit et / ministros ancillam et puerum lecto iacenti / patrono abduxit, ut animo desponderet solus / relictus spoliatus senex. E(t) Hymno, {f}<e=F>ade(m) sti(g)m(a)ta / secutis / Zosimum.

69 Blaming a freedman for the death of a daughter

CIL 6, 12649

Rome. 1st or 2nd century AD

[*First lines missing*] Cuius pater, natus miser, deside/rio natae diem et noctem cum / lacrimis traxit vitam malam. / Mortuum me quoque funerari / iussi, rebus lugubri(bu)s, quibus viv<u=O>s par/avi, lecto, stragulis, forensi(bu)s, paenula / nigris omnibus. Ossa mea in aram mix/ta cum filiae una requiescunt, hoc / solacium mecum erit. Circa aram lib/ertis libertabusque posterisque / eorum et quibus permiserint, hac lege, ut / quotiens quis eorum suis coronas ponent et / {quotiens quis eorum suis coronas ponent et} / aram nostram coronent. Atimeto lib(erto), / cuius dolo filiam amisi, restem et clavom(!), / unde sibi collum alliget.

70 A girl who looked like a boy

CIL 6, 19007

Rome. 2nd century AD

[*On top*] Geminiae Agathe Matri, dulcissimae.

[*Flanking the text*] D(is) M(anibus).

[*In verse*] Mater nomen eram, mater non lege futura: / quinque etenim solos annos vixisse fatebor / et menses septem, diebus cum vinti duobus. / Dum vixi lusi, sum cunctis semper amata. / Nam pueri voltum, non femin(a)e, crede, gerebam, / quam soli norant Agathen qui me genuerunt, / ingenio docili, forma pulchra ac veneranda, / rufa coma, tonso capite pos{t}rema remisso. / Convivae cuncti nunc mi bona pocula ferte / diciteque ut semper meo corpori terra levis sit. / Nec parvae doleat requiem mei perqua(m) Faventius, / nutritor plus quam genitor, <q=O>ui solam amavi<t=I>. / Est mihi nam mater, pater et praecesserat olim / nec doluit casum, soror est et matris amoenae / tristis et ipsa meae mortis, quos cuncti parentes / solando vitae dulci retinete precantes, / ne dolor augeat seu maeror tristis abundet. / Qui legitis t<o=D>tum nomen si nosse velitis, / noscetis Geminiam Agathen, quam mortis acerbus / eripuit Letus, teneramque ad Tartara duxit.

[*Lower margin*] Hoc es<t=I>, sic est, aliu<t=E> fieri non potest. Hoc ad nos.

71 A daughter dying at the age of 10

CIL 13, 2108

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. 2nd century AD

D(is) M(anibus) / et memoriae / Cl(audiae) Victoriae, / quae vixit ann(os) X, / mens(em) I, dies XI. / Claudia Severi/na, mater, filiae / dulcissimae et sibi viva fecit, / sub ascia dedi/cavit.

72 Deceiving the hopes of her parents

CIL 10, 2601 = *LIKelsey* 152

Misenum, Italy (1). 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Iulia Marulla pa/rentibus dulcissima, / q(uae) vixit ann(is) XIII, m(ensibus) VIII, / dieb(us) IIII. Virgo decep/trix vale.

73 A girl murdered for her jewellery

CIL 3, 2399 = *ILS* 8514

Salona, Dalmatia. Late 2nd – 3rd century AD

D(is) M(anibus) / Iul(iae) Res/tutae in/felicissi/mae, inter/fectae / annor(um) / X caus(a) or/namentor(um). Iul(ius) / Restut(us) et / Statia Pudentill(a), parent(es).

Cf. *CIL* 6, 5302 lines 5/6: Vestitu indulge, splendentem supprime cultum. / Sic praedo hinc aberit, neq(ue) adulter erit.

IV. Grandmothers

74 A grandmother raising her grandchild

CIL 5, 3710

Verona Italy (10). Imperial period

D(is) M(anibus). / Postumiae / Paulin(a)e M(arcus) Ca/varasius Secun/dus co(n)iug(i) incom/parabil(i), quae vixit me/cum ann(os) XXXVII sine quaer/rella ulla, et sibi v(ivus) f(ecit) et / Marcii Cavarasii Maxi/mianus et Aurelianus ma/tri b(ene) m(erenti) et Cavarasia Faus/tina aviae et nutrici su(a)e.

75 A grandmother burying a granddaughter

CIL 6, 18282b

Rome. Imperial period

Dis Manibus / Flaviae Apollinari, / nepti suae. Vix(it) a(nnos) VIII. / Quod neptis aviae facer(e) / debuit, avia fecit nepti / suae sacr(ae).

76 The parents and grandmother together burying a girl

CIL 6, 27259

Rome. 2nd century AD

Dis Man(ibus) / Terentiae Spe. / Vix(it) an(nos) III. / Fecerunt pa/rentes pien/tissimi et / avia et tata.

V. Siblings and Other Relations

77 Two sisters

AE 1981, 442

Altinum, Italy (10). AD 1-30

Popillia, P(ubli) l(iberta), Amoena / sibi et / Popilliae, P(ubli) l(ibertae), Musae, / sorori, v(iva) f(ecit).

78 Siblings

AE 1973, 46

Rome. Early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Sossiae Mar/ciae, dulcissi/mae et bene meren/ti Heraclida, frater, sorori ca/rissimae.

79 Aunt and mother-in-law

CIL 2, 4476 = *IRC* 2, 50

Aeso, Hispania Tarraconensis. 2nd century AD

Por[ciae ... f(iliae)] / Ca[tullae]. / Porcia M(arci) [f(ilia)] / Ca[t]ulla / amitae et / socrui / optimae.

80 A sister / cousin dying after childbirth

CIL 3, 14352 = *TitAq* 2, 625

Aquincum, Pannonia inferior. Late 1st – early 2nd century AD

Flavia Aiulo, / ann(or)um XX, h(ic) s(ita) e(st). / Gallio so/rori pientis(simae) / et Avitus / consobrin(a)e / pientissim[ae] / [

81 A niece

CIL 6, 10566

Rome. Late 1st century AD

Dis Man(i)b(us). / Acu(v)ia Polla so/roris filiae / bene merent(i) / fecit Marcia(e) / Bassillae. Vixit / annis XII.

82 A girl's pedagogue and her 'mummy'

CIL 6, 2210 = *ILS* 4999 = *IGUR* 707

Rome. Mid 1st century AD

Di{i}s Propiti(i)s. / Claudia Ti(beri) f(ilia) Quinta / C(aio) Iulio Hymeto, aedituo / Dianae Plancianae, / paedagogo suo καὶ καθηγητῇ, item / tutori a pupillatu / ob redditam sibi / ab eo fidelissime / tutelam, et C(aio) Iulio / Epitynchano, fratri / eius, et Iuliae Sporidi, / mammae suae, f(ecit) / lib(ertis) libertabusq(ue) poste(risque) eor(um).

83 'Mummy' and 'daddy'

CIL 6, 36353 = *ILS* 8548

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus) Silviae, vix(it) anni(s) III, mens(ibus) II. dieb(us) IX. / Claudius Protomachus et Claudia Damal(e) / filiae et Salonijs Epictetus, tata, et / Aphrodisia, mamma, fec(erunt).

VI. Foster Families and Stepfamilies

84 Commemorated by the husband and foster-parents

CIL 9, 4755

Reate, Italy (4). 1st century AD

[A]nchariae Niceni, / q(uae) v(ixit) a(nnis) XXI, mensibus sex. / C(aius) Ancharius Martinus / coniugi bene merenti / et parentes eius / alumnae pientissimae / fecerunt.

85 Mourning the death of a foster-daughter

CIL 11, 3771

Careiae, Italy (7). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Terentiae P(ubli) f(iliae) Asiaticae / P(ublius) Terentius Quietus alumn(ae).
/ [*in verse*] Hic iacet exanimus / dilectae corpus alumnae, / quam Parcae insontem /
merserunt funere acerbo - / nondum etenim vitae decimum / compleverat annum - / et mihi
crudeles tristem / fecere senectam. / Namque ego te semper, / mea alumna Asiatica, quaeram /
adsidueque tuos voltus / fingam mihi m(a)erens / et solamen erit quod te / iam iamque videbo,
/ cum vita functus iungar t(u)is / umbra figuris.

86 A young foster-daughter

CIL 6, 12402

Rome. Mid 2nd century AD

D(is) M(anibus) / Arriae Ianuariae. Vix(it) / ann(is) VII, mens(ibus) VII, dieb(us) VII. /
Ti(berius) Claudius Polybianus / et Arria Augustalis alu/mnae carissimae et sibi / fecerunt
libertis liber/tabusq(ue) posterisq(ue) eorum. / T(itus) Ael(ius), Aug(usti) lib(ertus), Treptio
fecit sibi / et uxori Aeliae Capriol(a)e b(ene) m(erenti).

87 A freed slave raised as a foster-daughter?

CIL 11, 1029

Brixellum, Italy (8). 2nd century AD

D(is) M(anibus) / Iuliae Gra/phidis. Vixit / ann(os) XV, m(enses) II, d(ies) XI. / Q(uintus)
Iulius Alexan/der, VIvir Aug(ustalis) / mag(ister) Aug(ustalis) bis, et / Vaccia Iustina /
alumnae / karissimae.

88 Buried by her daughter and her foster-father

CIL 6, 23605

Rome. 2nd century AD

[*Flanking the inscription*] D(is) M(anibus).
Ostoria C(ai) f(ilia) Satria Eubulis / vixit annis XXIIIX, mens(ibus) VIII, d(iebus) XIX. /
Fonteia D(ecimi) f(ilia) Messallina matri / pientissimae et T(itus) Flavius Vitalis / alumnae
fecerunt.

89 Caninia Pia

IPOstie-A, 277

Portus, Italy (1). AD 117-161

D(is) M(anibus). / M(arcus) Vibennius Donatus, / vet(eranus) Aug(usti), fecit sibi et Can/iniae Piae, uxori, et Vibe/nnis Maximo et Quart/ulae, fili(i)s, et Caninia Pi/ae, privignae, libertis li/bertabusque p(osteris)q(ue) eorum. / Locus sive area et cr<y=U>pta sibi / concessa a L(ucio) Munatio Marino / cum itu aditu ambitu.

90 Calliope

AE 1974, 140

Along the Via Praenestina, Italy (1). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Aurelio Sulyciano, / qui vixit ann(is) LX et / mensibu(s) V, dieb(us) X. / Aurelia Gamice, coni/ux, et Cal(l)iope, privigna, / bene merenti posue/runt.

91 Aelia Ulpia

CIL 6, 14289

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / L(ucius) Calvius Tergestinus fecit / Ulpiae Hieronidi, coniugi sanc/tissimae, cum qua per annos XXI / sine querella vixit et Aeliae / Ulpiae, privignae carissimae, / et sibi posterisq(ue) suis. Loco con/cesso a Pomponio Rufino, alumno.

92 Aelia Nebris

CIL 14, 3744 = *InscrIt* 4, 1, 296

Tibur, Italy (4). 2nd – 3rd century AD

Dis Manibus. / Ti(berius) Claudius Chares / Aliae Nebridi, filias/tr(a)e suae meritae. / Vix(it) annis XVI.

93 Claudia Saturnina

CIL 6, 15585 = *IMCCatania* 438

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Claudia Saturninae, / filiastrae Flavi Proculi, / et Claudia Syntyches. / Faustus, verna et lib(ertus), mam/mae suae et Castor, Caes(aris) n(ostri) / serv<u=O>s verna, coniugi opti/mae, bene merenti.

94 A stepmother setting up a tomb for a stepson

IPOstie-A, 10

Portus, Italy (1). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Albia Urbica / filiaastro M(arco) / Octa<v=B>io Aerio / dulcissimo fe/cit, qui <v=B>ixit an/nis X, me(n)s(i)bus VII, / die(bu)s XIX.

95 A dutiful stepmother

CIL 2, 5008

Olisipo, Hispania Lusitania. Imperial period

Iuliae Severae Audaleae G(aio) Fabi(o) C(ai) f(ilio) / G(aius). Fabius Tuscus optimo filio / et
piae novercae.

Chapter 2. LEGAL STATUS, CITIZENSHIP AND ETHNICITY

I. Slaves and Freedwomen

I A. Employment within Large Households

1. Spinning-women

CIL 6, 6339 and 6341

Rome. Early 1st century AD

a) Acte, / quasil(laria).

b) Hedone, / quasillaria, / vix(it) ann(os) XXX.

2. A female weaver

CIL 6, 6362 = *ILS* 7432b

Rome. Early 1st century AD

Ossa / Italiae, textric(is).

3. A seamstress

CIL 6, 6349

Rome. Early 1st century AD

Daphne, sarcinatri(x).

4. A female doorkeeper

CIL 6, 6326 = *ILS* 7438

Rome. Early 1st century AD

Optata, Pa(n)saes (serva / vicaria), / ostiaria. Fecerunt / amici.

5. A midwife

CIL 6, 6325

Rome. Early 1st century AD

Secunda, / o<b=P>stetrix / Statiliae Maioris.

6. A pedagogue

CIL 6, 6331 = *ILS* 7447b

Rome. Early 1st century AD

[St]atilia, T(iti) l(iberta), Tyra(n)nis, / paedagoga / Statiliaes(!).

7. A personal attendant

CIL 6, 9781

Rome. 1st century AD

Rufa, pedisequa, / hic sita est.

8. A hairdresser and a mirror-holder

CIL 6, 7297 = *ILS* 7418

Rome. Mid-late 1st century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Panope, ornatrix / Torquat(a)e Q(uinti) Volu/si, vixit annis XXII / et Phoebe, a specu/lum, vixit annis XXXVII. / Spendo contu/bernalibus suis / bene merentibus / fecit et sibi. / Loc(us) d(atus) dec(reto) decu(rionum).

9. A wool-weigher

CIL 6, 9498

Rome. Late 1st - 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Iuliae Soteridi, / Ianipendae. V(ixit) a(nnos) LXXX. / Fecerunt / M(arcus) Iulius Primus, / Iulia Musa, Iulia Thisbe, / Iulia Ampliata, Iulia Roman(a).

10. A masseuse

CIL 6, 37823

Rome. 1st or 2nd century AD

Aethidis, / Caesiae Priscaae, / tractatricis.

I B. Relationships with their Masters

11. A home-born wet nurse

CIL 5, 3950

Arusnates, Italy (10). 1st century AD

Clodiae, / vernae, / nutrici.

12. A tomb for a home-born slave girl

IGUR 916 = *IG* 14, 1969

Rome. Imperial period

Θ(εοῖς) Κ(αταχθονίοις)· | κατὰ κέλευ|σιν τῆς δεσποί|νης Πρεισκια||νῆ θρεπτῇ ζη|σάσῃ ἔτη
ε', μῆ|νας δ', ἡμέ|ρας ιε'.

13. Vernae exploited as prostitutes

CIL 4, 4023 and 4025

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

a) Felic(u)la, v<e=I>rna, a(ssibus) II.

b) Successa, verna {V}, / bellis moribus, / a(ssibus) P().

14. A beloved verna

CIL 6, 12800

Rome. Late 1st - 2nd century AD

D(is) M(anibus).

Auctae, / v(ixit) a(nnos) IIII, m(enses) IX, d(ies) XXVII / Aticia Mar/cella verna /
dulcissimae / fexit.

15. *Verna* and heiress

CIL 14, 1641 = *IPOstie* B, 153

Portus, Italy (1). AD 50 – 200

Dis Manibus / Steiae Fortunae P(ubli) Stei Felicis vern(ae), / cuius heres fuit p(ro) p(arte)
|(sexta). Sex(tus) Gavius, / Sex(ti) f(ilius), Scantianus matri suae pi/entissimae et Sex(tus)
Gavius Augusta(lis) / coniugi suae carissimae feceru(nt), / cui virgo nupsit et vixit cum eo
/ in diem fati sui dulcissime an(nis) XXI.

16. An unwanted *verna*

CIL 8, 24734

Carthago, Africa Proconsularis. 1st – early 2nd century AD

Daphnis ego, Hermetis coniunx, sum libera facta; / cum dominus vellet primu(s) Hermes
liber ut esset, / fato ego facta prior, fato ego rapta prior. / Quae tuli quod gemui, gemitus
viro saepe reliqui, / quae domino invito vitam dedi proxime nato. / Nunc quis alet natum?
Quis vita<m=E> longa(m) ministrat / me Styga (=Styx) quod rapuit tam cito eni(m) a(d)
super<i=O>s? / [*In prose*] Pia vixit annis XXV, h(ic) s(ita) e(st).

17. A disciplined home-born slave

CIL 10, 26 = *ILS* 8438

Locri, Italy (3). AD 150-200

D(is) M(anibus) s(acrum). / Alimma, quae in vi/ta sua summa discip{u}/lina servavit,
vix(it) ann(os) / XXI, m(enses) IIII, cui de permissu / domini fecerunt pater ka/rissimus et
conservus pi/entissimae bene merenti.

18. Sorrow for the death of a favoured slave-girl (*delicium*)

CIL 6, 36525 = *CIL* 1, 1213

Rome. 100-50 BC

[Hic] est s(e)pulta virgo [eg]regi{e}is moribus / [...], quae in deliciis fu[e]rat Vettiae,
qua/[e] domino placu[it]: eam morte ob[i]ta diligunt mon/[umentumque eius f]letu ac
muneribus [r]eplent, seque ipse/[i] deflent, vit]am esse ereptam sibi s[erva]e suis deliciis
vitam ap[tae ...].

19. A *delicium*

CIL 11, 6176

Suasa Senonum, Italy (6). AD 31-70

Sex(tus) Titius, Sex(ti) l(ibertus), Primus, / VIvir, / Lucaniae Benignae, / concubinae, /
Titiae Chreste, l(ibertae), / Chloe, *delicium*.

20. A *delicium* dying in childbirth

CIL 14, 2737

Tusculum, Italy (1). 1st century AD

Rhanidi, Sulpiciae l(ibertae), / delicio. / [*In verse*] Nata brevi spatio, partu subiecta nec ante / testatur busto tristia fata Rhan<i=O>s. / Namque bis octonos nondum compleverat annos / et rapta est vitae, rapta puerperio. / P<ar=RA>entis tumulus duo funera corpore in uno, / exequias geminas nunc cinis unus habet.
[*Left side, in prose*] Sulpicia, Trionis l(iberta), / Rhanis.

21. A cultured woman with her favourite slave girl

CIL 6, 15482 = IG 14, 1770

Rome. 2nd – 3rd century AD

[*Above the head of the seated woman*] D(is) M(anibus) / Cl(audiae) Italiae. Cl(audius) Hermias co(n)iugi ben(e) / m(erenti) d(e) s(e) f(aciendum) c(uravit), q(uae) v(ixit) a(nnos) XXX.

[*On the scroll*] πά|σης μου|σικῆς | μετέ||χουσα

[*Above the head of the girl*] Tyche, / delicata.

22. A good freedwoman

CIL 2, 3495 = CIL 1, 2273 = ILS 8417

Carthago Nova, Hispania Tarraconensis. 2nd - early 1st century BC

Plotia, L(uci) et Fufiae l(iberta), Prune haec voci/tatast ancilla, h{e}ic sitast. Haec / qualis fuerit contra patronum patro/nam parentem coniugem monumen/tum indicat. Salve; salvos seis.

23. Freeing her daughter

AE 1992, 959

Turgalium, Hispania Lusitania. Mid 1st century AD

Camira, / Tertiae f(ilia) / et liberta, / an(norum) XXXV. / H(ic) s(ita) e(st). / G(aius) Gargenna / d(e) s(uo) f(aciendum) c(uravit).

24. A freed heiress

AE 1945, 136

Rome. AD 100-150

D(is) M(anibus).

Ex codicillis triplicibus Popili / Heraclae: / C(aius) Popilius Heracla heredib(us) salut(em). / Vos heredes mei rogo iubeoque / fideique vestrae committo, uti / monumentum mihi faciatis in Vatic(ano) / ad circum iuxta monumentum Ulpi / Narcissi ex HS VI(milibus) n(ummum), in quam rem / numerabit Novia Trophime HS III(milia) n(ummum) / et coheres eius HS III(milia) n(ummum), ibique reliquias meas et Fadiae Maximae, uxoris meae, / si quid ei humanitus acciderit, poni volo. / Cuius monumenti ius lego libertis liberta/busq(ue) meis et quos testamento manumisero, / sive quem in statu libertatis reliqui et, hoc amplius, / Noviae Trophime, libertis libertabusq(ue) eius / posterisque supra scriptorium, et itum aditum am/bitum sacrificique faciendi causa ad id monu(men)/tum uti ei(s?) liceat.

25. A bilingual Greek freedwoman

IGUR 818

Rome. 2nd century AD

Θ(εοῖς) Κ(αταχθονίοις)· | Νουμία Τύχη | Νουμία Φορτία | φηκι λειβέρται, {σ} || ἡ αἵζησεν
αἵτ[η] | κγ'.

26. Caring for their mistress' tomb and memory

AE 1940, 94

Ostia, Italy (1). Early 2nd century AD

Iunia D(ecimi) f(ilia) Libertas / hortorum et aedificiorum et tabernarum Hilar/onianorum
Iunianorum, ita uti macerie sua propria / clusi sunt, quae iuris eius in his sunt usum
fructumqu[e] / dedit concessit libertis libertabusque suis, quive ab [iis] / posterisque
eorum manumissi manumissaeve sun[t] / eruntve, et ne qui ex is usum fructumve
portioni[s] / suae vendidisse aut alienasse aut ali concessisse / velit, donec ad unum
unamve usus fructus / perveniat, et si nemo ex familia superaverit, / tunc eos hortos cum
aedifici(i)s et tabernis, / ita uti macerie clusi sunt, finibus suis / proprietatis iurisque esse
volo / colonorum coloniae rei publicae Ostiensiu[m], / ex quorum reditu ab re pu(b)lica
Ostiensium / i<m=N>pendi volo in orationem sepulc{h}ri / et sacrificis die
parentaliorum / HS C, violae HS C, rosae HS C. / Hanc voluntatem meam publicari volo. /
Ad lib(ertos) libertasq(ue) meos primo loco ius pertineat post eos ad posteros eor(um).

27. Barred from her master's tomb

CIL 6, 13732 = ILS 8115

Rome. Imperial period

[Only the words in **bold** have been translated]

C(aius) Caecilius Felix / et C(aius) Caecilius Urbicus / locum ita uti est concamaratum /
parietibus et pila comprehensis longum / p(edes) VI latum p(edes) VII s(emis)
consecrarunt sibi et / C(aio) Caecilio Rufino et C(aio) Caecilio Materno **et / libertis
libertabusque posterisque eorum / excepta Secundina liberta impia / adversus
Caecilium Felicem patronum suum.** / h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)

28. Antistia Plutia

CIL 6, 2170 = ILS 5010

Rome. 2nd half of 1st century BC

[Left] L(ucius) Antistius, Cn(aei) f(ilius) Hor(atia), Sarculo, / salius Albanus, dem(um)
mag(ister) saliorum.

[Right] Antistia, / L(uci) l(iberta), Plutia.

[Below] Rufus l(ibertus), Anthus l(ibertus) imagines de suo fecerunt patrono et patronae
pro meritis / eorum.

29. Anicia Glucera

CIL 5, 1071 = InscrAqu 1, 797

Aquileia, Italy (10). 2nd half of the 1st century AD

Anicia, P(ubli) l(iberta), Glucera / fui. Dixi de vita mea: / satis fui probate, / qu(a)e viro placui bo/no, qui me ab imo / ordine ad summum / perduxit honorem.
[At the side] Aram / deum / inferum.

30. Mussia Callityche

CIL 6, 22765

Rome. AD 50-100

L(ucius) Mussius / Trophimus / Callityche, lib(ertae) / et coniugi suae / optimae, et meritis / suis karissimae, / cum qua vixit annis / XXXXII, tulit / annos LII, / et sibi.

31. Claudia Prepontis

CIL 6, 15003 and 15004

Rome. 2nd half of the 1st century AD

Di{i}s Manibus / Ti(beri) Claudii Dionysi. / Fecit Claudia Prepontis / patrono bene merenti, / sibi et suis / posterisque eorum.

32. Passiena Gemella

CIL 6, 23848 = *CSIR-GB* 3, 2,2, 104

Rome. AD 135-145

[Under the portrait busts] L(ucius) Passienus Saturninus fecit.

[In the inscription panel] D(is) M(anibus). / Passieniae Gemel/ae, co(n)iugi et lib(ertae) / suae carissimae / obsequentissi/mae, et L(ucio) Passie/nio Doryphoro, / filio, et Passienio / Sabino, filio et lib(erto), / sanctissimis.

33. Helvia Successa

CIL 3, 11054 = *RIU* 2, 549

Brigetio, Pannonia superior. AD 130-180

[Under the relief] D(is) M(anibus).

[On the lower part of the stele] (H)elvio Vetali / et Floro, filio. / (H)elvia Suc(c)es(s)a / patrono co(n)iugi / pientis(s)<i=U>mo / et sibi viva fec(it).

34. Acilia Plecusa

CIL 2, 5, 784 = *CIL* 2, 2016

Singilia Barba, Hispania Baetica. AD 171-200

M(anio) Acil(io) Quir(ina) Frontoni, Sing(iliensi) Barb(ensi) prae/f(ecto) fabrum, d(ecreto) d(ecurionum) / m(unicipes) m(unicipii) Sing(iliensis) Barb(ensis). Acil(ia) Plecusa patrono et / marito honore accep(to) imp(ensam) remis(it).

35. Quartia Secundilla

CIL 13, 2308

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. 2nd century AD

D(is) M(anibus) / memoriae aeternae / Quarti Ulpi Primitivi, / libert(i) Augg(ustorum). Quartia / Secundilla, liberta et / coniunx, patrono pien/tissimo et sibi karissimo / erga se

bene merenti, / cum quo vixit annos XXIII, / m(enses) VII, d(ies) XXV, qui habuit ann(os)
XXXXVI, / sibi viva posuit et sub / ascia dedicavit

36. Verinia Marina

CIL 13, 1901 = *Legio* XXX, 142

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. AD 200-250

D(is) M(anibus) et / memoriae aeternae / M(arci) Verini Ursionis, vet(erani) / missi
honestam missio(n)em ex leg(ione) XXX U(lpia) V(ictrice). / Verinia Marina do(mino) patrono
et con(i)ugi karissimo sibi / viva fecit, et Verini / Ursa Aeternus Mari(nus) Victor fili(i)
patri / pientissimo ponend(um) / curaverunt et sub / ascia dedicaverunt.

37. Freedwoman and heiress of a veteran

CIL 13, 1842 = *Legio* XXX, 114

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. AD 200-250

D(is) M(anibus) / et memoriae aet(er)nae / M(arci) Aureli Ianuari, / veterani ex legion(e) /
XXX U(lpia) V(ictrice). / Aurelia Pervinca, / lib(erta) eius et heres, patro(n)o ponendum
cura(vit) et sub ascia dedi(cavit).

38. Caesia Veientana

CIL 6, 14014

Rome. Imperial period

Dis Manib(us). Caesiae Veie(NT)anae Caesi(us) Coriscus / patronae et / coniugi [

39. Julia Secunda

CIL 6, 20673

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus). / Iuliae Secun(dae), Iuli One(simi) libert(a)e, / fecit Tr(ivi)ti(us) /
lib(ertus) et vir.

40. Octavia Maximilla

CIL 6, 35973 = *MNR* 1, 7, 1,3

Rome. Late 1st – early 2nd century AD

Dis Man(ibus). / M(arcus) Octavius Helius / Octaviae / Maximillae, / patronae i(s)dem /
coniugi b(ene) m(erenti), f(ecit) / posterisque.

41. Silvana Patricia

CIL 12, 682a

Arelate, Gallia Narbonensis. 3rd century AD

] / Nero vi(ce)ns sibi posuit / et Silvan(a)e Patriciae, / dominae et uxori, mu(li)a(ri)
pientissimae, / <C>uius beneficio vix(i)t pos(t) mis(s)ione(m) an(n)os XXX /
s(cilicet) ne bile.

I C. Relationships and Achievements of Freedwomen

42. A wife and a concubine

CIL 1, 2527a

Rome. 100-70 BC

P(ublius) Quinctius, T(iti) l(ibertus), libr(arius). / Quinctia, T(iti) l(iberta), ux{s}or. / Quinctia, P(ubli) l(iberta), Agate, liberta / concubina. / Sepulcr(um) heredes / ne sequitur.

43. Fellow freedwomen

CIL 6, 18524

Rome. Late 1st century BC – early 1st century AD

Fonteia |(mulieris) l(iberta) Eleusis. H(uic) o(lla) dat(a) a Fonteia |(mulieris) l(iberta) Helena.

44. Unmarried partners

CIL 6, 12023

Rome. Mid 1st century AD

M(arcus) Antonius Tyran[nus] / sibi et / Antoniae Arete, / contubernali suae, / nutrici{i} / M(arci) Antoni Flori.

45. A freed Greek couple

IGUR 826 = IG 14, 856

Rome. Imperial period

Ὀκταουία Γαίου ἀπελευθέρα Οἰκοῦμένη Πουβλίῳ | Φουλουίῳ Πουβ||λίου ἀπελευθέρῳ
Βλάστῳ.

46. Worthy of two successive ‘husbands’

CIL 6, 7873

Rome. AD 31-70

Asphale Octavia / vixit ann(os) XXXIII, / menses VIII. / [In verse] Hic iaceo, coniux Crati et Hilari, dicta Asphale, / moribus et vita digna puella viris.

47. Marital ideals: dialogue of a freed couple

CIL 6, 12652 = IGUR 3, 1250

Rome. AD 41-68

[Front] Atimetus, Pamphili / Ti(beri) Caesaris Aug(usti) l(iberti) l(ibertus), / Anterotianus sibi et / Claudiae Homonoeae / conlibertae et / contubernali.

[Homonoea speaking]

Ἡ πολὺ Σειρήνων λιγυρωτέρη, ἡ παρὰ Βάκχῳ
καὶ θοίναῖς αὐτῆς χρυσοτέρη Κύπριδος,
ἡ λαλὴ φαιδρὴ τε χελειδονὶς ἔνθ’ Ὀμόνοια
κεῖμαι, Ἀτιμήτῳ λειπομένη δάκρυα,
5 τῷ πέλον ἀσπασίῃ βαιῆς ἄπο· τὴν δὲ τοσαύτην
δαίμων ἀπροΐδης ἐσκέδασεν φιλήν.

[Below] Permissu patroni: / in fronte longum p(edes) V, latum p(edes) IV.

[Left, *Homonoëa speaking to the passer-by*] Tu qui secura / procedis mente, / parumper siste gradum, / quaeso, verbaque / pauca lege: / illa ego, quae claris / fueram praelata / puellis, hoc Homonoëa / brevi condita sum / tumulo, / cui formam Paphie, / Charites tribuere deco/rem, quam Pallas / cunctis artibus erudiit. / Nondum bis denos ae/tas mea viderat annos, / iniecere manus invida / fata mihi. / Nec pro me queror hoc, / morte est mihi tristior / ipsa maeror Atimeti, / coniugis ille mei. / [*Passer-by speaking*] Sit tibi terra levis, mulier dign/issima vita, quaeque tuis / olim perfruerere bonis.

[Right, *Atimetus speaking*] Si pensare animas / sinerent crudelia fata / et posset redimi morte / aliena salus, / quantulacumque meae / debentur tempora vitae, / pensassem pro te, cara / Homonoëa, libens. / At nunc quod possum, fugiam / lucemque deosque, ut te / matura per Styga morte sequar.

[*Homonoëa speaking*] Parce tuam, coniux, fletu / quassare iuventam / fataque maerendo solli/citare mea: / ni(hi)l prosunt lacrimae nec / possunt fata moveri. Viximus, / hic omnis exitus unus habet. / Parce, ita non unquam similem / experiare dolorem et / faveant votis numina / cuncta tuis, / quodque mihi eripuit / mors immatura iuven/tae, id tibi victuro / proroget ulterius.

48. A freedman mourning his two wives, one of them killed by witchcraft

CIL 3, 2197

Salona, Dalmatia. Mid-1st century AD

M(arcus) Attius, M(arci) l(ibertus), F[a]ustus / v(ivus) f(ecit) sibi et Attiae, M(arci) l(ibertae), / Secundae, coniugi sanc(tae) / et M(arco) Attio, M(arci) f(ilio), Crispo / et M(arco) Attio, M(arci) f(ilio), Secundo. / [*In verse*] Coniugis amissae lacr<i=U>mas satis esse putavi / me fudisse meae vimqu<e=R> tulis[s]e deum / et tuleram graviter, sed nunc et so[lus] et orbus / amissis natis maxima damna fleo / et testor superos, patr<i=EM> qu(a)e ponere nati / debuerant, natis ponere dona patrem.

[Below] Attia M(arci) l(iberta) Ampliata / annor(um) XXIII h(ic) s(ita) e(st). / [*In verse*] Florente aetate depressere <b=V>eneficae, / mensesq(ue) quinq(ue) et annum cum aegrotaverit, / abreptam aetate in inferi Ditis specus. / Hunc titulum posuit Faustus libertae suae.

49. An imperial freedwoman marrying a freedman and a slave

CIL 14, 2469

Castrimoenum, Italy (1). Late 1st century AD

Flavia, Aug(usti) lib(erta), Marcella / fecit sibi et Alcimo, Aug(usti) lib(erto), / coniugi et / Martiali, Caesaris n(ostri), / coniugi opt<i=U>mo et / libertis libertabusq(ue) / suis posterisq(ue) eorum. / Locus datus ex / decreto decurionum / Castrimoeniensium.

50. A concubine of uncertain status

CIL 5, 5172 = ILS 8553

Bergomum, Italy (11). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / [...] Septimio, C(ai) f(ilio), Fortunato / et Septimiae, concubinae, / sive servae sive libertae.

51. Licinia Eucharis, an accomplished freed girl

CIL 6, 10096 = *ILS* 5213

Rome. Late 1st century BC – early 1st century AD

Eucharis, Liciniae l(iberta), / docta, erodita omnes artes virgo, vixit an(nos) XIII. / [*In verse*] Heus oculo errante quei aspicias leti domus, / morare gressum et titulum nostrum perlege. / Amor parenteis quem dedit natae suae, / ubei se reliquiae conlocarent corporis. / H{e}ic viridis aetas cum floreret artibus / crescente et aevo gloriam conscenderet, / properavit hora tristis fatalis mea / et denegavit ultra veitae spiritum. / Docta, erodita paene Musarum manu, / quae modo nobilium ludos decoravi choro / et Graeca in scaena prima populo apparui. / En hoc in tumulto cinerem nostri corporis / inf<e=I>stae Parcae deposierunt carmine. / Studium patronae, cura, amor, laudes, decus / silent ambusto corpore et leto tacent. / Reliqui fletum nata genitori meo / et antecessi, genita post, leti diem. / Bis hic septeni mecum natales dies / tenebris tenentur Ditis aeterna domu. / Rogo ut discedens terram mihi dicas levem.

52. Naevoleia Tyche, a wealthy freedwoman

CIL 10, 1030 = *ILS* 6373

Pompeii, Italy (1). Mid 1st century AD

Naevoleia, L(uci) lib(erta), Tyche sibi et / C(aio) Munatio Fausto, Aug(ustali) et pagano, / cui decuriones consensu populi / bisellium ob merita eius decreverunt. / Hoc mon<u=I>mentum Naevoleia Tyche libertis suis / libertabusq(ue) et C(ai) Munati Fausti viva fecit.

53. Allia Potestas, a freedwoman living together with two men

CIL 6, 37965

Rome. 2nd half 2nd century AD?

[*In large letters on top*] Dis Manib(us) / Alliae, A(uli) l(ibertae), Potestatis.
[*Left hand column*] Hic Perusina sita est, qua non pretiosior ulla / femina, de multis vix una aut altera visa / sedula. Seriola parva tam magna teneris. / ‘Crudelis fati rector duraque Pers<e=I>phone, / quid bona diripitis ex(s)uperantque mala?’ / Quaeritur a cunctis; iam respondere fatigor. / Dant lac{h}rimas animi signa benigna sui. / Fortis, sancta, tenax, insons, fidissima custos, / munda domi, sat munda foras, notissima volgo. / Sola erat, ut posset factis occurrere cunctis. / Exiguo sermone inreprehensa manebat. / Prima toro delapsa fuit, eadem ultima lecto / se tulit ad quietem positis ex ordine rebus, / lana cui e manibus nuncquam(!) sine caus{s}a recessit, / o<b=P>sequioque prior nulla moresque salubres. / Haec sibi non placuit, numquam sibi libera visa. / Candida, luminibus pulchris, aurata capillis, / et nitor in facie permansit eburneus illae, / qualem mortalem nullam habuisse ferunt; / pectore et in niveo brevis illi forma papillae. / Quid crura? Atalantes status illi comicus ipse. / Anxia non mansit, sed corpore pulchra benigno / levia membra tulit, pilus illi quaesitus ubique. / Quod manibus duris fuerit, culpabere forsitan: / ni(hi)l illi placuit, nisi quod per se sibi fecerat ipsa.

[*Right hand column*] Nosse fuit nullum studium, sibi se satis esse putabat. / Mansit et infamis, quia ni(hi)l admiserat umquam. / Haec duo, dum vixit, iuvenes ita rexit amantes, /

exemplo ut fierent similes Pyladisque et Orestae: / una domus capiebat eos unusque et spiritus illis. / Post hanc nunc idem diversi sibi quisq(ue) senescunt. / Femina quod struxit talis nunc puncta lacesunt. / Aspiciate ad Troiam, quid femina fecerit olim! / Sit precor hoc iustum exemplis in parvo grandibus uti. / Hos tibi dat versus lac{h}rima{n}s sine fine patronus / muneris amissae, cui nuncquam(!) es pectore adempta, / quae putat amissis munera gratia dari. / Nulla cui post te femina visa proba est; / qui sine te vivit, cernit sua funera viv<u=O>s. / Auro tuum nomen fert ille refertque lacerto, / qua retinere potest: auro conlata Potestas. / Quantumq(ue) tamen praeconia nostra valebunt, / versiculis vives quandiucumque(!) meis. / Effigiem pro te teneo solacia nostri, / quam colimus sancte sartaque multa datur, / cumque at te veniam, mecum comitata sequetur. / Sed tamen infelix cui tam sollemnia mandem? / Si tamen extiterit, cui tantum credere possim, / hoc unum felix amissa te mihi forsitan ero. / Ei mihi, vicisti: sors mea facta tua est.

[Below] Laedere qui hoc poterit ausus quoque laedere divos: / haec titulo insignis, credite, numen habet.

I D. Ownership and Legal Issues

54. 'Public' freedwomen

CIL 2,14, 378 = CIL 2, 6027 = IRSAT 204

Saguntum, Hispania Tarraconensis. 1st half 1st century AD

Publicia, Sag(unti) / l(iberta), Sacerdos. / Publicia, m(unicipii) S(aguntini) l(iberta), / Acirtilla, an(norum) XXX.

55. The purchase of a female slave

AE 2003, 1016 = AE 2005, 893

Londinium, Britannia. Late 1st – early 2nd century AD

[The lines in **bold** have been translated] **Vegetus, Montani, Imperatoris Aug(usti) ser(vi) Iucun/diani vic(arius), emit mancipioque accepit pu/ellam Fortunatam, sive quo alio nomine / est natione Diablintem de Albiciano / LEG[3] |(denariis) sescentis. / Ea(m)que puella(m), de qua agitur, sanam tradi/tam esse, erronem, fugitivam non esse / praestari, quod si qu[i]s eam puellam, de / qua agitur, par[tem]ve quam [quis ex] ea e[vi]/cerit, quo m[i]nu[s] Vege[tum], M[ontani Imp(eratoris)] / Caesaris ser(vi) [vi]c(arium), eu[m]ve [a]t que[m] ea res / [pertinebit habere possidereque recte liceat tantam (duplam) pecuniam recte dari stipulatus est Vegetus sponndit Albicianus ...**

56. An anonymous sub-slave

CIL 6, 21695

Rome. Imperial period

P(ublius) Luscius, P(ubli) l(ibertus), Nedymus / Compsemi vicariae. / Nata Piceno, nutrita / Romae, mortua Praeneste. / V(ixit) an(nos) XX.

57. Euterpe

AE 1993, 913

Emerita Augusta, Lusitania. Early 2nd century AD

Euterpe, / Protarchi, / L(uci) Arrunti Stellae / ser(vi), vic(aria) an(norum) XVI / [h(ic) s(ita)] e(st). S(it) t(ibi) t(erra) l(evis).

58. Surety for appearance in court

AE 1951, 215 = TH 14

Herculaneum, Italy (1). 7 September AD 75

V(adimonium) [f(actum) C]a[l]a[toriae Themidi]: / [in III Non(as) Dec(embres) prim(as) Romae in foro] / Au[gusto ante trib]unal pr(aetori) u[r]b(ani) ho[r]a secunda. HS [(mille) da[ri stipula]ta es[t] / ea, quae se P[e]tron[iam Sp(uri) f(iliam) Iustam] / esse dicat. Sp[op]o[ndit Calat]oria] / Themis tutore au(c)tore [C(aio) Petro]/nio Telesphoro. V(adimonium) f(actum) C(aio) Petr/onio Telesphoro in eum diem, / locum, horam. HS [(mille) dari stip]ulata est [Pe]tronia Iusta, spo[pon]dit C(aius) Petr[onius T]elesphor[us]. / A[ct(um) VII I]d[us Sept(embres)], / C(aio) Pomponio [3 L(ucio) Man]lio Patr[ui]n[o co(n)[s(ulibus)]

59. Witness in support of Petronia Justa

AE 1951, 217 = TH 20

Herculaneum, Italy (1). AD 75

Q(uintus) Tamudius Optatus scripsi iura/vique per Genium Imp(eratoris) Ves/pasiani Caes(aris) Aug(usti) liberorumque / me adfuisse Petroniae Vitali, / cum haberet cum Calatoria / Themide de pu[e]lla filia / sua. Ibi me audisse dicen/tem Stephanu(m) [mari]t[um] / Themidis Petroniae / Vitali: ‘quid invides f[i]/liae, cum eam nos / filiae loc[o fa]ciamus?’ / Ex eo me [scire] mulie/rem, q(ua) d(e) a(gitur), Petroniae / Vitalis fi[l]iam et ingenuam esse, q(uae) r(es) a(gitur). / Testimonium / Q(uinti) Tamudi Opta//ti.

60. Witness in support of Calatoria Themis

TH 24

Herculaneum, Italy (1). AD 75

[...M]ammius [...] / scripsi rogatu M. Calato/ri Marulli coram [ip]so, / quod is se negaret lite/ras scire, eum iurasse / per Genium Imperatoris / Vespasiani Aug(usti) liberorum/que eius: me scire puell/am mecum Calatoriam / Themidem manumisisse. / Ex eo me scire puellam / liberta<m> Calatoriae The/midis esse, q(uae) r(es) a(gitur). [Page 4, left side] Testimonium / M. Calatori/ Marulli.

61. A woman in Pannonia sporting the *ius liberorum*

AE 2003, 1453

Vetus Salina, Pannonia inferior. AD 193 – 235

D(is) M(anibus). / Val(eria) Aemil[ia], usu stolae exor/nata, trium lib[e]rorum, equitum / Romanorum mater, vixit ann(os) / XXXVII. Val(erius) Timotheus, tr[i]b(unus) coh(ortis) / III Bat(avorum), con[i]ugi pientissimae.

62. A Jewish woman in Tomi with the *ius liberorum*

IScM 2, 367 = IIFDR 17 = AE 1976, 616

Tomi, Moesia inferior. AD 212 – 330

D(is) M(anibus). / Aur(elia) Sambatis, / (h)abens ius li/berorum, vixi/t ann(os) XXV, m(enses) V, / d(ies) XII. Anima(m) re/dedit, cui gem/ens Victorinu/s maritus. / Ave vale, viat(or).

63. A freedwoman with the *ius liberorum*

CIL 6, 1877 = *ILS* 1910

Rome. AD 73

[Only the words in **bold** have been translated] **Persicus lib(ertus)** / manumissus a<d=T> consilium procuratorio nom[ine] / apu<d=T> Domitianum Caesarem in secund[o] co(n)s(ulatu) exercuit / decurias duas viatoria(m) et lictoria(m) consulares / **C(aio) Cornelio Persico f(ilio), habenti equum publicum, / Corneliae Zosimae, matri eius, habenti ius quat/tuor liberorum beneficio Caesaris, libertis liber/tabusque liberis eorum posterisque suis eorumve.**

II. Citizenship and Ethnicity

64. Menimane and Blussus

CIL 13, 7067 = *CSIR-D* 2, 6, 2

Mogontiacum, Germania superior. AD 14 – 54

[Front] Blussus, Atus[iri f(ilius), nauta], / an(norum) LXXV, h(ic) s(itus) e(st). Me[nimane, Brigio]/nis f(ilia), an(norum), ux{s}o[r viva sibi fecit]. / Satto, vern[a, an(norum), h(ic) s(itus) e(st). Primus] / f(ilius) parentibus p[ro pietate posuit]. [Back] Blussus, Atusiri f(ilius), / nauta, an(norum) LXXV, h(ic) s(itus) e(st). / Menimane, Brigionis f(ilia), an(norum), / ux{s}or viva sibi fecit. Primus, f(ilius), / parentibus pro pietate pos(u)it.

65. Louba, an Ubian woman

CIL 13, 8565

Novaesium, Germania inferior. Before AD 50

Louba, Gasti/nasi f(ilia), Ubia, h(ic) s(ita) [e(st)]. / Q(uintus) Cornelius, Q(uinti) f(ilius), / Gal(eria), coniugi sua[e].

66. A local family in Noricum

CIL 3, 5437/8 = *RIS* 8 = *CSIR-Oe* 4, 3,1

Graz, Noricum. AD 100-120

L(ucius) Cantius / Secundus v(ivus) f(ecit) sib(i) / et Cantiae, Iuni f(iliae), / Boniae, uxori, et / Cantiae, L(uci) f(iliae), Boniatae.

67. A Celtic couple

CIL 3, 5056 = *CIL* 3, 10937 = *CSIR-Oe* 1, 5 (Savaria) 7 and 8

Neumarkt im Tauchental, Pannonia Superior. AD 100-150

C(aius) Samuconius / Spectatus et Amuca, / Burrani f(ilia), v(ivi) f(ece) runt sib(i) et / Respectill(a)e, f(iliae), def(unctae) / an(norum) XX.

68. An Eraviscan woman

RIU 6, 1548a

Gorsium, Pannonia inferior. Early 2nd century AD

Flavia, Tattunis / filia, Usaiu, Eravi/sca, annor(um) LXXX / hic sita est. / Q(uitus)
Flavius Titucus matri ob pietatem posuit.

69. Portrait stele of a Pannonian woman

CIL 3, 3361 = RIU 6, 1389

Aquincum, Pannonia inferior. AD 100-125

Aveta, Adnamati / f(ilia), an(norum) LI, h(ic) s(ita) e(st). / M(arcus) Ulpus Cassius / matri
/ t(itulum) m(emoriae) p(osuit).

70. A couple from Britain and Syria

RIB 1, 1065 = ILS 7063 = CSIR-GB 1, 1, 247

Arbeia, Britannia. Late 2nd century AD

D(is) M(anibus). Regina(m), liberta(m) et coniuge(m), / Barat(h)es, Palmyrenus, natione /
Catuallauna, an(norum) XXX.

[In Palmyrene] RGYN' BT HRY BR T' HBL

71. Local citizenship

CIL 7, 189 = CSIR GB 1, 8, 57 = RIB 1, 250

Lindum, Britannia. Mid 3rd century AD

[Left] D(is) M(anibus). / Volusia / Faustina, / c(ivis) Lind(ensis), v(ixit) / ann(os) XXVI, /
m(ensem) I, d(ies) XXVI. / Aur(elius) Sene(cio, dec(urio), ob / merita c(oniugi) p(osuit).

[Right] D(is) M(anibus), / Cl(audia), Catio[tui? f(ilia?)], / vix {t}(i)t a[n]/n(os) LX[...].

72. A pagan stele reused by a Jewish family in Pannonia

CIL 3, 10611 = IGRRP 1, 536 = CIJ 675

Aquincum, Pannonia inferior. AD 300 - 400

Bon(a)e memoriae. / Cl(audiae) Maximillae, / q(uae) vixit ann(os) XXV, / et Dom(itio)
Domnio/ni, qui d(e)f(unctus) est in / R(a)etia, coniugi ei/us, q(ui) v(ixit) ann(os) XXXVII.
/ Aur(eliae) Urbana et In/genua sorori bene / merenti.

[Latin rendered in Greek letters] MHMOPIA ANECTASIO ET ΔΗΚΟΥΣΑΝΗ | ET
BHNEIAMI[N] {ET} ΦΕΙΛΕΙΩ | ΝΟΣΤΡΩ | [In Greek] ΕΙΣ ΘΕΩΣ || ΕΙΣ ΘΕΩΣ | ΕΙΣ
ΘΕΩΣ

73. Ethnic designations and Roman citizenship

CIL 16, 49

Brigetio, Pannonia superior. 12 January AD 105

[Only the part in **bold** has been translated]

[Imp(erator) Caesar divi Nervae f(ilius) Nerva Traianus Augustus Germanicus Dacicus
pontifex maximus tribunic(ia) potestat(e) VIII imp(erator) IIII co(n)s(ul) V p(ater)
p(atriciae)] / [auxiliariis qui ... in alis ... et cohortibus ... quae appellantur ... et I Britannica

[(miliaria) c(ivium) R(omanorum) ... et sunt in Moesia superiore sub ...] / [quorum nomina subscripta sunt ipsis liberis posterisque eorum civitatem dedit et conubi]//um cum uxoribus, quas tunc habuissent, cum est / {est} civitas iis data, aut, si qui caelibes essent, cum / iis quas postea duxissent, dumtaxat singuli singulas. Pr(idie) Idus Ian(urias) / Ti(berio) Iulio Candido Mario Celso II, / C(aio) Antio Iulio Quadrato II / co(n)s(ulibus), / cohort(is) I Britannicae [(miliariae) c(ivium) R(omanorum), cui prae(e)st / Q(uintus) Caecilius Redditus, / pediti. / Lucconi, Treni f(ilio), Dobunn(o) / et Tutulae, Breuci filiae, uxori eius, Azal(ae), / et Simili, f(ilio) eius, / et Luccae, filiae eius, / et Pacatae, filiae eius. / Descriptum et recognitum ex tabula aenea, quae / fixa est Romae. // Ti(beri) Iuli Urbani / P(ubli) Cauli Gemelli / C(ai) Vettieni Modesti / L(uci) Pulli Verecundi / P(ubli) Atini Am[er]imni / L(uci) Pulli P[...]hini / C(ai) Iuli P[...]ti

74. Travelling with the army to Britannia

RIB 3, 3504

Westerwood, Britannia. Mid 2nd century AD

Silvanis [et] / Quadr(i)vi(i)s Ca[e]lestib(us) sacr(um). / Vibia Pacata, / Fl(avi) Verecundi / [(centurionis) leg(ionis) VI Vic(tricis), / cum suis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

75. A military family in Pannonia

CIL 3, 4184 = RIU 1, 89

Savaria, Pannonia superior. AD 200-230

[Under the portrait relief] D(is) M(anibus).

[In the inscription field] Comminia Vala/genta, an(norum), v(iva) f(ecit) s(ibi) et / Tartonio Secundi/n[o, mil(iti) leg(ionis)] XIII G(eminae), de/[fun]cto in expediti/[o]ne incomparabili / pietate an(norum) XXV, mater in/felicissima et Tar(onio) Finiti/ano Daiberi, vet(erano), an(norum) LXX, et / Com(minio?) Optato, mil(iti) l(egionis) XIII, an(norum).

76. Dying abroad

CIL 13, 2616

Cabillonum, Gallia Lugdunensis. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) [M(anibus)] / et memoriae / aeternae Ve/getinae Ro/manae. Memmius Rusticus, / miles leg(ionis) V[I] / Victricis An/toninian(ae), / coniugi innocentissi/mae, loco pere/grino defunct(ae), / p(onendum) c(uravit) et sub ascia d(edicavit).

77. A Batavian wife following her husband to Pannonia

RIU 6, 1440

Pusztaszabolcs, Pannonia inferior. Late 2nd - early 3rd century AD

[D(is)] M(anibus). / [... R]omanae, / [Ulpia Nov]iomagi, / [...]us Seve/[rus(?), pra]efect(us) / [coh(ortis) III [(m)illiariae) B]latavo/[rum] eq(uitatae), / [coniugi] pien(tissimae) / [posui]t.

78. A Cananefatian wife of an army doctor in Pannonia

CIL 3, 4279

Brigetio, Pannonia superior. Late 2nd - early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Victoriae Verinae, coniugi pientissimae, / domu foro Hadrianensi provincia / Germania inferiori. / Vix(it) ann(os) XXX. / Aemilius Deciminus, medicus ordi/narius leg(ionis) I Adi(utricis), maritus, bene merita / fac(iendum) cur(avit).

79. Of provincial descent

CIL 13, 1880 = *CBI* 34

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. Late 2nd - early 3rd century AD

D(is) M(anibus) / et memoriae aeternae / Pontiae Martinae, natione / provincialis, quae vixit annis / XXXX, mens(ibus) II, dieb(us) V. M(arcus) Pontius / Gemellus, veteranus leg(ionis) I M(inerviae) P(iae) F(idelis), / [m(issus)] h(onesta) m(issione) ex b(ene)f(iciario) proc(uratoris), Pontiae Mar/tinae, libertae et coniugi / karissimae, / feminae sanctissimae / et incomparabili, quae / vixit cum eo annis XXII, / mens(ibus) II, dieb(us) V, / sine ulla animi laesione. / M(arcus) Pontius Gemellus viv(u)s / sibi posterisque suis faci/undum curavit et sub / ascia dedicavit. / {h}Ave Dulciti, Gaudentius / te salutatur. / Bonis bene.

80. A sister accompanying her brother from Germania to Britannia

CIL 7, 616 = *RIB* 1, 1483 = *CSIR* GB 1, 6, 192

Cilurnum, Britannia. 2nd or 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Urs(a)e sorori, / Iuli(a)e coniugi, / Canioni filio / [L]urio, Germ(anus).

81. A wife following her soldier-husband to Germania

CIL 13, 5383 = *ILCV* 400

Vesontio, Germania superior. AD 220-240

[Vi]rginae Marius Vitalis, coniunx, |(centurio) leg(ionis), / et Marius Nigidianus, fil(ius), q(uaestor), matri e lon/ginquo adportatae et hic conditae. Sex et / triginta ann(os) vixit, inculcata marito, ob/sequio raro, solo contenta marito.

82. A veteran's extended family

CIL 3, 5955 = *IBR* 391

Castra Regina, Raetia. Early 3rd century AD

D(is) M(anibus) et perpetuae securitati. Iul(iae) / Ursae, coni(ugi) pient(issimae) - vix(it) an(nos) XLI - pro meritis / feminae reverentissimae, et fili(i)s filiab(us) / obitis et Iul(iae) Nonnae, matri pient(issimae), vix(it) an(nos) / LXXX et Iul(iae) Victorinae, socr(ui), vix(it) an(nos) LXXX, / item vivis Aur(eliae), filiae, Aur(elio) Militari, fil(io), / et amicis, quorum imagines laterib(us) / sculptae sunt, et post {h}obitum eo/r(um) ossa rec(ipi) in eo sepulc{h}r(o) permisit. / M(arcus) Aur(elius) Militio, m(issus) h(onesta) m(issione) ex eq(uite) leg(ionis) III Itali(cae), v(ivus) f(aciendum) c(uravit).

Chapter 3. OCCUPATIONS

I. Medical Professions

1. Naevia Clara

AE 2001, 263

Rome. Late 1st century BC – early 1st century AD

C(aius) Naevius, C(ai) l(ibertus), Phi[lippus], / medicus chirurg(us). / Naevia, C(ai) l(iberta), Clara, / medica philolog(a). / In fro(n)te ped(es) XI s(emis), / in agr(o) ped(es) XVI.

2. Melitine

CIL 6, 6851

Rome. Early 1st century AD

Melitine, / medica, Appulei.

3. An anonymous physician

CIL 13, 4334

Divodurum, Gallia Belgica. 1st century AD

...], Sa[c...]/ini fil(ia), / medica.

4. Julia Sabina

CIL 9, 5861

Auximum, Italy (5). Mid 1st century AD

D{e}is Manib(us) / Iuliae, Q(uinti) l(ibertae), / Sabinae, / medicae. / Q(uintus) Iulius Atimetus / coniugi / bene merenti.

5. Educated by a physician

IGUR 675 = *IG* 14, 1751

Rome. Mid-1st century AD

Τι(βερίω) Κλαυδίω | Ἀλκίμω ἰατρῷ | Καίσαρος ἐποί|ησε ῥεσιτο||ῦτα πάτρω|νι καὶ καθηγ|ητῇ
ἀγα|θῷ καὶ ἀξίω· | ἔζη(σε) ἔτη || πβ´.

6. Asyllia Polla

CIL 8, 24679

Carthago, Africa proconsularis. Late 1st century AD

Asyllia, L(uci) f(ilia), Pol<l>I>a, / medica, h(ic) s(ita) e(st). / Vix{s}(it) a(nnos) LXV. / Euscus l(ibertus) d(e) s(uo) f(ecit).

7. Metilia Donata, physician and benefactress

CIL 13, 2019

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. Late 1st - early 2nd century AD

Metilia Donata, medic[a], / de sua pecunia dedit. / L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum).

8. Julia Saturnina

CIL 2, 497 = *ILS* 7802

Emerita, Lusitania. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Iuliae Saturninae, / ann(or)um XXXXV, / uxori incompara/bili,
me[di]c]ae, / mulieri sanctissimae, / Cassius Philippus, / maritus, ob meritis. / H(ic) s(ita) e(st);
s(it) t(ibi) t(erra) l(evis).

9. A midwife saving the lives of many women

IGUR 1240

Rome. Early imperial period.

Θ(εοῖς) Δ(αίμοσι)· |
Ἰουλία Πρεμιγένει|α μαῖα πολλάς σώ|σασα γυναῖκας
οὐκ ἔ|φυγον Μοίρας· ζήσα|σα καλῶς ἀνέλυ|σα
εἰς οἶκον, ὅπου | μοι τόπος εὖσεβί|ης ἀπέκειτο· ||
Τι(βέριος) Ἰούλις Ἰέραξ ἀν|{ν}ήρ τῇ γαμετῇ |
μνημοσύνης | ἀγαθῆς ταῦτ' ἐ|πέγραψε φιλῶν.

10. Poblicia Aphe

CIL 6, 9723

Rome. Imperial period

Poblicia, |(mulieris) l(iberta), Aphe / o<b=P>stetrix. Ossa tibi / bene quiescant. / Vixit annos
XXI.

11. Scribonia Attice

IPOstie-A, 222 = *ISIS* 133

Ostia, Italy (1). Mid 2nd century AD

[In the margin above] H(uic) m(onumento) d(olus) m(alus) a(besto).
[In the inscription panel] D(is) M(anibus). / Scribonia Attice / fecit sibi et M(arco) Ulpio
Amerimno, / coniugi, et Scriboniae Calli/tyche, matri, et Diocli et suis / et libertis
libertabusque poste/risque eorum, praeter Panara/tum et Prosdocia. H(oc) m(onumentum)
h(eredem) e(xterum) n(on) s(equetur).

12. Aurelia Macula

AE 1980, 936

Mactaris, Africa Proconsularis. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Aurelia Ma/[c]ula p(ia), vixit / annis LVI, / obs(t)etrix.

13. Valia Callista

CIL 6, 9478

Rome. 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus) / Valiae Callist(a)e, / iatromeae. Ca/ecilius Lusima{chi}/chus co(n)iugi suae
fec(it).

14. Crispina

CIL 6, 16592 = *ILS* 8531

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus) s(acrum). / Crispinae, co(n)iugi / divinae, nutri/ci senatorum / duum, Albus, / co(n)iunx, c(um) q(ua) f(ecit) / an(nos) XVII h(aec) - vix(it) / an(nos) XXX, m(enses) II - / b(ene) m(erenti) f(ecit).

15. Salvidiena Hilara

CIL 6, 25808

Rome. Imperial period

V(iva) Salvidiena, Q(uinti) l(iberta), Hilara / Salvidienae Faustillae, / deliciae suae, / eruditae omnibus artibus. / Reliquisti mammam tuam / gementem, plangentem, plorantem. / Vix(it) an(nis) XV, / mensib(us) III, dieb(us) XI, hor(is) VII. / Virginem eripuit fatus malus. / Destituisti, vitilla mea, / miseram mammam tuam.

16. Junia Prima

CIL 10, 6432 = *ILS* 8549

Circeii, Italy (1). Imperial period

Cornelia A(n)thusa Iuni/ae Primae, m/ammulae su/ae, verae matri, / iuc(undae), dulc(issimae). Sine lite / vixit ann(os) LXXII.

17. Flavia Euphrosyne

CIL 6, 18032

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus). P(ublio) Flavio / Crescenti, / P(ubli) Flavi Amaran/ti filio. / Vix(it) an(nos) VII, d(ies) I, hor(as) X. / Flavia Euphrosyne, / mamma idem nutrix, / fecit.

18. Oscia Sabina

CIL 6, 23589

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus). / Oscia Sabina / Threpto alumno / nutrix infelicissima, / Lamyra, mater, fecerunt.

19. Birria Cognita

AE 1980, 326

Brundisium, Italy (2). 1st century AD

Birria Cognit[a], / P(ubli) Birri Galli nut(rix), / v(ixit) a(nnos) LX. H(ic) s(ita).

20. Servia Cornelia Sabina

CIL 6, 16450 = *ILS* 8532

Rome. c. AD 113

D(is) M(anibus) / Ser(viae!) Corneliae, Ser(vi) l(ibertae), / Sabinae. / Ser(vius) Cornelius / Dolabella / Metillianus / nutrici et mammul(ae) / b(ene) m(erenti) f(ecit).

21. Maria Marcellina

CIL 11, 6345 = *Pisaurum* 56

Pisaurum, Italy (6). AD 131 - 270

D(is) M(anibus) / Mariae / Marcellinae, / nutrice(s) suae / et Caedi Rufini, / conlactanei. / C(aius) Tadius Sabi/nus, mil(es) coh(ortis) II pr(aetoriae), / bene merentib(us).

22. A dry nurse of 105

CIL 6, 9497 = *ILS* 8538

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Volumniae / Dynamidi; / Volumnia, / C(ai) f(ilia), Procla / nutrice / assae et / lib(ertae). V(ixit) a(nnos) CV.

23. Severina

RSK 331 = *IKoeln* 436

Colonia Claudia Ara Agrippinensium, Germania Inferior. Mid 3rd century AD

[*In front*] Memoriae.

[*On the sides*] Severina nutrix. / Severina nutrix.

II. Education

24. A pedagogue

CIL 6, 9758

Rome. 1st century AD

Urbana, / paedagoga, / v(ixit) an(nos) XXV.

25. A nanny

CIL 5, 3519

Verona, Italy (10). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / C(aesia) Roma/na Caesiae, / l(ibertae), educa/tri(ci) f(iliorum) IIII, / b(ene) m(erenti).

26. Cornelia Fortunata

CIL 8, 1506 = *Dougga* 102

Thugga, Africa Proconsularis. Late 2nd – early 3rd century AD

Cornelia / Fortunata, / paedagoga / p(ia), v(ixit) a(nnos) LXX[.]. / H(ic) [s(ita) e(st)]

27. Thalassia

CIL 6, 9792 = *ILS* 7674

Rome. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Praecedere voluisti, sanctissima co(n)iux, / ut me relinqueres in lac{h}rimis. / Si est aliquit in infernas partes bene /- ego autem sine te vitam sordidam exigo - / esto felix et ibi, dulcissima Thalassia, / educatrix c(larissimi) v(iri) et mihi in conu<b=V>io

per annos XXXX. / Papirius Vitalis, arte pictoria, maritus eius, / feminae incomparabili fecit sibi et suis.

28. A female grammarian

AE 1994, 1903

Caesarea, Mauretania Caesariensis. Mid 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Volusiae Tertullinae, maritae / castae et incomparabili grammat(icae), / quae vix(it) an(nos) XLIII, m(enses) III, die(s) V, quae cum / marito fecit an(nos) XX, m(ensem) I, dies XIII. / Domit(ius) Flavianus incompa[rabili] ...

29. A philosopher learned in all arts

CIL 6, 33898 = *ILS* 7783

Rome. Imperial period

Euphrosyne / pia, / docta novem Musis, / philosopha, v(ixit) ann(os) XX.

30. Derceto, reader of a Vestal

CIL 6, 33473 = *ILS* 7771

Rome. Early 1st century AD

[Left] Derceto, Aureliae / Virginis / lectrix. / [In verse] Ann(um) vicensimum(!) / exsicens, / misera, occidi.

[Right] Sabina, C(ai) l(iberta), / Helena / vixit annos XVI.

31. Sulpicia Petale, reader of the poet Sulpicia?

AE 1928, 73

Rome. Late 1st century BC

Sulpiciae cineres lectricis cerne, viator, / quoi(!) servile datum nomen erat Petale. / Ter denos numero quatt(u)or plus vixerat annos / natumque in terris Aglaon(!) ediderat. / Omnia naturae bona viderat, arte vigeat / splendebat forma, creverat ingenio. / Invida fors vita longinquom(!) degere tempus / noluit hanc fatis defuit ipse colus.

32. A reader

CIL 6, 33830

Rome. Imperial period

Daphne Iulia, / anagnos(tria). / P(ublius) Longenius, / P(ubli) l(ibertus), Licinus.

33. A secretary

CIL 6, 9541

Rome. Imperial period

Tyche, / a manu / Balb(i)lles. / Hermes co(n)i/ugi bene me(renti) f(ecit).

34. A stenographer in Greek

CIL 6, 33892 = *ILS* 7760

Rome. Imperial period

[D(is)] M(anibus) s(acrum) / Hapateni, / notariae / Gr(a)ec(a)e, qu(a)e / vix(it) ann(os) XXV. / Pittosus fe/cit coniugi / dulcissim(a)e.

III. Hairdressers and Barbers

35. Chrematine

CIL 10, 1935 = *ILS* 7841d
Puteoli, Italy (1). 10 BC

Chrematine, / Numisiae, ornatix, / obieit VI Eidus Octobr(es) / Paulo Fabio Maximo Q(uinto) Aelio / co(n)s(ulibus). / Ossua conlecta IV Idus Oct(obres) / eisdem co(n)s(ulibus). / Diaphyrus conservae.

36. Gnome

CIL 6, 9730 = *ILS* 7419
Rome. 28 January 2 BC

Gnome, Pierinis / ancilla, ornatix, / elata est a(nte) d(iem) V K(alendas) <Fe=H>/bruarias, Imp(eratore) Caesa(r)e) XIII, M(arco) P(l)autio Silvano co(n)s(ulibus).

37. Ploce

CIL 6, 5876
Rome. 30 BC - AD 30

Cn(aeus) Domitius, Domit(iae) / Bibuli l(ibertus), Agathemerus / pius. / Ploce, Domitiae Bibuli / ornatix pia.

38. Psamate

CIL 6, 9732 = *ILS* 7420a
Rome. Early 1st century AD

Psamate, Furiae / ornatix, v(ixit) a(nnos) XIIX. / Mithrodates, pistior / Flacci Thori, fecit.

39. A freed couple running a hairdresser's workshop

CIL 6, 37811 = *ILS* 9427
Rome. 27 BC - AD 68

Polia, C(ai) l(mulieris) l(iberta), / Urbana, ornat(rix) de / Aemilianis, ollas II. / M(arcus) Calidius, M(arci) l(ibertus), to(n)sor, / Apol(l)oni(us) de Aemilianis.

40. Nostia Daphne and Nostia Cleopatra

CIL 6, 9736 = *CIL* 6, 37469 = *ILS* 7618 and *ILS* 9426 = *AE* 2010, 161
Rome. Early 1st century AD

[On a marble plaque] Nostia, l(mulieris) l(iberta), / Daphne, / ornatix de / vico Longo.

[On a marble plaque] M(arcus) Nerius, M(arci) l(ibertus), / Quadratus, / aurifex de / vico Longo.

[On a marble plaque and on the front of the altar] Nostia, / Daphnidis l(iberta), / Cleopatra, / ornatix de vico / Longo.

41. A freeborn hairdresser

CIL 6, 37811a

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Magnae Iuliae / Proculae, orna/trici bene mere/nti, mulieri inco/<m=N>parabili. Fecit / M(arcus) Caecilius Chr/estus animae in/nocentissimae, / quae vixit annis / XXII.

42. Iole Pompeiana

CIL 6, 5865

Rome. Imperial period

Diogenes Pomp(eianus), lectic(arius). / Iole Pomp(eiana), tonstr(ix).

43. Gallonia Paschusa

CIL 6, 9941

Rome. 1st century AD

Galloniae, / |(mulieris) l(ibertae), / Paschusae, / to(n)strici.

IV. Trades and Crafts

44. Gold-leaf beaters

CIL 6, 6939

Rome. Early 1st century AD

A(ulus) Septicius, A(uli) l(ibertus), / Apollonius, / brattiari(us). / Septicia, A(uli) l(iberta), / Rufa, brattia(ria), / ollas II.

45. A young gold-spinner

CIL 6, 9213 = *ILS* 7691

Rome. Early 4th century AD

Viccentia, dul/cissima filia, / aurinetrix, q(u)ae / vixit an(nos) VIII, m(enses) VIII.

46. An embroiderer in gold thread

CIL 6, 9214 = *ILS* 7692

Rome. 1st half 1st century AD

[On the lid] Sellia / Ep(h)yre, / de sacra via / aurivestrix.

[On the rim] Q(uinti) Futi Olympici.

47. Jewellers

CIL 6, 9435

Rome. 1st half 1st century AD

V(iva) Babbia, |(mulieris) l(iberta), Asia; / v(ivus) C(aius) Babbius, |(mulieris) l(ibertus), Regillus; / |(obiit) Q(uintus) Plotius, Q(uinti) l(ibertus), Nicep(h)or; / v(ivus) Q(uintus)

Plotius, Q(uinti) l(ibertus), Anteros; / v(ivus) Q(uintus) Plotius, Q(uinti) l(ibertus), Felix: / gem(m)ari(i) de sacra via{m}.

48. A pearl setter

CIL 6, 5972

Rome. Augustan period

Domitia, Cn(aei) l(iberta), Philema]tio / margari[taria ab Her]cul(e) / Mus[arum], / v(ixit) a(nnos) [

49. A silk worker

CIL 6, 9891

Rome. Imperial period

D(is) M(anibus). / Claud(io) Bacchylo, / v(ixit) a(nnos) XLIX. / Data, sericar(ia), / cont(ubernali) b(ene) m(erenti) et sibi / cons(tituit).

50. Nail makers

CIL 5, 7023 = *ILS* 7636

Augusta Taurinorum, Italy (11). Imperial period

V(iva) f(ecit) / Cornelia, L(uci) l(iberta), / Venusta, / clavaria, sibi et / P(ublio) Aebutio, M(arci) f(ilio), Stel(latina), / clavario, Aug(ustali) vir(o), / et Crescenti, libertae et / Muroi, delicatae.

51. A shoemaker

CIL 14, 4698

Ostia, Italy (1). AD 175-180

Hoc sepulc[rum] / M(arcus) Acilius Is[...] / cessit don[atione] / Septimia[e Stra]/tonice, s[utrici], / amic(a)e ca[rissi]/m(a)e, ob ben[e facta] / ab ea in se. [Dimidia(?)] / parte et [...] Acil]lio Fort[unati]/ano, filio.

52. A lime burner

ILS 7663

Pompeii, Italy (1). AD 30-70

Laturnia / Ianuaria, calcaria, / vix(it) ann(os) XXXXV.

53. A perfumer

CIL 10, 1965

Puteoli, Italy (1). 2nd or early 3rd century AD

D(is) M(anibus) / Liciniae Primigeniae, / unguentariae. / Lic(inius) Amomus f(ecit) matri b(ene) m(erenti). / Vix(it) a(nnos) LXXI.

54. Incense dealers

CIL 6, 9934

Rome. 50-30 BC

[Trebonia], / Sex(ti) l(iberta), Hilara, / Sex(tus) Treboni/us, Sex(ti) l(ibertus), / Tr<y=U>pho, tura/rei{s}. In agro / p(edes) XX, in fr(onte) p(edes) XXIIIX.

55. Purple-dyers

CIL 6, 37820 = *ILS* 9428

Rome. Late 1st century BC

V(ivit) D(ecimus) Veturius, D(ecimi) l(ibertus), Diog(enes); / |(obiit) D(ecimus), D(ecimi) l(ibertus), Nicep(h)or. / V(ivit) Veturia, D(ecimi) l(iberta), Flora / de sua pecunia faciund(um) coer(avit) / sibi et patrono et conlibert(o) / et liberto. / Nicep(h)or, conlibertus, / vixit mecum annos XX. / Purpurari(i) a Marianeis. / Viv(it) D(ecimus) Veturius, D(ecimi) |(mulieris) l(ibertus), Philar[g]ur(us).

56. Tailors

CIL 6, 33920

Rome. Imperial period

P(ublio) Avillio, P(ubli) l(iberto), Menandro, patrono / post mortem liberti fecerunt et / sibi, ei qui infra scripti sunt: / (obiit) Avillia, P(ubli) l(iberta), Philusa; / P(ublius) Avillius, P(ubli) l(ibertus), Hilarus, / P(ublius) Avillius, P(ubli) l(ibertus), Anteros, / P(ublius) Avillius, P(ubli) l(ibertus), Felix: / vest<i=E>[a]ri(i) de Cermalo Minusculo. [*not translated*] a [...] / sobe[

57. Tailors of fine clothing

CIL 6, 37826

Rome. Imperial period

[Camer]ia, L(uci) l(iberta), Iarine fecit / [L(ucio)] [Cam]erio, L(uci) l(iberto), Thrasoni, patrono, / [et] L(ucio) Camerio, L(uci) l(iberto), Alexandro, / patrono eius, et / [L(ucio) C]amerio Onesimo, lib(erto) et / [vi]ro suo, posterisque omnibus: / [vest]iariis tenuariis de vico Tusc(o).

58. A mender of clothes

CIL 6, 9884 = *ILS* 7567

Rome. Imperial period

[*Right*] T(itus) Thoranius, / T(iti) l(ibertus), Salvius / sibi et
[*Left*] Matiae, |(mulieris) l(ibertae), Prim(a)e, / coniugi suae, / sarcinatr(ici) ab Sex/ Aris.
Vix(it) an(nos) XLVI.

59. A street seller of woollen cloth

InscrAqu 1, 69 = *IEAquil* 57

Aquileia, Italy (10). Early 1st century BC

Trosia, P(ubli) Hermonis / l(iberta), Hilara, lanifica / circ(u)latr(ici)s(!), / vi(va) f(ecit).
[*Below*] L(ocus) p(edum) q(uadratorum) XVI. / Libertis libertabu(sque).

60. A female linen-weaver

CIL 2, 14, 1284 = *RIT* 9

Tarraco, Hispania Tarraconensis. Mid-1st century BC

[*Iberian*] Aretake / atinbelaur antalskar
[*Latin*] Fulvia, lintearia.

61. A workshop of linen-weavers

CIL 5, 5923 = *ILS* 7560

Mediolanum, Italy (11). 1st century AD

[V(ivus) f(ecit?)] / C(aius) Cassius / Sopater, linarius, / sibi et Cassiae, C(ai) l(ibertae), /
Domesticae, linar(iae), / {a} patronae, et / Cassiae Suavi{i}, l(ibertae) / et Cassiae
Primigen(iae), l(ibertae) / [[et C[...o]] / [[amico]].

62. A baker

CIL 9, 4721 = *CIL* 9, 4722

Reate, Italy (4). 1st century AD

Fonteia, |(mulieris) |l(iberta)|, / Gnome, / Fonteia, |(mulieris) |l(iberta)|, / Fausta, / furnaria. /
In fr(onte) p(edes) XII.

63. Running a bakery

CIL 8, 24678

Thabraca, Africa Proconsularis. 1st century AD

L(ucius) Atilius, L(uci) l(ibertus), Hiero, furnari(us). / Valeria, |(mulieris) l(iberta), Euterpe,
furnaria. / Vivit / C(aius) Valerius, C(ai) l(ibertus), Dionisius, triari(us) / vivit.

64. A vendor of grain and vegetables

CIL 6, 9683 = *ILS* 7488

Rome. Imperial period

Diis(!) Manibus / Abudiae, M(arci) lib(ertae), / Megiste, piissimae. Fec(it) / M(arcus)
Abudius Luminaris, / patronus idemque / coniux bene merenti / negotiatrici frumentariae / et
legumenaria(e!) ab scala / mediana, sibi et libertis / libertabusque posterisq(ue) / et M(arco)
Abudio Saturnino, / filio, trib(u) Esq(uilinae) seniorum, / vixit annis VIII.

65. A fish vendor

CIL 6, 9801 = *ILS* 7500

Rome. Early 2nd century AD

Aurelia, C(ai) l(iberta), Nais, / piscatrix de horreis Galbae. / C(aius) Aurelius, C(ai) l(ibertus),
Phileros, / patronus, / L(ucius) Valerius, L(uci) l(ibertus), Secundus.

66. A seller of barley

CIL 6, 9684 = *ICUR* 3, 7751

Rome. AD 326-375

[*On top*] De <v=B>ia no<v=B>a,
Pollecla, qu(a)e (h)ordeu(m) <v=B>end<i=E>t de <v=B>ia no<v=B>a.

67. A seller of seeds

CIL 14, 2850 = *ILS* 3689

Praeneste, Italy (1). Imperial period

Fortunae sanctae, / Atinia Tyrannis, / seminaria a porta / triumphale, / P(ublius) Terentius Fortunatus, / vir carissimus, / cui gratias maximas / semper egi, / cum / Terentia Faustina, / filia, / donum dedit. / L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum).

68. Dealers in honey

CIL 1, 3021 = *AE* 1971, 42

Rome. Mid-late 1st century BC

] / Cn(aei) l(ibertus), Pamph[ilus(?)], / Paulla Sergia, CnCn(aeorum) l(iberta), C(h)rysis, / mellari(i) de Sacra Via. / In [f(ronte) p(edes) ...], in a(gro) XIIX.

69. A producer of resin

CIL 6, 9855 = *ILS* 7658

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus) / Iuliae Agele, resinariae, / quae vix(it) an(nos) LXXX. / Iulia Irene patronae / b(ene) m(erenti) f(ecit) et sibi et suis / posterisq(ue) eorum.

70. Selling preserved foods

CIL 6, 9277 = *ICUR* 1, 1519

Rome. C. AD 250-312

[Aul(ia)] Mercurian<a=E> fecit paren/[tibu]s su<i=BU>s: Aul(io) Maximus(!), / [con]ditarius(!) de castris pra/[etor]i<i=BU>s, Aul(iae) Hilaritas(!), condita/ria(e). Eos in pace [requiescere optat].

71. A partner in business

CIL 8, 152

Between Capsa and Thelepte, Africa Proconsularis. Late 2nd – early 3rd century AD

Urbanilla mihi coniunx verecundia plena hic sita est. / Romae comes negotiorum socia par<c=S>imonio fulta. / Bene gestis omnibus cum in patria mecum redirect, / au, miseram Carthago mihi eripuit sociam. / Nulla spes vivendi mihi sine coniuge tali. / Illa domum servare meam illa et consilio iuvare. / Luce privata misera qu(i)escit in marmore clusa. / Lucius ego, coniunx, hic te marmore texi. / (H)anc nobis sorte(m) dedit fatu(m), cum luci daremur.

[*In acrostic*] Urbanilla

72. A trader of olive oil and wine

AE 1973, 71

Rome. AD 130-170

ne]gotiatri(ci?) olear(iae) ex provinc(ia) Baetic(a) item vini, / [castit]ate incomparabili, Cn(aeo) Coelio Masculo, patri piis(imo), / Coelia Mascellina parentibus fecit.

73. Antonia Agathonica and Sempronia Epagathonis

CIL 15, 3729

Rome. AD 149

[Weight of the amphora when empty] XXCVIII

[Names of merchants or shippers] Ant(oniae) Agathonic(a)es et / Semp(roniae) Epagathonis

[Weight of the full amphora] CCXVI

[Value] X[...]I

[Names of merchants or owners] Ant(oniae) Agathonic(a)es et / [Semp(roniae) E]pagathonis

74. Cornelia Placida

CIL 15, 3847

Rome. AD 191

[lay-out as above]

XC // Corneliae, Q(uinti) f(iliae), Pla[cidae] // [...]CV[...] // [Co]rneliae, Q(uinti) f(iliae),

[Placidae] // CCVV[...]

75. Maria Postumina

CIL 15, 3960

Rome. AD 149

[lay-out as 73]

XXXCVIII // Mariae, Q(uinti) f(iliae), Postuminae // [...]CXVI // CI[

76. Female wine producers

CIL 3, 12010, 2 = *ILS* 8574b

Poetovio, Pannonia superior. Mid 1st century AD

Cal(viae) Crispinillae

V. Entertainers and Bar Personnel

77. An actress of Atellan farce

CIL 4, 2457

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

Methe, Cominiaes(!), atellana, amat Chrestum. Corde [si]t utr{e}isque Venus Pompeiana propitia et sem[per] concordēs v{e}ivant.

78. A mime actress

CIL 6, 10110 = *ILS* 5216

Rome. Late 1st century BC

Eclogae, / regis Iubae, / mimae, quae / v(ixit) a(nnos) XVIII [m(enses)]...

79. A leading mime player

CIL 6, 10106 = *ILS* 5211

Rome. 2nd century AD

Dormi. / Claudiae / Hermionae, / archimimae su/i temporis pri/mae, here/des.

80. A mime actress of the second order

AE 1993, 912

Emerita, Lusitania. 2nd century AD

Corne[l]i[a], / P(ubli) l(iberta), Nothi[s] / secunda mim[a], / Sollemnis et / Halyi. / H(ic) s(ita)
[e(st)]; s(it) t(ibi) t(erra) l(evis).

81. Epitaph of a Greek mime actress

InscrAqu 710 = IG 14, 2342

Aquileia, Italy (10). AD 222-235

Τὴν πολλοῖς δῆμοισι | πάρος πολλαῖς δὲ πόλεσσι |
δόξαν φωνάεσσαν ἐνὶ | σκηναῖσι λαβοῦσαν, ||
παντοίης ἀρετῆς ἐν μείμοις εἶτα χοροῖσι |
πολλάκις ἐν θυμέλαις, ἀλλ' οὐχ οὕτω δὲ θανούσῃ, |
5 τῇ δεκάτῃ Μούσῃ τὸ λα||λεῖν σοφὸς μουσικὸν Ἡρακλείδης |
μειμάδι Βασσίλλῃ στήλῃν | θέτο βιολόγος φῶς· |
ἧ δὴ καὶ νέκυς οὔσα ἴσῃν | βίου ἔλλαχε· τειμήν, ||
μουσικὸν εἰς δάπεδον | σῶμ' ἀναπασαμένη. |

[In prose] Ταῦτα· || οἱ σύσκηνοί σου λέγουσιν· | “εὐψύχει, Βάσιλλα, οὐδεὶς
ἀθά||νατος.”

82. An association of mime actresses

CIL 6, 10109 = ILS 5217

Rome. Imperial period

Sociarum / mimarum; / in fr(onte) p(edes) XV, / in agr(o) p(edes) XII.

83. An actress of interludes

CIL 6, 10127 = ILS 5262

Rome. Early 1st century AD

[Left] V(ivus) P(ublius) Fabius, P(ubli) l(mulieris) l(ibertus), / Faustus.

[Middle] Phoebe, / Vocontia, / emboliaria artis / omnium er<u=O>dita. / Hunc(!) fatus suos
pressit. / Vix{s}it annis XII.

[Right] V(iva) Pompeia, Cn(aei) l(iberta), / Sabbatis.

84. A Greek actress-singer

CIL 6, 8693

Rome. 2nd half of the 1st century AD

Demetriae, Act(e)s, / Aug(usti) l(ibertae), ser(vae), acroamat(icae) / Graecae. Vix(it) a(nnos)
XXXV. / Trophimus, cubicul(arius), / conservae bene mer(enti). / D(is) M(anibus).

85. Singing twins

CIL 6, 37783 = ILS 9347

Rome. 1st – early 2nd century AD

Thelxis Cottia, v(iva) Chelys, Cottiae, / sorores gemellae amantissimae, / cantrices, carae
utraeque su{e}i[s].

86. A flute player

CIL 6, 33970 = *ILS* 5240

Rome. Early 1st century AD

Fulvia, |(mulieris) l(iberta), / Copiola, tibicina, / annos vixit XV.

87. A solo singer

CIL 6, 10120 = *ILS* 5232

Rome. Late 1st century AD

Heriae Thisbe, / monodiariae, / Ti(beri) Claudi Glaphyri, / choraulae, Actionicae / et Sebastonicae. Terrenum / sacratum long(um) p(edes) X lat(um) p(edes) X; / in quo condita est fodere noli, / ne sacrilegium committas.

88. A singer-musician

CIL 6, 10125 = *ILS* 5244

Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Auxesi, / citharoedae, / coniugi optimae. / C(aius) Cornelius / Neritus / fecit et sibi.

89. A tympanon player

AE 1972, 715

Sitifis, Mauretania Caesariensis. Imperial period

[D(is)] M(anibus) s(acrum) / Donatae, / t<y=I>mpana/riae, v(ixit) a(nnos) CX[...], / b(ene) [m(erenti)].

90. A singer and water-organ player

CIL 3, 10501 = *TitAq* 2, 519

Aquincum, Pannonia inferior. 1st half of the 3rd century AD

Clausa iacet lapid<e=I> coniunx pia cara Sab[[d]]ina, / artibus edocta superabat sola marito/m. Vox ei grata fuit, pu<l=I>sabat pollice c(h)ordas, / se<d=T> cito rapta sil<et=PI>. Ter denos duxerat annos, he/u male quinque minus, se<d=T> plus tres me(n)ses habebat, / bis semptemque dies vixit. H(a)ec ipsa superstes spectata in <p=E>o/pulo hydraula grata regebat. Sis felix, quicumque leg<i=E>s; te / numina servant, et pia voce cane: Aelia Sabina vale. [*In prose*] T(itus) Ael(ius) Iustus, / hydraularius salariarius leg(ionis) II Ad(iutricis), coniugi faciendum curavit.

91. A young dancer

CIL 6, 10143

Rome. 1st century AD

[I]ulia Nemesis, / saltatrix, / [v(ixit)] ann(os) VIII.

92. A slave dancer

CIL 8, 12925 = *ILS* 5260

Carthago, Africa Proconsularis. Imperial period

Thyas, saltatrix, / Metiliae Rufinae, / vixit annis XIII. / Thalamus sponsae suae.

93. A dancer of the Pyrricha

CIL 6, 10141 = *ILS* 5261

Rome. Late 1st – early 2nd century AD

Dis Man(ibus). Naidi, Caesaris vernae, / ex numero Pyrriche. V(ixit) a(nnis) XXV, m(ensibus) II, d(ie) uno. / Onesimus, Caes<a=E>ris n(ostri), coniugi b(ene) m(erenti) / fecit et sibi et suis posterisq(ue) eorum.

94. A female employee of the gladiatorschool

CIL 7, 1335,4 = *RIB* 2, 7, 2501, 586

Ratae Coritanorum, Britannia. Imperial period

Verecunda, / ludia. Luc/ius, gladia/tor.

95. Female gladiators

CIL 14, 4616 and 5381 = *EAOR* 4, 29 = *AE* 1977, 153

Ostia, Italy (1). AD 150-200

]ssa[... H]ostilian[u]s, / [... I]v]ir, q(uaestor) aerar[ii Osti]ensium, flam(en), d(ecreto) d(ecurionum) cur(ator) lus(iu)venal(is), / [...] qui primus om[ni]u[m] ab urbe condita ludos cum / [...] gladiat]or(um) et mulieres [a]d ferrum dedit, una cum / [...] Sa]bina u[x]ore, fecit sibi et / [...]nio agonio [...] / [...] corporis togat[ens(ium)] / [...]um qui e[t

96. The reputation of a barmaid

CIL 4, 8442

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

Futui / coponam.

97. A humorous sign for an inn

CIL 9, 2689 = *ILS* 7478

Aesernia, Italy (4). 2nd century AD

L(ucius) Calidius Eroticus / sibi et Fanniae Voluptati v(ivus) f(ecit): / ‘Copo computemus’. ‘Habes vini |(sextarium) I, pane(m) / a(sse) I, pulmentar(ium) a(ssibus) II’. ‘Convenit’. ‘Puell(am) / a(ssibus) VIII.’ ‘Et hoc convenit’. ‘Faenum / mulo a(ssibus) II’. ‘Iste mulus me ad factum / dabit!’

98. A female innkeeper

HAE 1639

Emerita, Lusitania. Late 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum) / Sent(iae) Amarantis, / ann(or)um XLV. Sent(ius) / Victor uxori / carissimae f(aciendum) c(uravit), / cu<m=N> <q=C>ua vix(it) an(nos) XVII.

99. A celebrated innkeeper

CIL 14, 3709 = *ILS* 7477 = *CLE* 603

Tibur, Italy (1). 3rd century AD

Dulcis / [cara viro l]atet hoc Amemone sepulc{h}ro, / [fama ultra fines] patriae dulcis
popinaria nota, / [quam propter mult]i Tibur celebrare solebant. / [Iam summus fragilem
vit]am deus abstulit illi / [aetherisque auris anim]am lux alma recepit. / [Hunc titulum feci
Philotech]nus co(n)iugi sanctae. / [Nomen enim fas est restare s]emper in aev<u=O>m.

VI. Prostitutes and Prices

100. Drauca

CIL 4, 2193

Pompeii, Italy (1). Before AD 79

Arphocras hic cum Drauca / bene futuit denario.

101. Euplia

CIL 4, 5048

Pompeii (IX.2.26). Before AD 79

Euplia f(ellat) a(ssibus) V n(ummum), / Euplia fel(l)a(t), / Euplia.

102. Lais

CIL 4, 1969

Pompeii (on the south wall of the *porticus* of Eumachia, VII.9.1). Before AD 79

Lahis / fel(l)at / a(ssibus) II.

103. Spes

CIL 4, 5127

Pompeii, on the façade of IX.5.19. Before AD 79

Spe{e}s moribus bellis, a(ssibus) VIIII.

104. Attica

CIL 4, 1751

Pompeii (on a column along the road from the Porta Marina). Before AD 79

Si quis hic sederit, / legat hoc ante omnia: / si qui futuere volet, / Atticen quaerat, a(ssibus)
XVI.

105. Sharing a prostitute

CIL 4, 2450

Pompeii (on the south side of the corridor in the theatre complex). 3 BC

A(nte) d(iem) XI K(alendas) Decembr(es) a(ssibus) XV. / Epap(h)ra, Acutus, Auctus / ad
locum dux{s}erunt / mulierem Tychen. Pretium / in singulos a(ssibus) V f(uit?). / M(arco)
Messalla L(ucio) Lentulo co(n)s(ulibus).

106. Novellia Primigenia

CIL 4, 8356

Pompeii (in the house of Menander, I.10.4). Before AD 79

Nucer<ae=EA>, quaeres ad porta(m) Romana(m), / in vico Venerio Novelliam / Primigeniam.

107. An anonymous woman

CIL 4, 2217

Pompeii (scratched in the wall of a brothel by a woman). Before AD 79

Fututa sum hic.

108. A brothel-keeper

CIL 9, 2029 = *ILS* 8287

Beneventum, Italy (2). Imperial period

Vibia, L(uci) l(iberta), Chresta mon(umentum) / fecit sibi et suis et C(aio) Rustio, / C(ai)
l(iberto), Thalasso, filio, et Vibiae, / |(mulieris) l(ibertae), Calybeni libertae lenae, / ab asse
quaesitum lucro suo, sine / fraude aliorum. H(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur).

VII. Managers

109. Two female tile-makers

CIL 1, 3556a = *SupIt* 27 T, 39

Bovianum Vetus / Isernia, Italy (4). ca. 130-80 BC

[Above, in Oscan] H(ere)n(neis) Sattiieis DETFRI / seganatted plavtad.

[Below, in Latin] Hereneis Amica / signavit, q(u)ando / ponebamus teg<u=I>la(m).

110. Julia Albana and Procilia Phila

CIL 15, 1217

Rome. AD 123

Ex pr(aediis) Iuliae Albanae; / Prociliae / Philae.

111. Memmia Macrina and Procillia Gemella

CIL 15, 1302

Rome. c. AD 134

Ex fig(linis) Memmiae, L(uci) f(iliae), Macrinae; / of(f)ic(i)n(a) Procill(iae) Ge/mellae.

112. Aemilia Severa and her female managers

a) *CIL* 15, 427,1

Rome. AD 190-210

Op(us) dol(iare) ex figl(inis) Publilianis, / pr(aediis) Aemiliae Severae, c(larissimae)
f(eminae).

b) *CIL* 15, 430

Rome. AD 190-210

Op(us) dol(iare) ex fig(linis) Pub(lilianis), de pr(aediis) Aem(iliae) Seve(rae); / neg(otiatione) Iuniaes(!) Antoniaes(!).

c) *CIL* 15, 431
Rome. AD 190-210

Op(us) dol(iare) ex figl(inis) Publ(ilianis) de pr(aediis) Ae/m(iliae) [Sev(erae); neg(otiatione)] Iunia Sabinae.

113. The manager Caecilia Amanda
CIL 15, 192
Rome. AD 193-217

Opus dol(iare) de praed(iis) dom(ini) n(ostri) Aug(usti), ex fig(linis) vet(eribus); Caec(iliae) Amandae.

114. Avita
Conimbri 314 and 387
Conimbriga, Lusitania. 2nd century AD

Avitae.

115. A female manager of an unidentified workshop
CIL 6, 9715
Rome. Imperial period

Iunia Crocale, / officinatrix, / vix(it) an(nos) XXX.

116. Annea Iucunda
CIL 15, 7303 = *ILS* 8683
Rome. AD 116-117

Imp(eratoris) Caes(aris) Nerv(ae) Trai(ani) Opt(imi) Aug(usti) Ger(manici) Dac(ici) Part(hici). Sub / cura procurator(is) patrimoni(i), Annea Iucunda fec(it).

117. Aemilia Formiana
CIL 15, 7592
Rome. AD 201-230

Aemilia Formiana fec(it).

118. Vetrana Zosime
CIL 15, 7434
Rome. Late 2nd century AD

Claudiae Verae, c(larissimae) f(eminae). / Vetrana Zosime fecit.

119. Aurelia Vernilla
CIL 3, 2117
Salona, Dalmatia. 3rd century AD

Aur(elia) Vernilla, plumbaria, sibi / et Aur(elio) Lucio, marito suo, et Aur(eliae) Ster/coriae, filiae, posuit. Quod si qui su{pe}/per h(a)ec corpora posue/rit, inferet r(ei) p(ublicae) |(denarios) C(milia).

120. Umbricia Fortunata

a. *CIL* 4, 5675

Pompeii, Italy (1). Mid-1st century AD

G(ari) f(los) per se / ab Umbricia Fortunata, Veturini Iuliani.

b. *CIL* 4, 5688

Pompeii, Italy (1). Mid-1st century AD

G(ari) f(los) scombr(i) / Scauri / ab Umbricia.

121. Cania Urbana

CIL 3, 2118

Salona/Pituntium, Dalmatia. Imperial period

D(is) M(anibus) / Caniae Ur/banae, vilicae, q/uae vixit ann(is) LV. / Cania Ursina, fili/a, et Attius Verec/undianus, gener, / matri incompa/rabili.

122. Flora

CIL 3, 5616 = *IBR* 437

Rotthof, Noricum. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Flora, vilica, / Urso, actori, / marito caris/simo, |(obito) an(norum) XLV / et Iucundo, / socro, et Succ/ess(a)e, socr(a)e pie/ntissimis, et / sibi viva fecit / et Successus parentib(us) pientissimis.

123. Saturnina

CIL 8, 5384 = *ILAlg* 1, 323

Calama, Africa Proconsularis. Mid 1st century AD

Saturn/ina, Ti(beri) / Claudii / Cae(saris) vil(ica), / vix(it) a(nnos) XXX / et Venu/sta f(ilia) vi(xit) / a(nnos) XV. H(ic) / e(st) s(ita).

124. A freedman and freedwoman managing an estate

CIL 10, 5081 = *ILS* 7372

Atina, Italy (1). Imperial period

C(aius) Obinius, C(ai) l(ibertus), / Epicadus, / Trebia, |(mulieris) l(iberta), Ap(h)rodisia / hic vilicarunt / annos XIII.

125. Julia Felix: baths, shops and apartments for rent

CIL 4, 1136 = *ILS* 5723

Pompeii, Italy (1). AD 62-79.

In praedi(i)s Iuliae, Sp(uri) f(iliae), Felicis / locantur / balneum Venerium et nongentum, tabernae, pergulae, / cenacula ex Idibus Aug(ustis) primis in Idus Aug(ustas) sextas, annos continuos quinque. / S(i) q(uinquennium) d(ecurrerit), l(ocatio) e(rit) n(udo) c(onsensu).

126. The baths of Aurelia Faustina

CIL 14, 4015 = *ILS* 5720

Ficulea, Italy (1). 2nd century AD

In [hi]s praedi(i)s Aure/liae Faustinae / balineus lavat(ur) mo/re urbico et omnis / humanitas praesta/tur.

VIII. Women and Finances

127. Sale of wine-harvest

AE 1999, 449 = *TH* 12

Herculaneum, Italy (1). 16 October AD 40

HS MCCM K(alendis) M[ar]ti(i)s primis [ob] / fructum fundi Cadiani / venditum probos recte da[ri] / stipulatus est [Ni]co(?), Herenn[iae] / Tertiae, ser(vus). Spopondit L(ucius) Anniu[s] / Agathemer(us). / Actum Nola XVII K(alendas) N[o]vembr(es), / M(arco) Cl[uvio], M(arco) Fur[ni]o Au[gu]rino [co(n)s(ulibus)].

128. Loans made to Euplia

TPSulp 60 = *TPN* 49

Pompeii, Italy (1). 20 March AD 43

[Page 2] Tabellae Titinae A[n]tracidis: / exp(ensos) / Eupliae, Theodori f(iliae), [HS |(mille)DC], / Meiliacae, tutore aucto[re] / Epichare, Aphrodisi f(ilio), Athe[niensi]. / Petiit et numeratos acce[pi]t / domo ex r[i]sco / ac(ce)p(tos).

[Page 3] Risco [HS |(mille)DC]. / Eos HS |(mille)DC nu[m]mos, qui s(upra) s(cripti) s(unt)], / interrogant[e] Titinia Antracide], / fide sua esse ius[sit] Epichares, Aphrodisi] / f(ilius), Atheniensis, p[ro] Euplia, Theodori f(ilia)], / Meliacae Ti[tinae] Antracidi]. / Act[um] Puteolis XIII K(alendas) Apr(iles)], / Sex(to) Palpellio [Histro L(ucio) Pedanio] / Se[cundo] co(n)s(ulibus)].

129. Receipt of payment

TPSulp 82 = *TPN* 82

Pompeii, Italy (1). 5 December AD 43-45

P(ublio) Fabio F<i=Y>rmano, L(ucio) Tampio / Flaviano, co(n)s(ulibus), / Nonis Decemb[r]ibus)], / L(ucius) Patulcius Epaphroditus scrips[i] / rogatu et mandatu Patu[lc]iae / Erotidis, libertaes(!) meae, coram / ipsa eam accepisse ab(!) C(aio) Sulp[i]cio / [Ci]nnamo sestertia decem / [et] no[ve]m milia et quing[e]nta nummum ob auctionem eius]. / [Ex interrogati]one fa[cta] tabel]/[larum s]ignatar[um].

130. Dispute about the ownership of a slave

TPSulp 40 = *TPN* 90

Pompeii, Italy (1). 6 May AD 52

[Page 2] C(aius) Sulpicius Faustus testatus / est se mulierem Tychen, / q(ua) d(e) a(gitur),
quam a[p]ud se / Pactumeia Prima et A(ulus) / Attiolenus Atimetus / deposuissent, exhibuisse /
pr(idie) Nonas Maias, Puteolis / in foro ante aram / Augusti Hordionianam.

[Page 3] hora ter[ti]a, utrisque / praesentibus, eamque / mulierem, iussu A(uli) Attio/leni
Atim[et]i, Pactumeiam / Primam duxisse. / Actum [Puteolis] / Fausto Cornelio [Sulla Fel]ice,
/ L(ucio) Salvio O[thone Titi]ano co(n)s(ulibus).

131. Receipt for the sale of a slave

CIL 4, 3340, 24

Pompei, Italy (1). 10 December AD 56

[In the margin] [Per]scriptio Trophimo.

[Pages 2 and 3] L(ucio) Duvio Avito, P(ublio) Clodio co(n)s(ulibus), / IIII Idus Decembr(es),
/ M(arcus) Helvius Catullus scripsi rogatu / Umbriciae Antiochidis eam / accepisse ab(!)
L(ucio) Caecilio Iucundo / HS VI(milia)CCLII nummos ob / auctionem Trophimi, servi / eius,
mercede minus. [persolutos(?)] / act(um) [Pom]peis.

[Page 4] M(arci) Helvi / Catulli, / Melissa Fusci, / Fabi Proculi, / Umbricia[e] Antioch(idis),
/ Catulli.

132. Receipt for auction of goods

CIL 4, 3340, 25

Pompei, Italy (1). 12 December AD 56

[In the margin] [Perscriptio] Umbricia[e Ianuariae].

[Pages 2 and 3] HS n(ummum) XI(milia)XXXVIII, / quae pecunia in stipulatum L(uci)
Caeci/li Iucundi venit / ob auctionem / Umbriciae Ianuariae, / mercede minus / persoluta
habere se / dix{sit} Umbricia Ianua/ria ab(!) L(ucio) Caecilio / Iucundo. / Act(um)
Pom[p(eis)] pr(idie) Id(us) Dec(embres), / L(ucio) Duvio, P(ublio) Clodio co(n)s(ulibus). /
[Page 4] Q(uinti) Appulei Severi, / M(arci) Lucreti Leri, / Ti(beri) Iuli Abascanti, / M(arci)
Iuli Crescentis, / P(ubli) Terenti Primi, / M(arci) Epidi Hymenaei, / Q(uinti) Grani Lesbi, /
T(iti) Vesoni Le[...] / D(ecimi) Volci Thalli

133. Receipt of repayment

AE 1993, 461 = *TH* 52

Herculaneum, Italy (1). 19 July AD 69

[Page 2] [C]n(aeo) Arrio An[tonino], A(ulo) Mario Celso co(n)s(ulibus), / XIII K(alendas)
Aug(ustas), [V]enustus, Ulpiae, / M(arci) f(iliae), Plotinae ser(vus), scripsi / me accepisse ab
[L(ucio)] Cominio / Primo in solutum ex / debito de denari(i)s / decem quinque milibus /
denarios mille.

[Page 3] [Actum Herculani].

[Page 4] Venusti Plotinae / ser(vi), / C(ai) Iuli Spendontis, / M(arci) Volusi Maturi, / M(arci)
Ulpi Moschionis, / Venusti Plotinae / ser(vi).

134. Vettia and Faustilla

CIL 4, 4528

IV Idus Feb(ruarias): Vettia / |(denariis) XX, usu(ra) a(sses) XII. / Nov(embres): Faustilla /
|(denariis) XV, usu(ra) a(sses) VIII.

135. Earring pawned to Faustilla

CIL 4, 8203

Idibus Iuli(i)s: / in aures pos(i)tas ad Faustilla(m); / pro |(denariis) II usura(e) deduxit aeris a(ssem), / ex sum(ma?) XXX.

136. Clothing pawned to Faustilla

CIL 4, 8204

IV Non(as) Iul(ias): / paenulam, palliolum [posita ad Fau]stilla(m); / pr[o |(denariis)...]L usur[a] / [deduxit] XIII s(emis) / [aeri]s a(sses). VIII

Chapter 4. SOCIAL RELATIONS, TRAVEL AND MIGRATION

I. Female Friendship

1. Loving friends

CIL 10, 4110 = *CIL* 1, 1590 = *RECapua* 130

Casilinum, Italy (1). Late 1st century BC

Dexsonia S(e)lenio sibi et / Philemae suae ama[n]tis(s)i{u}mae.

2. Female friendship at the northern frontier

Tab. Vindol. II, 291 and 292

Vindolanda, Britannia. Ca. AD 100

a) *Tab. Vindol.* II, 291

Cl(audia) Severa Lepidinae [suae] / [sa]l[u]tem. / III Idus Septembr[e]s, soror, ad diem / sollemnem natalem meum rogo / libenter facias ut venias / ad nos iucundio rem mihi [*page 2*] / [diem] interventu tuo factura, si / [venia]s. / Cerial[em t]uum salute. Aelius meus / et filiulus salutant. / Sperabo te, soror. / Vale, soror, anima / mea, ita valeam, / karissima et {h}ave. [*Back*] Sulpiciae Lepidinae, / Cerialis, / a Cl(audia) Severa.

b) *Tab. Vindol.* II, 292

] / salutem. / Ego soror sicut tecum locuta fueram et promiseram, / ut peterem a Broccho et venirem at te, peti / et res[po]ndit mihi (i)ta corde semp[er li]citur una [*page 2*] [...] / quomodocumque possim / at te pervenire. Sunt enim / necessaria quaedam qua[e] [*page 3*] [...] / rem meum; epistulas meas / accipies, quibus scies quid / sim actura. Haec nobis [*page 4*] [...] / [.]ra eram et Brigae mansura. / Cerialem tuum a me salute. [*Back*] [Val]e, m[ea] soror / karissima et anima / m(e)a desideratissima. / [...] [*Back other leaf*] Sulpiciae Lepidi/nae, Ceriali[s], [...] / a Severa B[rocchi].

3. Buried in a friend's tomb

CIL 6, 18404 = *CIL* 6, 25029

Rome. Early 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Flaviae Primae fecit / T(itus) Flav(ius) Daphnus vern(a)e / suae, q(uae) v(ixit) a(nnos) XII, m(enses) VIII, d(ies) XXV / et sibi et Flaviae Eu<f=E>ro/syne, coniugi suae, et L(ucio) / Laberio Hermeti, cogna/to suo, et Cassiae Synethe, / amic(a)e optim(a)e, et liber{t}/tis libertabusque / suis posterisque eorum. / H(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur).

4. Including a female friend in the family tomb

AE 2001, 317 = *CEACelio* 101

Rome. 2nd century AD

[D(is)] M(anibus). / [...] C]attien(o) / [R]estitut(o) / Flavia Fe/licula co/n(iugi) b(ene) m(erenti) f(ecit) / sib(i) poster(isque) / suis et An/nulenaе / Melitine, am/icae optimaе.

5. A tombstone for his dearest friend

CIL 2, 3037 = *LICS* 165 = *AE* 2006, 678

Complutum, Hispania Tarraconensis. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / L(ucius) Aemili/us Sever/us Pusin[ni]/cae, amic(ae) / carissi/mae / f(aciendum) c(uravit). / S(it) t(ibi) t(erra) l(evis).

6. Living with a friend

CIL 6, 38513

Rome. Late 1st – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Iuliae P[a]/ternae, / amicae san/ctissimae, / cum qua vi/xit ann(os) LVII, / mens(es) VI, fecit Oc/tavius, verna.

7. Setting up an epitaph for a friend

AE 1968, 100

Aricia, Italy (1). AD 200-250

Iuliae Tertullin(ae). Vix(it) an(nos) XLVII, m(enses) V, / d(ies) I. Aure(lia) Publia, amica, / feminae incom/parabili, b(ene) m(erenti) f(ecit).

8. A group of friends

CIL 6, 7671

Rome. Late 2nd – 3rd century AD

Agrilia Piste, quae et / Pompusidia, f(ecit) Valeriae / Trophime et Vi(c)toriae / Erotario et Mucia / Ianuariae, amicabus / optimis, et sibi et / posterisq(ue) eorum.

9. Setting up a public statue for a high-ranking friend

CIL 2, 5, 782 = *AE* 1978, 400

Singilia Barba, Hispania Baetica. AD 181-200

Carviliae, P(ubli) f(iliae), Censonill(ae), Magni / Rufi, proc(uratoris) Aug(usti) XX her(editatum) per Hisp(aniam), / Baet(ica) et Lusitan(iam), item proc(uratoris) Aug(usti) / per Baet(ica) ad kal(endarium) Vegetian(um), item / pr[o]c(uratoris) / Aug(usti) prov(inciae) Baet(icae) ad ducen(a). / Ac[il](ia) Plec(usa)] / amicae op[timae d(onum) d(edit)].

10. A public statue for a female friend

CIL 2, 4990a = *IRCPacen* 86

Balsa, Hispania Lusitania. Late 2nd – early 3rd century AD

Iuliae, Tib(eri) f(iliae), Mar/ciae Geminae, / amicae optimae, / L(ucius) Quintius Priscion / cum Callaea, T(iti) f(ilia), Severina / et Quintia Avita, fil(ia), d(ecreto) d(ecurionum).

II. Love and Hate

II A. Curse Tablets and Binding Spells

11. Cursing a female thief

IG 14, 644 = *DefTab* 212 = *SEG* 4.70

Locri Epizephyrii, Italy (3). 3rd century BC

[Ἀνιαρίζει Κολλύρα] ταῖς προπόλοις | [τᾷς θεῷ τὸ ἱμάτιον] τὸ πελλόν, τὸ | [ἔλαβέ τις καὶ] οὐκ ἀποδίδωτι καὶ | [ἀπονοσφίζεται κ]αὶ χρῆται καὶ ἴσατι, || πῇ ἐστι· ἀνθεί[η τᾷ] θεῷ δυωδεκαπλοῦν | σὺν ἡμεδίμνω[ι λιβά]νω, ὧι πόλις νομίζει· | μὴ πρότερον δὲ τὰν ψυχὰν ἀ{ι}νεῖη ὁ ἔχων | τὸ ἱμάτιον, ἔστε ἀνθείη τᾷ θεῷ· | ἀνιαρίζει Κολλύρα ταῖς προπόλοις τᾷς θεῷ | τὼς τρεῖς χρυσέως, τὼς ἔλαβε Μελίτα | καὶ οὐκ ἀποδίδωτι· ἀνθείη τᾷ θεῷ | δυωδεκαπλόα σὺν μεδίμνωι λιβάνω {ι}, | ὧι πόλις νομίζει· μὴ πρότερον δὲ τὰν | ψυχὰν ἀνεῖη, ἔστε ἀνθείη τᾷ θεῷ· || εἰ δὲ συνπίοι ἢ συμφάγοι μὴ {η} ἰσαῶσα, | ἄθωιος εἶην, ἢ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀετὸν ὑπέλ|θοι.

12. Cursing the slave Venusta

SEG 29, 930-33

Morgantina, Sicily. ca. 100 BC

Γᾶ Ἑρμᾶ | Θεοὶ Κατα|χθόνιοι, πο|τιδέξεσθε || τὰν Βενού|σταν τοῦ | Ρούφου τὰ|ν θεραπαί|ναν.

13. A curse to separate lovers

CIL 6, 140 = CIL 1, 1012 = DefTab 139

Rome. c. 30 BC – AD 30

[First column] Quomodo mortu<u=O>s, qui istic / sepultus est, nec loqui / nec sermonar<i=E> potest, s{e}ic / Rhodine apud M(arcum) Licinium / Faustum mortua sit, nec / loqui nec sermonar<i=E> possit. / Ita uti mortu<u=O>s nec ad deos / nec ad homines acceptus est, / s{e}ic Rhodine apu<d=T> M(arcum) Licinium / accepta sit et tantum valeat, / quantum ille mortu<u=O>s, qu{e}I [second column] istic sepultus est. Dite Pater, Rhodine(m) / tib{e}i commendo, uti semper / odio sit M(arco) Licinio Fausto; / item M(arcum) Hedium Amphionem, / item C(aium) Popillium Apollonium, / item Vennoniam(m) Hermionam(m), / item Sergiam(m) Glycinna(m).

14. A curse against a slave girl

CIL 6, 141 = CIL 1, 1013 = DefTab 138

Rome. C. 30 BC – AD 30

Danae, ancilla no(v)icia / Capitonis. Hanc (h)ostiam / acceptam habeas / et consumas Danae/ne(n). Habe(a)s Eutychiam, / Soterichi uxorem.

15. A curse against Quintula

CIL 2,14, 757a = AE 1994, 1072

Saguntum, Hispania citerior. After AD 70

Quintula cum Fortunali sit semel et num/quam.

16. A curse against Tretia Maria

RIB 1, 7

Londinium, Britannia. Imperial period

Tretia(m) Maria(m) defi<g=C>o et / ill<i=E>us vita(m) et me(n)tem / et memoriam [e]t iocine/ra, pulmones, interm{x}ix{i}/ta fata, cogitate, memor/iam. S<ic=CI> no(n) possit{t} loqui / s<e=I>creta si(n)t, neque [...] a/m<a=E>re possit neque [...] / [...] cl(a)udo[

17. Binding Rufa Publica

DefTab 135 = *ILS* 8751 = *AE* 1901, 183
Nomentum, Italy (1). Early 1st century AD

[*Back*] Rufa(e) Pu(b)lica(e) manus, de(n)tes, / oc(u)los, b<r=S>ac(ch)ia, vent{e}r(em),
mamil(l)a(s), / pectus, os(s)u(m), merilas(?), vent{e}r(em), / [...] crus, os, pedes, fronts, /
un<g=C>(u)<e=I>s, di<g=C>itos, vent{e}r(em), um(bi)licu<m=S>, cun(n)u<m=S>, /
(v)ulvas, il(i)a{e} Rufas Pu(b)lica(e) def(i)<g=C>o / in (h)<i=A>s tabel(l)<i=A>s.

18. A binding spell against a female slave

CIL 10, 8249 = *DefTab* 190
Minturnae, Italy (1). 1st century AD

Dii i(n)feri, vobis com(m)e(n)do, si quic(q)ua(m) sa(n)/ctitat<i=E>s h(a)bet<i=E>s, ac
t<rad=ADR>o T<y=I>c(h)ene(n), / Carisi. Quodqu(o)d a<g=C>at, quod i(n)cida(n)t / omnia
in adversa. Dii i(n)feri, vobis / com(m)e(n)do il(l)ius mem(b)ra, colore(m), / fi<g=C>ura(m),
caput, capill<os=A>, umbra(m), cereb(ru)m, fr<o=V>(n)te(m), supe[rcil]ia, os, nasu(m), /
me(n)tu(m), buc(c)as, la[bra, ve]rbu(m), v<u=I>(l)tu(m), / col(l)u(m), i<e=O>cur, umeros,
cor, <p=F>ulmones, / i(n)testina{s}, ve(n)tre(m), brac(ch)ia, di<g=C>it/os, manus,
u(m)b(i)licu(m), v<e=I>sica(m), femina, / <g=C>enua, crura, talos, planta(s), /
<d=T>i<g=C>i<t=D>os. / Dii i(n)feri, si illa(m) videro <t=D>abesce(n)te(m), / vobis
sa(n)ctu(m) il(l)ud lib(e)ns ob an(n)<i=V>/versariu(m) facere dibus(!) par/entibus il(l)ius
voveo(?) / peculiu(m) tabesca<t=S>.

19. Invoking divine assistance against a thief

AE 1979, 384
Uley, Britannia. 2nd – 3rd century AD

[*Front*] Commonitorium deo / Mercurio a Satur/nina, muliere, de lint<e=I>a/mine, quod
amisit: ut il/le, qui hoc circumvenit, non / ante laxetur nis{s}i quando / res {s}s(upra) dictas
ad fanum {s}s(upra) dic/tum attulerit, si vir si mu/lier si servus si liber.

[*Back*] Deo {s}s(upra) dicto tertiam / partem donat, ita ut / ex{s}igat istas res, quae s(upra)
s(crip)ta(e) sunt, / ac {a} qua<s=E> per(didi)t, deo Silvano / tertia pars donatur, ita ut / hoc
ex{s}igat, si vir si femina, si serv/us si liber [...]at.

20. Invoking the Sun-god

CIL 6, 14099 = *ILS* 8497a
Rome. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Timotheae / M(arcus) Ulpius / Nicanor / vernae / suae f(ecit). / Sol tibi
commendo, / qui manu intulit ei.

21. Divine vengeance for Severa

CIL 6, 14098 = *ILS* 8497
Rome. Late 2nd – early 3rd century AD

[*Front*] D(is) M(anibus) s(acrum). / Callisto, filio, / parentes.

[*Back*] Quisquis ei laesit / aut nocuit Severae / inmerenti, domine / Sol, tibi commendo: / tu
indices eius mortem.

II B. Graffiti in Pompeii (and Elsewhere)

22. Insults and obscenities

a) *CIL* 4, 10004
Eupl(i)a laxa landicosa.

b) *CIL* 4, 10005
Fortunata.

c) *CIL* 4, 1516

Hic ego nu[nc f]utu<i=e> formosa(m) fo[r]ma puella(m), laudata(m) a multis, se<d=T> lusus intus {e}erat.

d) *CIL* 4, 1510
Amarillis fellatri(x).

23. A black girl
CIL 4, 6892

Quisquis amat nigra(m), nigris carbonibus ardet. / Nigra(m) cum video, mora libenter {a}ed{e}o.

24. Best wishes
CIL 4, 9171

Sic [t]ib[i] contingat semper florere, Sabina, / contingat / forma{e} sisque puella diu.

25. Rejection
CIL 4, 3117

Serena / Isidoru(m) / fastidit.

26. The popularity of gladiators

a) *CIL* 4, 4342 = *ILS* 5142a

Suspirium puellarum, / t(h)r(aex), / Celadus Oct(avianus): III, |(coronarum) III.

b) *CIL* 4, 4345 = *ILS* 5142b

Puellarum decus, / Celadus, t(h)r(aex).

c) *CIL* 4, 4353 = *ILS* 5142e

Cresce(n)s, retia(rius), / puparum nocturnarum, mat[tin]ar[um] aliarum, / ser[...]
atinus(?) [...]
medicus.

27. Love between women?

CIL 4, 5296

O, utinam liceat collo complexa tenere / braciola et teneris oscula ferre labellis. / I nunc,
ventis tua gaudia, pupula, crede. / Crede mihi, levis est natura virorum. / Saepe ego cu(m)
media vigilare(m) perdita nocte, / haec mecum medita(n)s: multos Fortuna quos supstulit alte,
/ hos modo proiectos subito praecipitesque premit. / Sic Venus ut subito co(n)iunxit corpora
amantum, / dividit lux, et separees quid amant. [*alternative readings: se paries quid, ama. or:*
si paries (dividit), quid agam?]

28. Teasing the reader

CLE 1810

Rome. Late 1st – 2nd century AD

Hic ego me memini quendam futuisse / puellam. / Cunno non dico, curiose.

29. Sex in the army

CIL 3, 10716 = *TitAq* 3, 1371

Aquincum, Pannonia inferior. Early 3rd century AD

[*Left*] Bato cura.

[*Right*] Grate, qui f<u=O>tu<i=E>s / Gr(a)e<c=G>a(m) ancilla(m) Lupi, / optionis / legionis
secund(a)e{s}, / quae est in domo vestra / et malo tuo est. / Per illa(m) a<d=T> ni(hi)l
perduces / parentes tuos quotidie.

[*Below*] Aurelius // [...]imo // ΖΟΠΠΕΟΛΖCOYKON

III. Patronage and Sociability

III A. Personal Patronesses

30. A patron-broker

Tab. Vindol. II, 257

Vindolanda, Britannia. Ca. AD 100

Valatta [Ceriali suo] / s[alutem]. / Rogo domine re[.../severi?]teritat[e]m tuam [.../...] et per
Lepidinam quod [.../ ...] mihi concedas [...]

31. Patronal activities by chief Vestals

a) Numisia Maximilla

CIL 6, 32411 = *ILS* 4925

Rome. AD 201

Numisiae, L(uci) f(iliae), / Maximillae, / v(irgini) V(estali) max(imae) / C(aius) Helvidius
Mysticus, / devotus beneficiis eius.

b) Campia Severina

CIL 6, 2132 = *ILS* 4928

Rome. C. AD 240

Campiae Severinae, / v(irgini) V(estali) max(imae), sanctissimae, / cuius sinceram pudicitiam
/ senatus comprobata aeterna / laude publice cumulavit. / Q(uintus) Veturius Callistratus,

v(ir) e(gregius), / suffragio eius factus proc(urator) rat(ionum) / summ(arum) privatarum
bibliothecarum / Augusti n(ostri) et procurator eius.

c) Flavia Publicia
CIL 6, 32418 = *ILS* 4933
Rome. AD 247-257

Fl(aviae) Publiciae, / sanctissimae / ac piissimae / v(irgini) V(estali) max(imae). / T(itus)
Fl(avius) Apronius, / fictor v(irginum) V(estalium) / loci secundi, / dignissimae / ac
praestantissi/mae patronae / cum suis.

32. Patronage by the wife of a governor

CBI 773 = *AE* 1917/18, 52
Lambaesis, Numidia. AD 261-262

Vergiliae / Florenti/nae, c(larissimae) f(eminae), / coniugi / Iuli Fortu/natiani, c(larissimi)
v(iri), / consular(is). / Aemilius Florus, / b(ene)f(iciarius) domicur(ator), / patronis.

III B. Voluntary Associations

33. A female official of a domestic association

CIL 6, 9044 = *ILS* 7355
Rome. Early - mid 1st century AD

[Only the part in **bold** has been translated] C(aius) Iulius Aug(usti) l(ibertus) / Narci[ssus] a
specularis decu[r(io) in] / sac[er]dotio in a[rc]am publicam o[b] / cert[amina(?)] c[on]tulit HS
X(milia) et cena/ticum dedit sacerdotibus et hono/[ra]tis et decurionib[us] duplum item / [ob
de]dication(m) imaginis suae cenati/[cu]m duplum dedit. **Huic sacer/dotales, decuriones
decreverunt, / uti Iu[lia Egl]oge, contubernalis / eius, [in numer]o decurionum /
recit[aretur].**
[Back] Iu[lia], / Narcis[si l(iberta), Egloge]: / huic sacer[dotales, decuriones] / in
honore[m Narcissi decurio]/natum grat[uitum decreverunt]. / Honore ac[cepto
sacerdotibus] / et honorat[is et decurionibus] / cenaticum [duplum dedit et HS X(milia)]
/ in sacerdo[tio ob certamina(?)] / in arcam [publicam contulit et] / sacerdotib[us et
honoratis] / [e]t decurion[ibus cenaticum duplum] / [de]dit et plebi [ob dedicationem
imaginis]. / [i]tem sacerdotibus et honoratis et] / de[curio]nib(us) cenat(icum) [duplum
dedit].

34. A female member of a youth association

CIL 14, 2635 = *ILS* 6212
Tusculum, Italy (1). 1st century AD

Plutiae, / A(uli) f(iliae), / Olympiadi, / sodali / iuvenum. / L(ocus) d(atus) d(ecreto)
d(ecurionum).

35. Burial by a youth association

CIL 9, 4696
Reate, Italy (4). 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Valeriae Iucundae, / quae fuit (in) corpore iuv(enum). / Vixit annis XVII, m(ensibus) IX. / T(itus) F[l(avius)] Sabinus, / V(ir) Aug(ustalis), / mag(ister) iuv(enum).

36. Perpetual commemoration by a collegium

CIL 11, 6520 = *ILS* 6647 = *AE* 1999, 616

Sassina, Italy (6). After AD 112

[*Front*] D(is) M(anibus). / Cetranae, / P(ubli) f(iliae), Severinae, / sacerdoti / divae Marcian(ae). / T(itus) Baebius Gemelli(nus), August(alis), / coniugi sanctiss(imae).
[*Left*] Caput ex testamento / Cetranae Severinae: / collegi(i)s dendropho(rorum), fabrum, cento(nariorum) munic(ipii) Sassi(natis) / HS sena milia n(ummum) dari / volo. Fideiq(ue) vestrae col/legiali committo, uti / ex reditu HS quatern(or)um m(iliu)m / n(ummum) omnibus annis, prid(ie) / Idus Iun(ias), die natalis / mei, oleum singulis / vobis dividatur e<t=I> / ex reditu HS binum / milium n(ummum) Manes / meos colatis. Hoc / ut ita faciatis, fidei / vestrae committo.

37. Nymphidia Monime, member of the Augustaes of Misenum

AE 2000, 344

Misenum, Italy (1). AD 148-149

[*Only the translated parts of the inscription are reproduced here*]

[*Last lines on the front*] Nymphidia Monime, coniugi optimo, / cuius dedicatione Augustalib(us) corporatis / viritim HS VIII n(ummum) et epulum dedit.

[*Left side*] Ser(vio) Scipione Orfito, Q(uito) Sossio Prisco co(n)s(ulibus), / III Nonas Ianuar(ias), / Miseni in templo Aug(usti), quod est Augustalium corpor(atorum) / Misenensium, ibi referentib(us) Atinio Trophimo / et Valerio Epaphrodito, curatorib(us) anni sui, de com/modis dandis Nymphidiae Monime placuisse / Augustalibus corporatis ex consensu univer/sorum, quod est infra scriptum: / cum Nymphidia Monime, quondam Comini Abascanti / collegae nostri, tam circa exornationem municipi(i) / munifici quam erga sanctissimo decurionum / ordini nobisque ac municipibus nostris debitam / gratiam admodum rei familiaris suae liberalis, / uxor, secuta mariti sui peculiarem munificentiam / obsequentissime reverenterque nos fovere perseve/rans, non solum suo verum etiam memoriae eius / suffragantis ei apu<d=T> nos nomine honorificum de no/bis mereatur titulum, conveniatque nobis hanc / eius bonam voluntatem digne remunerare, / placere Augustalibus Nymphidiam Monimen in / corpore nostro adlegi eique sportulas dierum / sollemnium ac divisions, quas viritim ac/cipimus, dari.

38. Buried by a collegium

CIL 12, 2824

Ugernum, Gallia Narbonensis. 2nd century AD

D(is) M(anibus). / Mocciae, C(ai) f(iliae), / Silvinae / centonari(i) / Ugernenses / ob merita.

39. A statue set up for a patroness

AE 1964, 106

Trebula Mutuesca, Italy (4). AD 139 – 153

[L]aberiae Hostiliae / Crispinae, M(arci) Laber[i] / Maximi, bis co(n)s(ulis), filia[e], / [C(ai)] Brutti Praeentis, / [b]is consulis, uxori / mulieres Trebulana[e] / [a]ere conlato patro/[n]ae ob merita.

40. An all-female cult association

CIL 9, 2480

Saepinum, Italy (4). 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Enniae / Prisc(a)e col(legium) / canofora/rum.

41. Commemoration by an association of young women

CIL 5, 5907

Mediolanum, Italy (11). 3rd century AD

Ursiliae Ingenuae, quae vix(it) / ann(os) VIII, m(enses) VI. Ursilius Rufinus / et Domitia Severa, parentes, in cuius / mem(oriam) colend(am) deder(unt) iuvenae(bus) Coro/gennatib(us) |(denarios) CCCC, ex quor(um) reditu / quodann(is) tempore parentalior(um), / quam et rosae, coronas ternas / ponerent{ur} et profus(ionem) suo quoq(ue) / anno fieri. Quod si iuvenae / non fecerint, restituer(e) debeb(unt) / vicanis Corogennatibus et illi / id observabunt.

42. A local assembly of women

CIL 14, 2120 = ILS 6199

Lanuvium, Italy (1). Late 2nd – early 3rd century AD

[Only the words in bold have been translated] [C(aio) Sulpicio Victori / patri eeqq(uitum) RR(omanorum) homini / innocentissimo patrono / municipi(i) s(enatus) p(opulusque) L(anuvinus) ob in/parem obsequium et / erga se inmensam mu/nificentiam eius eques/trem ponendam cen/suerunt dedicarumq(ue), / **ob cuius dedicationem / viritim divisit decuri/onibus et Augustalib/us et curis n(ummos) XXIII et curi(a)e / mulierum epulum / duplum dedit.**

43. Donations to groups of female citizens

CIL 11, 3811 = ILS 6583

Veii, Italy (7). Mid 3rd century AD

Caesiae Sabinae, / Cn(aei) Caesi Athicti. / Haec sola omnium / feminarum / matribus Cvir(orum) et / sororibus et filiab(us) / et omnis ordinis / mulieribus municipib(us) / epulum dedit, diebusq(ue) / ludorum et epuli / viri sui balneum / cum oleo gratuito / dedit. / Sorores piissimae.

III C. Theatre and Amphitheatre, Sport and the Baths

44. A prohibition against acting and fighting in the arena

EAOR 3, 2 = AE 1978, 145

Larinum, Italy (2). AD 19

[Lines 7-10] [pl]acere ne quis senatoris filium, filiam, nepotem, neptem, pronepotem, proneptem, neve que[m cuius patri aut avo] / vel paterno vel materno aut fratri, neve quam cuius viro aut patri aut avo - paterno ve[l materno - aut fratri ius] / fuisset u<m=N>quam spectandi in equestribus locis, in scaenam produceret auctoramentove rog[aret ut in harena(?) depugna]/ret.

[*Lines 18-20*] ne cui ingenuae, quae] / [minor qu]am an(norum) XX, neve cui ingenuo, qui minor quam an(norum) XXV esset, auctorare se operas[ve suas in scaenam harenamve?] / [...]os locare permetteretur, nisi qui eorum a divo Augusto aut ab(!) Ti(berio) Caesare Aug[usto in scaenam ludumve] / [... co]nnectus esset.

45. A female victor of a footrace

SEG 14, 602 = SEG 58, 1077 = AE 1954, 186
Aenaria (Ischia), Italy (1). AD 154

Σείαν | Σπῆν | Σείου Λειβερ|άλεως ἀνδρὸ||ς ταμειύσαντ|ος ἀγορανομή|σαντος θυγατ|έ[ρ]α
νικήσασαν | στάδιον βουλε||υτῶν θυγατέρ|ας Ἰταλίδι λθ'· | ἀνέθηκεν Λ. Κοκ[κ]ήϊος Πρίσκ|ος
ἀνὴρ δόγματι βουλῆς.

46. A bathhouse for women

CIL 9, 3677 = ILS 5684
Marruvium, Italy (4). 1st century AD

Alfia, P(ubli) f(ilia), Quart[a balneum] / muliebre a solo [fecit]. / Eadem lapide va[ri]o
ex]/ornavit, labrum aen[eum cum] / foculo sedes posu[it p(ecunia) s(ua)].

47. Separate bathing hours

CIL 2, 5181 = ILS 6891
Vipasca, Hispania Lusitania. Early - mid 2nd century AD

[*Lines 19-26*] Balinei fruendi: conductor balinei, sociusve eius, omnia sua i<m=N>pensa
balineum, [quod ita conductum habe]bit in/ pr(idie) K(alendas) Iul(ias) primas, omnibus
diebus calfacere et <p=F>raestare debeto a prima luce in horam septim[am diei mulieribus] et
ab hora octava / in horam secundam noctis viris, arbitrato proc(uratoris) qui metallis praeerit.
Aquam in [aenis usque ad] summam ranam hypo/caustis et in labrum ta<m=N> mulieribus
quam viris profluentem recte praestare debeto. Conductor a viris sing(ulis) / aeris semisses et
a mulieribus singulis aeris asses exigit.

IV. Mobility and Migration

48. A girl travelling with her mother

CIL 2, 970 = ERBeturi 173
Santo Amador, Hispania Baetica. Late 1st century AD

Modesta, Mo/desti filia, / Pacensis, / ann(or)um XII, / [h(ic) s(ita)] e(st). T(e) r(ogo)
p(raeteri)ens d(icas): s(it) / [t(ibi) t(erra) l(evis)]. Mater f(iliae).

49. Migrating to a mining district

CILA 1, 39 = AE 1965, 300
Fodinae Aerariae, Hispania Baetica. Late 1st - 2nd century AD

Licina, Paterni / f(ilia), Materna, / Novaugustana, / ann(or)um XXX, h(ic) s(ita) e(st). S(it)
t(ibi) t(erra) l(evis).

50. A Celtic woman

ERPLeon 153 = AE 1997, 873

Andinuela, Hispania Tarraconensis. Imperial period

Eburia, / Calveni f(ilia), / Celtica / Sup(ertamarca), |(Castello?) / Lubri, an(norum) / XXVI, h(ic) s(ita) e(st).

51. A grant of local citizenship

CIL 2, 813 = *ILS* 6901

Capera, Hispania Lusitania. Early - mid 2nd century AD

Avitae, Modera/ti filiae, aviae, / ob honorem quot / civis recepta est / Caperae, Cocceia, / Celsi fil(ia), Severa, / Norbensis, / cura et impensa / Avitae, Modera/ti, aviae suae / posuit.

52. Regional mobility and local citizenship

AE 1971, 147

Badajoz, Hispania Lusitania. 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Cretonia Maxima, Pap(iria), / Pacensis, an(norum) LXXX, h(ic) s(ita) est. / S(it) t(ibi) t(erra) l(evis). P(ublius) Aplanius Marci/anus, Pap(iria), Emerite(nsis), / an(norum) XXXIII, h(ic) s(itus) e(st). S(it) t(ibi) t(erra) l(evis). / Mater sibi et f(ilio) f(aciendum) c(uravit).

53. A provincial priestess from Osicerda

CIL 2, 4241 = *CIL* 2, 14, 1182 = *RIT* 325

Tarraco, Hispania Tarraconensis. AD 120-140

Porciae, M(arci) f(iliae), / Maternae, / Osicerde(n)si, / [fl(aminicae)] p(rovinciae) H(ispaniae) c(iterioris) et postea / Osicerd(ensi), Caesar<aug=UMI>(ustanae)], / Tarrac(onensi) perpetuae. / L(ucius) Numisius / Montanus / uxori.

54. From Rome to Carthage

CIL 8, 12792 = *CLEA*frigue 39

Carthago, Africa proconsularis. AD 117-138

[On top] Dis Manib(us) / sac(rum) / Minuciae Primae, / quae vixit annis / XXVI. /

Nicodromus, Aug(usti), pia / et bene merenti coniugi / fecit.

[In verse] Prima aetate tua rapta es, karissima coniunx. / Annis bis denis et sex tibi vita probata est. / Roma tibi genus est, fatum fuit ut Libys esses. / Duceris ad Stygiam nunc miseranda ratem; / inque tuo tristis versatur pectore Lethe, / ut non cognoscas me miseranda pium. / Munus erat, Fortuna, tuum servare pudicam / et poteris ambos Italiae dare tu. / A multis fletu renovaveris, o bona, simplex, / cum te in conspectu non habeam comitem. /

[Below] H(ic) s(ita) e(st).

[In acrostic] Prima.

55. Migration to the provincial capital

CIL 2, 4198 = *CIL* 2, 14, 1177 = *RIT* 320

Tarraco, Hispania Tarraconensis. Late 2nd – early 3rd century AD

Aureliae / Marcellin(a)e, / ex |(conventu) Cluniens(i), / flaminicae, / uxori / Licini / [Spa]rsi(?), flami/[ni]s, cives / [Ta]rrac(onenses) / [

56. From Asia Minor to Lyon

CIL 13, 2004 = *IG* 14, 2529

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. Late 2nd – early 3rd century AD

[On top, in Greek] χαῖρε, ὑγίαινε.

D(is) M(anibus) / et memoriae / aeternae / Iuliae Artemisiae, / [n(atione)] Asiana, qu(a)e / [v]ixit annos XXIII. / [Ti]tus Fla(vius) Hermes / [c]oniugi pientis/[si]m(a)e et castissim(a)e / [e]t incomparabi/[l]i p(onendum) c(uravit) ob meritis(!) / [s]uis(!) et sub ascia / d<e=I>dicavit.

57. From Sardinia to Britannia

RIB 1, 687 = *CSIR* GB 1, 3, 60

Eboracum, Britannia. Early 3rd century AD

Iul(iae) Fortunat(a)e, domo / Sardinia, Verec(undio) Dio/geni fida coniuncta / marito.

58. A Treveran citizen dying in Bordeaux

CIL 13, 633 = *ILCV* 4445a = *ILA Bordeaux* 107

Burdigala, Gallia Aquitania. 28 January AD 261

[Front] [D(is) M(anibus)] et memor(iae) / Domitiae, / civis Tre/ver(ae), d(e)f(unctae) an(norum)/ XX. Leo con/iugi kariss(imae) / posuit.

[Right side] Hic iacet / exanime{n} / corpus Do/mitiae, civ(is) / Treverae, / def(unctae) V K(alendas) Febr(uarias), / Postumo / co(n)s(ule).

59. Following her husband to the provinces

CIL 6, 17690

Rome. Late 3rd – 4th century AD

D(is) M(anibus) / Faeniae Filumen(ae), / quae pietate co(n)iu/gi in provincia(m) pe/regrinata es(t). / Aurelius Sperchi/us uxori cariss/(i)mae et inco<m=N>pa/rabili{s}.

60. Travelling to Egypt to collect her husband's bones

IGUR 1321 = *IG* 14, 1976

Rome. 3rd – early 4th century AD

- Ῥουφείνου τάφος οὗτος, ὃν Ἀστέριόν ποτ' ἔκληζον,
ὃς προλιπὼν Ῥώμης δάπεδον Νείλου πόλιν ἐλθὼν
καὶ προκοπαῖς λάμψας, πολλοῖσι δὲ πολλὰ παρασχών,
μηδένα λυπήσας, ἀλλ' εἰς τὸ δίκαιον ἀθρήσας,
5 Μοιρῶν οὐκ ἔφυγεν τρι<σ>σῶν μίτον, ἀλλὰ νεκρωθεὶς
τὴν ψυχὴν ἀπέδωκεν ἐς ἀέρα, σῶμα δὲ πρὸς γῆν·
ἀλλὰ καὶ εὐσεβίης ἔσχεν κρίσιν ἐν φθιμένοισιν
καὶ πάλιν εἶδε τὸ φῶς νεκρὸς ὢν καὶ πόντον ἔπλευσε
καὶ χώρας ἰδίης ἐπέ<β>η· σὺν παισὶ δὲ κεῖται,
10 ὧν οὐκ εἶδε τέλος θανάτου· πρῶτο<ς> γὰρ ἔθνησκε·
ἡ δὲ τέκνων δισσῶν μήτηρ, σεμνὴ <ῆ>δὲ φίλανδρος,
καὶ πέλαγος διέπλευσε καὶ ἦγαγε σῶμα βυθοῖσιν
καὶ καμάτους ὑπέμεινε καὶ ἐν θρήνοις διέμεινε
καὶ τύνβῳ κατέθηκε καὶ αἰῶσιν παρέδωκε·

61. Freedwomen from Phrygia and North Africs

CIL 1, 2965a = *AE* 1972, 14

Rome. 47/46 BC

C(aio) Caesare dict(atore) iter(um), M(arco) Antonio mag(istro) eq(uitum), / sepulcri loc[us] emptus / de Q(uinto) Modio, L(uci) f(ilio), Qui(rina), in / fronte pedes XXIII in agrum pedes XXIII. / C(aius) Numitorius, C(ai) l(ibertus), Nicanor, / nation<e=I> T(h)ebaeus, medicus / ocularius; / Numitoria, C(ai) l(iberta), / Philumina, natione P(h)r<y=V>gia; / C(aius) Numitorius, C(ai) l(ibertus), Stabilio / natione verna;
[Left side] P(ublius) Opitrius, C(ai) l(ibertus), Butas / nation<e=I> Smurnaeus(!);
[Below] fundamentum / posuerunt. In suo
[Right side] sepulcro sepelita / est Numitoria, C(ai) l(iberta), [above] Erotis natio(ne) Punica. / Q(uintus) Numitorius, C(ai) l(ibertus), Isio / [...] / [Back] / ibei sepultus / est.

62. A Greek slave from Apameia

IGUR 811 = *IG* 14, 1874a

Rome. Late 1st – early 2nd century AD

Θ(εοῖς) Κ(αταχθονίοις)· | Νείκη ἦ καὶ | Μαρκελλεῖνα | Ἀπάμισσα || ἐτῶν λε´· Εὐγένης | ἐν τοῖς κυρίου | Κέλσου χωρίοις ἐνθάδε | [- - - - -]

63. Captured in Jerusalem and freed in Italy

CIL 10, 1971 = *ILS* 8193 = *AE* 1999, 455

Puteoli, Italy (1). Between AD 80-95

[Cl]audia Aster, / [H]ierosolymitana / [ca]ptiva. Curam egit / [Ti(berius)] Claudius, Aug(usti) libertus, / [Pro]culus(?). Rogo vos fac/[ite] per leg(e)m ne quis / [mi]hi titulum deiciat(!) cu/[ra]m agatis. Vixit annis / XXV.

64. A Jewish woman in Rome

AE 2001, 777 = *CapriAnt* 28

Capreae, Italy (1). AD 130-200

M(arciae) Curtiae / Euodiae, Heb/reae; f(ecit) C(aius) Vetul/enus Melissus / coniugi et con/gnat(a)e b(ene) m(erenti). Vix[it] / una an(nis) XXXII, tu/li(t) secum an[nis] / XLVIII et [Under the inscribed field] C(aio) Vetuleno Euhod(o), / fil(io), qui vix(it) annis XXII.

65. An imperial freedwoman from Asia Minor

IGUR 1200

Rome. AD 161-169 or 198-211

1 μητέρα τὴν ἀγαθὴν Δωνᾶταν ἐνθάδ' ἔθαπεν
δάκρυσιν Εὐπρόσδεκτος ὀδυράμενος θαλεροῖσιν,
πασάων γνῶμαισιν ἀμείνονα θηλυτεράων·
Τράλλεως ἦν δὲ γένος καὶ γῆς Ἀσίας ἐρατεινῆς·

5 φῶς ἔλαβεν δὲ βλέπειν τόδ' ἐλεύθερον ἐκ βασιλῆων,
 φῶς ὅτ' ἐν ἀνθρώποισιν ἐδέρκετο, πρὶν διὰ Λή[θην]
 νύκτα κατ' ὀρφναίην Ἄϊδος δόμον εἰσαφίκηται,
 τεσσαρακοστὸν ἔχουσα τρίτον <τ>ε βίου λυκάβαντα.

66. Migrating from Same to Rome

CIL 6, 20548 = *IG* 14, 1703 = *IGUR* 1239

Rome. Late 1st - early 2nd century AD

Iuliae, C(ai) fil(iae), Laudice et T(ito) Fla[vio], / Aug(usti) lib(erto), Alcimo. Parentib(us)
 opti[mis] / Flavia, T(iti) fil(ia), Titiane fecit et sibi, / libertis libertabusq(ue) suis.

Οὐ δολιχὴ παρ' ὁδὸν σε γραφὴ στηλεῖδος ἐρύξει· |

στῆθι καὶ ἥτις ἐγὼν ἔνθα μαθὼν ἄπιδι· |

Λαυδίκη οὐνομά μοι, πατρὶς Σάμη, Ἄλκιμος ἀνὴρ, |

θῆλυ τέκος, μήτηρ καὶ τριχὶ γηραλή, |

5 σὺν δὲ κασίγνητος καὶ ἀδελφεή, οὐσπερ ἅπαντας ||

ἐς φάος ἡελίου κάλλιπον ὠκύμορος, |

οὐ πυρετοῖς φλεχθεῖσα, νόσων ἄτερ, οὐ μελεδώναις, |

[ἰχθυ]βόρος δὲ ἀφάτως λαιμὸς ἔκλεισε πνοάς.

67. A woman from Spain

CIL 6, 13820

Rome. Mid-2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum) / Caeciliae Graeculae, / natione Hispana. / Vixit ann(os) XL. /
 P(ublius) Aelius Menophilus / coniugi karissimae / fecit / [

68. An imperial priestess from Lyon who died in Rome

CIL 13, 2181 = *ILS* 8098

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. 2nd century AD

D(is) M(anibus) / Iuliae Heliadis, / Sex(ti) Iuli Callisti / et Iuliae Nices fi(l)iae, flaminic(ae)
 Aug(ustae), / quae vixit annis / XXV, mensibus II. / Iuliae Heliane et / Callistate corpus /
 sororis anima sua / sibi carioris ab urbe adferri / curaverunt et / sarcophago in/tra
 ma<u=E>sol{a}eum / condiderunt.

69. A Dacian royal family in Rome

CIL 6, 1801 = *ILS* 854

Rome. AD 175-180

D(is) M(anibus) / Ziai, / Tiati fil(iae), / Dacae, uxori / Piepori, regis / Co{i}s{s}tobocensis. /
 Natoporus et / Drilgisa aviae / cariss(imae) b(ene) m(erenti) fecer(unt).

70. From Gallia Belgica to Rome

CIL 6, 15493 = *ILS* 7994

Rome. Late 2nd century AD

Dis Man(ibus) / Claudiae Lepidillae, / ex provincia / Belgica Ambianae. / Fecerunt liberi / eius Lepidus et / Trebellius matri / optimae. / Hic matris cineres / sola sacravimus ara. / Quae genuit tellus, ossa / tegit tumulo.

71. Following her husband from Crete to Rome

IGUR 1262 = *IG* 14, 1819

Rome. 2nd – 3rd century AD

Θ(εοῖς) Κ(αταχθονίοις)· |
᾿Ωδε Λύκα κεῖμαι, ἀπὸ | Κρήτης ἥν<θα> δι' ἄνδρα, |
καὶ ἡ βασιλὶς ᾿Ρώμῃ ᾿Ω|δέ με ἐξέθετο· ||
ἐγ κε|νῶ κεῖμα<ι>· ἄνδρα γὰρ ἐγδ<έ>|χομαι.

72. A British woman in Rome

CIL 6, 3594

Rome. Late 2nd – 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Fl(avio) Britto/ni, |(centurioni) leg(ionis) XIII / Gem(iniae), Cato/nia Baudia, / coniux, et / liberi / eius b(ene) m(erenti) / fecer(unt).

73. A woman from Gallia Aquitania

CIL 6, 2497

Rome. Late 2nd – 3rd century AD

D(is) M(anibus) / Valeri(a)e Iustin(a)e. / Nata Convena / Aquitani(c)a, vixit / an(nos) XXI. Iun(ius) Valer(ianus), mil(es) coh(ortis) III / pr(aetoriae) |(centuria) Felicis, / c<oni=ION>(ugi) b(ene) m(erenti) f(ecit).

74. A Pannonian woman in Rome

CIL 6, 3454

Rome. 3rd century AD

D(is) M(anibus). / Aureli(a)e Gorsil(la)e / coniugi bene m(erenti, qu(a)e semper / mecum bene vixit, / natione A[q]ui(n)ce(n)se{m}, / qu(a)e vixit an(n)os XXIII, / me(n)ses VI, o(b) meritis(!) <ca=O>s/titatis eius et <f=E>ilio F<e=F>/<l=F>ic(iss)imo, q(ui) vixi<t=I> <an=MR>(nis) / II, me<n=S>sibus VIII, diebu(s) XXI/III, fecit Aurelius Iusti/nus ve{v}teranus / [...]C(uram) A(gens)?

75. A Thracian family in Rome

CIL 6, 2734 = *CBI* 937

Rome. 3rd century AD

[D(is)] M(anibus) s(acrum). Aurelia Marci/a, n[a]tione T(h)rax, civitate / Promesia(n)a, qu(a)e vixit an(nis) XXXVI, m(ensibus) V, die(bu)s VIII. Au(re)lia Zenodora, soror ips{e}i/us, et Aurelius Herodes, co(n)iux / eius, b(ene)f(iciarius) t(ribuni) c(o)hor(tis) X prae(toriae), co(n)iug(i) b(ene) m(erenti) fecer(unt) cupula |(denariorum) |(centum).

76. From Galatia to Rome

IGUR 527

Rome. Imperial period

Ἀγαθῇ τύχῃ · | ἐνθάδε κεῖμαι Εὐανγε|λῖς γένει Γαλάτισσα, βιώσα|σα ἔτη λε´, μηνας γ´ · || τῇ
σεμνοτάτῃ καὶ φιλο|τέκνῳ γυναικὶ γλυκυ|τάτῃ ἐποίησεν Βί|κτωρ καὶ τὰ τέκνα | αὐτῆς μνεΐας
χάριν.

5. RELIGION

I. Priestesses

I A. Civic Priesthoods

1. Munnia, priestess of Ceres

CIL 10, 5073 = *CIL* 1, 1532 = *ILS* 3344

Atina, Italy (1). 1st century BC

Munniai, C(ai) f(iliae), / sacerd(oti) Cer(eris).

2. Eumachia, public priestess in Pompeii

CIL 10, 813 = *ILS* 6368

Pompeii, Italy (1). Early 1st century AD

Eumachiae, L(uci) f(iliae), / sacerd(oti) publ(icae), / fullones.

3. Mammia, public priestess in Pompeii

CIL 10, 998 = *ILS* 6369

Pompeii, Italy (1). Early 1st century AD

M[am]miae, P(ublii) f(iliae), sacerdoti / publicae. Locus sepultur(ae) datus / decurionum decreto.

4. Staia Pietas, public priestess of Ceres

CIL 10, 4794 = *ILS* 3347

Teanum Sidicinum, Italy (1). AD 20-70

Stiae, M(arci) f(iliae), / Pietati, / sacerd(oti) Cerer[is] / publ(icae) primae. / L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum).

5. Helvia Quarta, priestess of Ceres and Venus

CIL 9, 3089

Sulmo, Italy (4). AD 30-70

Helvia, |(mulieris) l(iberta), / Quarta, / sacerdos Cere/[ris et Veneris], / viva sibi fecit.

6. Ninnia Primilla, a priestess of Ceres of modest descent

CIL 9, 3358 = *CLE* 1125

Pinna Vestina, Italy (4). 2nd century AD

Ninniae, Q(uinti) f(iliae), Primil/ae, sacerdoti Cereriae. / Sancta tibi hunc titulum pueri / posuere merenti. Hos[pe]s, si non e[s]t / lasso tibi forte molestum, oramus / lecto nomine pauca legas: sum li/bertinis ego nata parentibus ambis / pauperibus censu, moribus ingenuis, / sed m[at]ronali? nu[tr]ita? p[er]? omnia cura, / [arti]bu[s]? [cu]nctis sum decora[ta b]onis. / [...] an/nos [...]. Hic defuncta piis sedib(us) ecce mo/ror. Tu, qui pr(a)eteri(en)s legisti, lasse viator, / sit tibi lux dulcis et mihi terra levis.

7. Licinia Rufina, perpetual priestess in three cities

CIL 2, 5, 387 = *ILS* 6909

Ipsca, Hispania Baetica. Late 2nd - early 3rd century AD

Liciniae, Q(uinti) f(iliae), / Rufinae, / sacerdoti / perpetuae / in col(onia) C(laritate) Iul(ia) et in / munic(ipio) C(ontributensi) Ipsc(ensi) / et in munic(ipio) Flor(entino) / Iliberrit(ano), aman/tissimae civium / suorum. / Plebs Contrib(utensis) Ipsc(ensis) / ob merita eius / statuam aere con/lato d(ono) d(edit). / Licinia, Q(uinti) f(ilia), Rufina / honore accepto / impensam remisit.

8. A priestess of Juno

CIL 8, 7093 = *ILAlg* 2, 1, 805

Cirta, Numidia. Imperial period

Baebia, <P=F>(ubli) f(ilia), Qui(rina), / Casta, sacerdos / Iun[onis], vix(it) ann[os] / LIV. H(ic) s(ita) e(st); s(it) t(ibi) t(erra) l(evis).

9. A young priestess of Minerva

CIL 9, 307 = *SupIt* 23 B, 3 = *AE* 1990, 202

Butuntum, Italy (2). Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Petiliae, Q(uinti) f(iliae), Secundinae, / sacerdoti Minervae. Vix(it) / ann(os) VIII, m(enses) VII, d(ies) XVIII. Ob infa/tigabilem pietat(em) eius Messi/a Dorcas, mat(er) infel(icissima), fil(iae) d(ulcissimae) b(ene) m(erenti) f(ecit).

10. A priestess of Minerva and Diana

ILN 2, A, 15

Antipolis, Gallia Narbonensis. Late 2nd century AD

Ma[ximae?] / Ma[rc]ellae, / sa[ce]rdot(i) Mi[n]e[r]vae et Dia/nae, in honor(em) / Calpurni(i) Her/metis, marit(i) eius, / IIIIIviri Aug(ustales) cor(porati) A(ntipolitani).

11. A long-serving priestess of the Cereres

CIL 8, 12335 = *ILS* 4465

Gens Bacchuiana, Africa Proconsularis. Late 1st - early 2nd century AD

Aemilia Amot/micar, sacerdos / Cererum p(ia), vix(it) an(nos) LXXV, / consacavit an(nos) XXXV.

12. A bilingual epitaph of a priestess

CIL 8, 23834 = *ILPBardo* 320

Gales, Africa Proconsularis. Late 1st - early 2nd century AD

Quarta, Nyptanis f(ilia), G/ale(n)sis, ux{s}or Celeris, / Mantis f(ilii), sacerdos magn(a) / conditiv[u](m) s(ua) p(ecunia) f(ecit), curatorib/us Saturu{m}, Rogatu, Bruti/one, Maniu, Namp(h)amone, / Valente, Celeris f(ilio); stru(ctoribus) Rufu, / Imilcone Tuleses. Vixit an(n)is LIX.

13. A great priestess of the Cereres

CIL 8, 10575

Saltus Burunitanus, Africa Proconsularis. 2nd century AD

Caecilia Zaba, sacerda magna, / [vixi]t ann(is) LXXXV.

14. A priestess of the Cereres dying at the age of 103

ILAlg 1, 886 = *CIL* 8, 5149

Thagaste, Numidia. 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Claudia Rufi/na, sacerdos / magna pia, vix(it) / annis CIII. / H(ic) s(ita) e(st).

15. A Greek priestess of Demeter Thesmophoros

I. Napoli I 34

Neapolis, Italy (1). AD 150-200

Κομινίαι | Πλουτογενεΐαι | ιερεΐαι Δήμητρος Θεσμοφόρου, Λ(ευκίου) θυγατρί, γυναικὶ || Πακκίου Καλήδου ἀρχοντικοῦ καὶ μητρὶ Πακκίου | Καληδιανοῦ ἀγορανομικοῦ, | μάμμη Καστρικίου Πολλίωνος ἀρχοντικοῦ, || Τι(βέριος) Καστρίκιος Καληδιανὸς | δημαρχήσας τῇ προμάμμη | εὐσεβ<ε>ίας ἔνεκα | δόγματι vacat συγκλ<ή>του.

16. A priestess of Tellus

CIL 8, 26237

Gillium, Africa Proconsularis. 2nd century AD

D(is) M(anibus) s(acrum). / Iulia Prima, / sacer(dos) Telluris / pia, vixit annis / LXXXXV. H(ic) s(ita) e(st). / Fili et nepotes / matri san(c)tissi(m)a fecerunt.

17. The patronal power of chief Vestals in Rome

CIL 6, 2131 = *ILS* 4929

Rome. 12 May AD 240

Campiae Severinae, / v(irgini) V(estali) max(imae), / sanctissimae, benignissimae, / pro conlatis in se beneficiis / equestr(is) ord(inis) item secundae militiae, / Aemilius Pardalas trib(unus) coh(ortis) I / Aquitanicae petito eius ornatus.

[Left side] Dedicata IIII Idus Maias / Sabino II et Venus[t]o co(n)s(ulibus).

18. The chief Vestal Flavia Mamilia

CIL 6, 2133

Rome. 21 March AD 242

Fl(aviae) Mamiliae, / v(irgini) V(estali) max(imae), / cuius egregiam sancti/moniam et venerabilem / morum disciplinam in / deos quoque pervigilem / administrationem senatus / laudando comprobavit. / Aemilius Rufinus, frater, / et Flavii Silvinus et Ire/neus, sororis filii a militi(is), / ob eximiam eius erga se / pietatem praestantiamque.

[Right side] Collocata XII Kal(endas) April(es), / C(aio) Vettio Attico et / C(aio) Asinio Praetextato co(n)s(ulibus).

19. A Vestal in Tibur

InscrIt 4, 1, 213

Tibur, Italy (1). Mid-2nd century AD

[In a wreath] V(irgini) V(estali) / Cossiniae, / L(uci) f(iliae).

[Below] L(ucius) Cossinius Electus.

[At the back] Undecies senis quod Vestae paruit annis, / hic sita virgo, manu populi delata, quiescit. / L(ocus) d(atus) s(enatus) c(onsulto).

20. A priestess of Isis in Rome

CIL 6, 2246 = *ILS* 4404 = *RICIS* 2, 501/0160

Rome. 40 BC – AD 40

[Left] G(aius) Rabirius, Post(umi) l(ibertus), / Hermodorus.

[Middle] Rabiria / Demaris.

[Right] Usia Prima, sac(erdos) / Isidis.

21. A priestess of Isis dying before her wedding day

ILAlg 2, 1, 809 = *RICIS* 2, 704/0401

Cirta, Numidia. Late 2nd – early 3rd century AD

D(is) M(anibus) / memoriae. / Iulia Sidonia Felix / de nomine tantum, / cui, nefas, ante diem / ruperunt st<a=E>mina Par/cae, quam procus heu / nuptiis Hymenaeos con/tigit ignes. Ingemuere / omnes, Dryades doluere puellae, / et Lucina facis demerso lumi/ne flevit, virgo quod et so/lum pignus fueratque paren/tum. Memphidos haec fu/erat divae sistrata{e} sacer/dos. Hic tumultata silet / aeterno munere somni. / V(ixit) a(nnos) XVIII, m(enses) III, d(ies) XIII. / H(ic) s(ita) e(st).

22. A priestess of Leucatheia

I.Napoli II 94

Neapolis, Italy (1). Mid-1st century BC – early 1st century AD

Ἀρισταγόρη | Χαίρεος θυγάτηρ, ἱέρηα Λευκαθέας· οὐ θέ||μις ἄλλην θεῖναι· ἱερὰ κατάρα· | [θυγ]ά<τ>ερ, χαῖρε.

23. Laberia Felicula, chief priestess of Cybele

CIL 6, 2257 = *ILS* 4160 = *CCCA* 3, 258

Rome. 1st century AD

Laberia Felic(u)la, / sacerdos maxima / Matris deum M(agnae) I(daeae).

24. Metilia Acte, priestess of Cybele

CIL 14, 371 = *CCCA* 3, 423

Ostia, Italy (1). AD 161-170

D(is) M(anibus). / C(aius) Iunius, Pal(atina), Euhodus, magister q(uin)q(uennalis) / collegi(i) fabr(um) tign(uariorum) Ostis lustris XXI, / fecit sibi et Metiliae Acte, sacerdos/ti M(atris) d(eum) M(agnae) colon(iae) Ost(iensis), co(n)iug(i) sanctissim(a)e.

25. A priestess of Bona Dea

CIL 6, 2237

Rome. AD 51-200

D(is) M(anibus). / Terentiae Amp[liatae], / sacerdoti Bon[ae Deae], / Petroniae [...]. / Teren(t)ia Tha[llusa(?)] / patron(a)e b(ene) [m(erenti) fecit].

26. An imperial freedwoman and priestess of Bona Dea

CIL 6, 2240 = *CIL* 6, 4003

Rome. 30 BC – AD 41

[*Left*] Maenalus, / pediseq(uorum) / dec(urio).

[*Right*] Philematio, Aug(ustae) l(iberta), / sacerd(os) a Bona / Dea, mater Maenali.

27. A Greek priestess of Dionysos and Isis

CIL 6, 32458 = *IG* 14, 1366 = *IGUR* 1150

Rome. 2nd – 3rd century AD

[Hic iacet Ogygii Bacc]hi dei nota / [sacerd]os / [pastophorus]qu{a}e deae Nilo/[tidis usq(ue)
p]udica, / [nomine Ale]xandria, cui flos / [...]um iuventae / [cum iam P]arcum nota
sustu/[lit] invida Diti.

[Ἐνθά]δε Ἀλεξανδρία · κόρη πρόπο||λος Διονύσου |
[π]αστοφόρος τε θεᾶς Νειλωτίδος | Εἴσιδος ἀγνῆς |
εἴκοσι δις πληρώσασα χρόνω | κεῖται λυκαβάντων.

28. A priestess of a cult association of Caelestis

CIL 6, 37170 = *ILS* 4438

Rome. 13 November AD 259

Flaviae Epicha[ridi], / sacerdotiae / deae Virgini(s) Caelestis, / praesentissimo numini / loci
montis Tarpei, / Sextia Olympias, h(onorifica) f(emina), / et Chrestina Dorcadius, h(onorifica)
f(emina), / honorificae feminae, / coniugi Iuni Hyle, sacerdot(i), / una cum sacratas(!) et
canistrariis(!) / dignissimae.

[*Left side*] Dedicata Idib(us) Nov(embris), Aemiliano et Basso co(n)s(ulibus).

29. A priestess of an indigenous cult

CIL 8, 15779 = *ILS* 4470

Masculula, Numidia. Early 3rd century AD

Si(s)so[nia], Missuhes fil(ia), / sacerdos Matham/odis pia, vixit / annis LXXXVI. / H(ic) s(ita)
e(st). / D(is) M(anibus) s(acrum). / Mamus, Sissoni(a)es / filia{i} pia, vixit annis / LXXXV.
Curante Au/relia, Bastresi filio.

30. A Greek priestess of Heracles in Britannia

RIB 1, 1129 = *IG* 14, 2554

Corstopitum, Britannia. 3rd century AD

Ἡρακλεῖ / Τυρίω(ι) / Διοδώρα, / ἀρχιέρεια.

I B. Priestesses of the Imperial Cult

31. A provincial and perpetual priestess

CIL 2, 32 = *ILS* 6893

Salacia, Lusitania. Late 1st – 2nd century AD

Iovi O(ptimo) M(aximo). / Flavia, L(uci) f(ilia), Rufina, / Emeritensis, fla/minica provinc(iae) / Lusitaniae, item col(oniae) / Emeritensis perpet(ua) / et municipi(i) Salicien(sis) / d(ecreto) d(ecurionum).

32. A provincial priestess giving birth to ten children

AE 1995, 1793 = *CLEA*frigue 168

Caesarea, Mauretania Caesariensis. Late 1st - early 2nd century AD

[Ha]nc struem perennis arae posuit his in sedibus / [I]ulius Festae Secundus coniugi karissimae. / Vixit annos sextriginta bisque viginti dies. / Pondus uteri enisa decimum luce rapta est tertia. / Nata claro Rubriorum genere de primoribus, / sancta mores, pulchra visu, praecluens prudentia, / exornata summo honore magno iudicio partum: / aurea vitta et corona Mauricae provinciae. / Haec et divum consecuta est summa pro meritis bona: / quinque natos lacte mater ipsa quos aluit suo, / sospites superstitesque liquit votorum potens.

33. A public funeral for a provincial priestess

CIL 2, 339

Collipo, Lusitania. Mid – late 2nd century AD

Laberiae, L(uci) f(iliae), Gallae, flaminicae Ebore(n)si, /flaminicae prov(inciae) Lusi/taniae, impensam fune/ris, locum sepulturae /et statuam d(ecreto) d(ecurionum) Colli/pponesium datam, L(ucius) /Sulpicius Claudianus / [.../...].

34. A priestess of Antonia Augusta

ILGN 638

Ruscino, Gallia Narbonensis. Before AD 37 or after AD 41

Valer[iae], / Q(uinti) [f(iliae)], / fl[ami]nica[e] / An[to]niae / Au[gustae].

35. The first priestess of the imperial cult in her city

IAM 2, 439

Volubilis, Mauretania Tingitana. C. AD 54

Fabiae Birae, / Izeltae f(iliae), / flaminicae / primae in muni/cipio Volub(ilitanorum), / erga suos piissi/mae et bene meri/tae, M(arcus) Val(erius), Seve/ri lib(ertus), Antiochus / d(e) s(ua) p(ecunia) d(edit) d(e)d(icavit).

36. Cantria Longina, priestess of Julia Augusta and of Cybele and Isis

CIL 9, 1153 = *ILS* 6487

Aeclanum, Italy (2). After AD 91

Cantriae, / P(ubli) fil(iae), / Longinae, / sacerdoti, flam(inicae) / div[ae] Iuliae Piaae / [A]u[gustae] e]t Matr(is) deum / M(agnae) Id(aeae) et Isidis Regin(ae). / Haec ob honorem / sacerdoti HS L n(ummum) r(ei) p(ublicae) d(edit). / P(ublice) d(ecreto) d(ecurionum).

37. A silver statue in honour of an imperial priestess

AE 1984, 528 = *IRPCadiz* 80

Barbesula, Hispania Baetica. AD 131-170

Iunoni Aug(ustae) sacrum / in honorem Alfiæ / Domitiae Severianae, / flaminicae perpetuae / ex decreto splendidissimi / ordinis, cui / statuam argenteam / ex argenti p(ondo) C(entum) poni decr(emit). / C(aius) Iulius Alfius Theseus et / Alfiæ Domitia Tertullina, / parentes, et Q(uintus) Alfius / Iulius Severus Optatianus, / [fra]ter, ex argenti p(ondo) C / [faciendum curaverunt].

38. Antonia Picentina, imperial priestess and benefactress

CIL 9, 5428 = *ILS* 5652

Falerio Picenus, Italy (5). AD 141-161

Imp(eratori) Antonino Aug(usto) P[io] / Antonia, Cn(aei) fil(ia), Picentina C(ai) C[...] / Secundi, praetori(i), patron[i colo]/nae, sacerdos divae Fau[sti]/nae statuas, quas ad exo[rnan]/dum theatrum promi[serat Fa]/leriensibus, posuit et [ob ded(icationem)] / decurionibus, plebi urbanae div[isionem] / dedit.

39. Cossutia

AE 1956, 232a = *ILJug* 1, 210

Iader, Dalmatia. After AD 140

Cos]sutiae, Sex(ti) [f(iliae)], / [fl]am(inicae) divae Faustinae / Aquileiae et Iadere, / Aquileienses / publice.

40. Vibia Modesta, twice imperial priestess and benefactress

AE 2001, 1185 = *CILA* 2,2, 358

Italica, Hispania Baetica. Late 2nd - early 3rd century AD

Vict(oriae) Aug(ustae). Vib(ia) Modesta, C(ai) Vib(i) Libonis fil(ia), ori[unda ex] / Mauretania, iterato honore bis flaminica, sacerdos col(oniae) A(eliae) Aug(ustae) Ital(icensium)], / statuam argenteam ex arg(enti) p(ondo) CXXXII [(unciarum duarum semunciae) cum inauribus tri[bacis mar]/garitis n(umero) X et gemmis n(umero) XXXX et berull(is) n(umero) VIII et corona au[rea] / cum gem(m)is n(umero) XXV et gem(m)areis(!) (C?). Accep(to) loc(o) ab splendid[issimo ord]/in(e) in temp(lo) suo corona(m) aurea(m) flamin(al)em), capitul(um) aure[um do]/[mi]na(e) Isidis, alter(um) Cerer(is) cum ma{a}nib(us)(!) arg(enteis), item Iunoni(s) R[eginae dono dedit].

41. An imperial priestess of four *coloniae*

CIL 8, 18912 = *ILS* 6856 = *ILAlg* 2, 4686

Thibilis, Numidia. 2nd - 3rd century AD

Clodiae Vito/sae Tertulli/nae, flam(inicae) IIII col(oniarum), / P(ublius) Clodius, P(ubli) fil(ius), Quir(ina), / Quadratus, qui / et Scipio, frater / patrueis eius, / equo publ(ico) orna/tus, decurio ea/rundem(!) coloni/arum, ob insignem in se amo/rem et muni/ficentiam eius / p(ecunia) s(ua) d(edit) d(edicavit). / L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum).

42. Botria Fortunata, perpetual priestess and benefactress of Thugga

ILAfr 530 = *Dougga* 40

Thugga, Africa Proconsularis. AD 261

[Only the lines in **bold** have been translated]

Pro salute Imp(eratoris) Caes(aris P(ubli) Licini Egnati Ga/l(ieni) Germanici Pii Fel(icis) Aug(usti) pont(ificis) max(imi), Germanici / [maximi tribunicia po]test(ate) X, / co(n)s(ulis) IIII, p(atris) p(atriciae), proco(n)s(ulis), et / Corneliae Salo[ninae Augustae] / totiusque divinae domus eorum. / **Botria Fortunata, Victoris fi/lia, flam[inica perpetua, templum Tellu]/ris ob summam honoris flaminatus su/a pecunia a s[ol]o extruxit, excoluit et/ dedicavit, sport(ulis) d[at]is decurio/nibus et e]puli[s universo popul]o.**

II. Female Cult Personnel

43. A cult official

CIL 12, 708

Arelate, Gallia Narbonensis. Early 1st century AD

Valeria Urbana, antistis, sibi / et Sex(to) Mantio / Eroti, viro, / et Octaviae Hilarae, amicae, / et Charidi, libertae.

44. *Magistrae of Bona Dea*

CIL 5, 757 = *InscrAqu* 1, 158 = *ILS* 4894

Aquileia, Italy (10). AD 26-75

Aninia, M(arci) f(ilia), Magna et / Seia Ionis et Cornelia Ephyre, / magistrae B(onae) D(eae), / porticum restituerunt et / aediculam Fonionis.

45. An offering of garments by a *magistra of Bona Dea*

ILS 3495

Signia, Italy (1). 1st century AD

Auruncea, Sp(uri) f(ilia), / Acte, mag(istra) / Bon(a)e Deae, tunicas / duas et palliolum / rasas caleinas et / lucerna aerea d(onum) d(edit).

46. *Magistrae and ministrae of Bona Dea*

CIL 5, 762a/b = *InscrAqu* 1, 159 and 166

Aquileia, Italy (10). 1st century AD

Bonae Deae Paganae / Rufria, C(ai) f(ilia), Festa, / Caecilia, Q(uinti) l(iberta), Scylace, / magistrae / d(e) p(ecunia) s(ua).

Decidia, L(uci) f(ilia), Paulla / et Pupia, L(uci) l(iberta), Peregrina, / ministrae / B(onae) D(eae), / aedem fecerunt / p(ecunia) s(ua).

47. A *magistra of Fortuna Melior*

CIL 11, 4391

Ameria, Italy (6). 2nd century AD

Iuliae, M(arci) f(iliae), Felicitati, / uxori / C(ai) Curiati Eutyctetis, / IIIIvir(i), magistrae Fortu/nae Mel(ioris), coll(egium) centonarior(um) / ob merita eius, quo honore / contenta sumptum omnem / remisit et ob dedic(ationem) ded(it) sin/gulis HS XX n(ummum) et hoc amplius / ar<c=K>ae eorum intul(it) HS V m(ilia) n(ummum), / ut die natalis sui V Id(us) Mai(as) / ex usuris eius summae epu/lantes i<n=M> perpetuum divider(ent), / quod si divisio

die s(upra) s(cripto) celebrata non / fuerit, tunc pertineb(it) omn(is) summa / ad familiam publicam.

48. A ‘mother of the sacred rites’

CIL 13, 575

Burdigala, Gallia Aquitania. Late 2nd – early 3rd century AD

[*Identical texts at the front and backside*] Mercurio / sacrum. / Pompeia Thel/[e]gu[s]a, mater / sacrorum, / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

[*At the side, under the patera*] Attalius.

49. Supervising the sacred rites

CIL 5, 3416 = *ILS* 5023

Verona, Italy (10). AD 50-100

V(ivus) f(ecit) / Ofilliae / Quintae, / sacrorum, Ro/maniensi, C(aius) Iulius / Hymenaeus contu/bernali.

50. A ‘mother’ of synagogues

CIL 6, 29756 = *CIJ* I, 523 = *JIWE* 2, 577

Rome. 3rd - early 4th century AD

<V=B>eturia Pau/lla, f(emina) domi / <a=H>eternae <c=QU>o(n)s/tituta, quae <v=B>i/xit an(nos) LXXXVI, me(n)ses VI, / proselyta an(nos) XVI / nomin{a}e Sara, mater / synagogarum Campi / et <V=B>olumni.

[*Greek written in Latin letters*] En eirenei he koimesis autes.

51. A basket-bearer for Ceres

AE 1976, 737a

Caesarea, Mauretania Caesariensis. Imperial period

C(ereri) A(ugustae) s(acrum). / Cestia Du/bitata, ca/nistr(aria), v(otum) s(olvit) l(ibens) a(nimo).

52. A public pig-keeper

ImpPomp 50S

Pompei, Italy (1). AD 50-75

Clodia, |(mulieris) l(iberta), / Nigella, porcar(ia) / publica.

[*At the rear*] [...p]atrono ex d(ecreto) d(ecurionum).

53. A female temple warden

CIL 6, 2209 = *ILS* 5002

Rome. Early 1st century AD

Doridi, Asinii Galli, / aedituae a Diana, / Antiochus, conser(vus), / b(ene) m(erenti) f(ecit).

54. A public player of the tympanon

IPOstie-A, 142 = *CCCA* 3, 445

Portus, Italy (1). C. AD 117 - 138

C(aius) Iulius Spic(u)lus, sacerdos / M(atris) d(eum) M(agnae) et Aesculapi{s}, / fecit sibi et Ulpiae Metropoli, / coniugi, t<y=I>mpanis(triae) publicae, / et fili(i)s et nepotibus.

55. A tympanon player of Magna Mater

CIL 6, 2264 = *CCCA* 3, 352

Rome. Imperial period

Aeliae Receptae, / tympanistriae / M(atris) d(eum) M(agnae) I(daeae).

56. A possible camilla

ILTun 711 = *ILPBardo* 347

Thuburbo Maius, Africa Proconsularis. 2nd century AD

Aninia Laeta, M(arci) f(ilia), v(otum) s(olvit).

57. The first taurobolium in Lactora

CIL 13, 504 = *ILS* 4121 = *CCCA* 5, 222

Lactora, Gallia Aquitania. AD 160-176

Matri Deum / Pomp(eia) Philumene, / quae prima L<a=E>ctor(a)e / taurobolium / fecit.

58. Two female devotees performing a taurobolium

CIL 13, 1754 = *ILS* 4134 = *CCCA* 5, 395

Lugdunum, Gallia Lugdunensis. 4-7 May AD 197

[Pro] salute Imp(eratoris) L(uci) Septimi / [Seve]ri Pii Pertinacis Aug(usti) / [et] M(arci) Aureli Antonini Caes(aris) / Imp(eratoris) destinati et / Iuliae Aug(ustae), matris castror(um), / totiusque domus divinae / eorum et statu c(oloniae) C(opiae) C(laudiae) Aug(ustae) Lug(udunum) / taurobolium fecerunt / Septicia Valeriana et / Optatia Siora ex voto, / praeunte Aelio Antho sa/cerdote, sacerdotia Aemi/lia Secundilla, tibicine Fl(avio) Restituto, apparatore Vire/io Hermetione. / Inchoatum est sacrum IIII / Nonas Maias, consumma/tum Nonis eisdem, / T(ito) Sex(tio) Laterano, L(ucio) Cuspio / Ru[f]ino co(n)s(ulibus). / Locus d(atus) d(ecreto) d(ecurionum)

59. Sacrificing a ram and calves

CIL 9, 1538 = *ILS* 4185 = *CCCA* 4, 98

Beneventum, Italy (2). 9 April AD 228

Attini sacrum / et Minervae Berecint(iae). / Concordia, col(oniae) lib(erta), Ianuari[a], / c[y]mbal(istria) [l]oco secundo, ob / criobolium factum M(atris) de(um) / Ma(gnae), tradentib(us) Septimio / Primitivo, augure et sac(erdote), / Servilia Varia et Terentia / [Fla]viana, sacerdotibus XVvir(alibus), / praeunte Mamio Secundo. / Haec iussu Matris deum / in ara taurobolica duo/dena cum vitula crem(avit) / sub die V Idus Aprilis / Modesto II et Probo co(n)s(ulibus).

60. A player of the tympanon performing a taurobolium

CIL 9, 1542 = *CCCA* 4, 102

Beneventum, Italy (2). 21 July AD 228

Attini sac(rum) / et Minervae / Paracentiae. / Trebulana Ius/tina, [t]ym[p]anis/tr(ia), o[b
taur]ibol(ium) / tr[aditu]m a Ser/vi[l]ia [Va]ria, sa[c(erdote)] / [prima], XI K(alendas)
Aug(ustas).

61. Eviration

AE 2007, 1047

Altiaia, Germania superior. 11 November AD 237

[M(atri) d(eum) M(agnae) et v]iribus / Patrici Cybeli/ci. Pacatia Paca/ta, filia Pacati / Pacatini,
d(ecurionis) c(ivitatis) Tr(everorum), consummata per / Servandium Ma/ternum, s(acerdotem)
d(eum) M(atris), / III Idum Novembri/um, Perpetuo et C[or]ne[li]an[o co(n)s(ulibus)].

62. Eviration: a woman receiving the testicles

CIL 13, 510 = ILS 4127 = CCCA 5, 228

Lactora, Gallia Aquitania. 24 March AD 239

S(acrum) M(atri) D(eum). / Val(eria) Gemina / vires e<x=S>ce/pit Eutyche/tis VIII
Kal(endas) / April(es), sacer/dote Traia/nio Nundi/nio, d(omino) n(ostro) Gordi/ano et Aviola
co(n)s(ulibus).

III. Dedicans and Devotees

63. Women participating in the Secular Games of Augustus

CIL 6, 877 = CIL 6, 32323 = CIL 6, 32324 = ILS 5050 = AE 2002, 192

Rome. 17 BC

[Lines 100-102] ludique noctu sacrificio [co]nfecto sunt commissi in scaena, quoi theatrum
adiectum non fuit nullis positus / sedilibus, centumque et X [ma]tronae, quibus denuntiatus
erat Xvvirorum verbis, sellisternia habuerunt / Iunoni et Dianae duab[us] sellis positus. /

[Lines 108-114] Deinde ludi Latini in th[ea]tro ligneo, quod erat constitutum in Campo
s[ecu]ndum Tiberim, sunt commissi / eodemque modo sellist[er]nia matres familiae
habuerunt, neque sunt l[udi in]termissi iei, qui noctu coepti erant. / Fieri et edictum
proposi[tu]m: XVvir(i) s(acris) f(aciundis) dic(unt), / cum bono more et proind[e c]elebrato
frequentibus exemplis quandocumq[ue i]usta laetitiae publicae causa fuit, / minui luctus
matrona[r]um placuerit, [Line 113 omitted] statuimus / offici(i) nostri esse per ed[i]ctum
denuntiare feminis, uti luctum minuant.

[Lines 123-131] Deinde CX matribus famil[ia]s nuptis, quibus denun[t]iatum erat ..., M(arcus)
Agrippa] / praeit in haec verba: / Iuno Regina, ast quid est qu[o]d meli[us] siet p(opulo)
R(omano) Quiritibus ... matres familias CX p(opuli) R(omani), Quiritium] / nuptae genibus
nixae te [... precamur, oramus, obsecramusque, uti tu imperium] / maiestatemque p(opuli)
R(omani), Quiriti[um] duelli domique auxis, utique [words omitted] / sempiternam victoriam
[valetudinem p(opulo) R(omano), Quiritibus dui faveasque p(opulo) R(omano), Quiritibus,
legionibus p(opuli) R(omani)], / Quiritium remque publi[cam] p(opuli) R(omani), Quiritium
salvam serves maioremque faxis, uti sies volens propitia p(opulo) R(omano)], / Quiritibus,
XVvir(is) s(acris) f(aciundis), no[bis, domibus, familiis, ... Matres familias CX p(opuli)
R(omani)], / Quiritium nuptae geni[bus] nixae precamur, oramus, obsecramus].

[Line 138] matronae sellisternia h[ab]uerunt ...]

[Lines 147-19] sacrificioque perfecto, pueri [X]XVII, quibus denuntiatus erat patrimi et matrimi, et puellae totidem / carmen cecinerunt; eo[de]mque modo in Capitolio. / Carmen composuit Q(uintus) Hor[at]ius Flaccus.

64. Women in the Fasti Praenestini

InscrIt 13, 2, 17

Praeneste, Italy (1). AD 6-9

[Only the words in **bold** have been translated]

D K(alendae) Mart(iae): n(efas) p(iaculum). / **Feriae Marti Iun[o]ni Lucinae Exquiliis, / quod eo die aedis ei d[edica]ta est per matronas, / quam voverat Albin[i] filia] vel uxor, si puerum / [parientem]que ipsa[m] fovisset]. /**

C K(alendae) [A]pr(iles): f(astus). **Frequenter mulieres supplicant / Fortunae Virili. Humiliores etiam / in balineis, quod in iis ea parte corpor[is] / utique viri nudantur, qua feminarum / gratia desideratur. /**

65. To Jupiter

CIL 12, 5373

Narbo, Gallia Narbonensis. Imperial period

Fortuna/ta v(otum) s(olvit) Iov(i) / l(ibens) animo.

66. To Jupiter and Juno

CIL 13, 11221

Ambarri, Gallia Lugdunensis. Early 3rd century AD

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Iunoni / Regin(a)e ar/am Afrani/a Afra in / suo posuit. / V(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

67. To Dis pater

AE 1940, 134

Arausio, Gallia Narbonensis. Imperial period

Dite(m) Patrem / voto / Dula posuit.

68. To Mercurius

CIL 13, 3658 = *CSIR-D* 4, 3, 220

Augusta Treverorum, Gallia Belgica. Late 2nd – early 3rd century AD

Deo Mer/curio, Res/pectia Vi/[ct]oria / [sol(vit)] v(otum) l(ibens).

69. To Mars Segomo Dunas

CIL 13, 2532 = *ILS* 4538

Ambarri, Gallia Lugdunensis. Late 2nd – early 3rd century AD

N(umini) Aug(usti), / deo Mar/ti Segom/oni Dun/ati, Cassi/a Satur/nina ex voto. / V(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

70. To Apollo

CIL 13, 5001

Noviodunum, Germania superior. Imperial period

Caesia Vege/ta Apollini / {v} v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

71. To Hercules

ILN 3, 158 = *AE* 1978, 475

Aquae Sextiae, Gallia Narbonensis. 2nd – early 3rd century AD

Fausta / Herculi / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

72. To Minerva

CIL 11, 1305 = *ILS* 3135

Travi, Italy (8). Imperial period

Minervae / Memori. / Tullia / Superiana, / restitutione / facta sibi / capillorum, / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

73. To Juno Regina

CIL 11, 6300 = *Pisaurum* 11

Pisaurum, Italy (6). Early 2nd century BC

Iunone Reg(inae); / matrona(e) / Pisaure(n)se(s) / dono ded(e)ro(n)t.

74. To Juno

CIL 2, 7, 975 = *CIL* 2, 1036

Regina, Hispania Baetica. 2nd century AD

Iunoni sa/crum / Terentia Pue/lla testamento / poni iussit ex / argenti libris / L

75. To the Junones Augustales

CIL 13, 914 = *ILS* 3118

Aginum, Gallia Aquitania. Late 2nd century AD

Iunonibus / Augustalib(us) / porticum et / maceriam / Capito, Luci f(ilius), / et Iulia, ux{s}or./ V(otum) s(olverunt) l(ibentes) m(erito).

76. To the Nutrices Augustae

AE 1986, 564

Poetovio, Pannonia superior. Late 2nd century AD

Nutricibus Aug(ustis) sacr(um). / Vitalis et Vi[n]tumila, coniugi(!), pro Maximilla f(ilia) / v(otum) s(olverunt) l(ibentes) m(erito).

77. To Pietas

CIL 2, 5, 1165 = *CIL* 2, 1474 = *AE* 1988, 726

Astigi, Hispania Baetica. Mid – late 2nd century AD

Caecilia Trophime statuam Pietatis ex testament(o) suo ex arg(enti) / p(ondo) C suo et Caecili Silonis mariti sui nomine poni iussit. / D(ecimus) Caecilius Hospitalis et Caecilia, D(ecimi) f(ilia), Materna et Caecilia / Philete, heredes, sine ulla deductione XX(vicesimae) posuer(unt).

78. To Bona Dea

CIL 6, 74 = *ILS* 3507

Rome. Late 1st – early 2nd century AD

Bonae Deae / Nutrici; d(onum) d(ederunt) / Onesimus, / Caesaris n(ostri) / ser(vus), Faustinus et / Valeria Spendusa et / Valeria Pia, filia.

79. To Magna Mater / Cybele

CCCA 6, 57

Stockstadt am Main, Germania superior. Late 2nd – early 3rd century AD

Matri deu/m; Fl(avia) Dona/ta, Fl(avi) I(?) f(ilia), / pro salute / sua suorumq(ue) v(otum) s(olvit) l(ibens) l(aeta) m(erito).

80. To Magna Mater

CIL 6, 492 = *ILS* 4096 = *CCCA* 3, 218

Rome. Mid 1st century AD

Matri deum et Navisalviae / {Salviae}, voto suscepto / Claudia Synthyche / d(onum) d(edit).

81. To Bellona

CSIR D 2, 10, 70 = *CCCA* 6, 59

Borbetomagus, Germania superior. AD 200-250

Virtuti Bellonae. / Bassiana Tacita / v(otum) s(olvit) l(ibens) l(aeta) m(erito), / sacerdotis M(atris) d(eum) M(agnae).

82. To Isis

CIL 12, 1562 = *ILN* 7, 6

Dea Augusta Vocontiorum, Gallia Narbonensis. AD 160-250

Isidi / Reginae / Birria / Secundilla / ex voto.

83. A devotee portrayed in the guise of Isis

CIL 2, 3387 = *CILA* 4, 132

Acci, Hispania Tarraconensis. 2nd century AD

Livia Chalcedonica, / Isidi deae d(evota), / h(ic) s(ita) e(st) / ornata ut potuit: / in collo h(abet) monile / gemmeum, in digitis / smaragd(i) XX dextra(e) / [

84. A devotee in the guise of Fortuna

CIL 6, 3679 = *CIL* 6, 30873

Rome. Early 2nd century AD

Fortunae sacrum / Claudiae Iustae.

85. Initiated in the rites of Isis, but later presented as Pietas

CIL 2, 5, 311 = *CIL* 2, 1611 = *RICIS* 2, 602/0401

Igabrum, Hispania Baetica. 2nd - early 3rd century AD

Pietati Aug(ustae). / Flaminia Pale, / Isiaca Igabrens(is). / Huic ordo m(unicipum) m(unicipii)
/ Igabrensiu(m) / ob merita / statuam decr(emit), / quae honore / accepto impens(am) / remisit.

86. To Mater Matuta

CIL 11, 6301 = *CIL* 1, 379 = *ILS* 2981

Pisaurum, Italy (6). Early 2nd century BC

Matre / Matuta / dono(m) ded(e)ro(nt) / matrona(e). / M(a)n(ia) Curia, / Pola Livia /
deda(runt?).

87. To an unidentified goddess

CIL 10, 3817 = *CIL* 1, 1583

Capua, Italy (1). Early 1st century BC

[Left] Quarta

[Right] Conflēia

[Right] M(arci) l(iberta)

[Left] v(otum) s(olvit)

88. To the Matronae Gesahenae

CIL 13, 7889 = *ILS* 4803

Iuliacum, Germania inferior. Imperial period

Matron(is) Gesahen[i]s. / M(arcus) Iul(ius) Valentinus / et Iulia Iustin[a] / ex imperio ipsarum
l(ibentes) m(erito).

89. To the Matronae Boudunneihae

RSK 98 = *AE* 1969/70, 440

Colonia Claudia Ara Agrippinensium, Germania inferior. AD 151-200

Matronis / Boudunneihis / Dossonia Paterna.

90. To the Matres

CIL 13, 5370

Vesontio, Germania superior. Late 2nd – early 3rd century AD

Matra/bus sacr(um). Oxia, / Messori / filia, v(otum) s(olvit) l(ibens) / m(erito).

91. To the Proxumae

CIL 12, 1331

Vasio, Gallia Narbonensis. 2nd – 3rd century AD

Prox{s}umis. / Potita, C(ai) Cod/onis, f(ilia) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

92. To Candida Regina

CIL 13, 6022

Ingwiller, Germania superior. Imperial period

D(eae) C(andida) R(eginae). Divixta, Teren/tiani, / v(otum) s(olvit).

93. To Borvo and Damona

CIL 13, 5918

Bourbonne-les-Bains, Gallia Belgica. Imperial period

Deo Borvoni / et Damon(ae), / Maturia Rus/tica / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

94. To Medru

CIL 13, 6017 = *ILTG* 435a

Brocomagus, Germania superior. Imperial period

D(eo) Medru. Matu/tina, Cobnert(i).

6. PUBLIC LIFE

I. Civic Benefactresses

1. Ansia Rufa

CIL 10, 292 = *InscrIt* 3,1, 207

Teganium, Italy (3). Late 1st century BC

Ansia, Tarvi f(ilia), / Rufa ex d(ecreto) d(ecurionum) circ(a) / lucum macer(iam) / et murum et ianu(am) / d(e) s(ua) p(ecunia) f(aciendum) c(uravit).

2. Eumachia of Pompeii

CIL 10, 810 = *ILS* 3785

Pompeii, Italy (1). Early 1st century AD

Eumachia, L(uci) f(ilia), sacerdos publ(ica), nomine suo et / M(arci) Numistri Frontonis, fili(i), chalcidicum, cryptam, porticus, Concordiae / Augustae Pietati sua pe<c=Q>unia fecit eademque dedicavit.

3. Two sisters restoring the temple of Demeter

CIL 10, 3685 = *ILS* 4040

Cumae, Italy (1). Early 1st century AD

Cn(aeus) Cn(aeus) Luccei[us ... pate]r et filius, pr(aetores), / sacra Deme[tros res]tituerunt. / Lucceia, Cn(aei) f(ilia), Polla Qui[... et Luc]ceia, Cn(aei) f(ilia), Tertulla Pia, Galli, / aedem Demetros et quae circa [eam aedem su]nt et porticus p(ecunia) s(ua) restituerunt.

4. A temple to Bona Dea

AE 1933, 143

Rome. Early 1st century AD

Bonae Deae s(acrum). / Sulpicia Severa / Maior aedem / cum signo d(edit) d(edicavit).

5. A posthumous donation

CIL 10, 1136

Abellinum, Italy (1). Early – mid 1st century AD

Lucceia, C(ai) l(iberta), Auxesis / porticum testamento p(ecunia) [s(ua)] / HS IIII m(ilia) n(ummum) fieri iussit. / D(ecreto) d(ecurionum) / faciundum curavit / C(aius) Lucceius Moderatus.

6. Junia Rustica, benefactress and priestess of Cartima

CIL 2, 1956 = *ILS* 5512

Cartima, Hispania Baetica. Late 1st century AD

Iunia, D(ecimi) f(ilia), Rustica, sacerdos / perpetua et prima in municipio Cartimitan[o], / porticus public(as) vetustate corruptas refecit, solum / balinei dedit, vectigalia publica vindicavit, signum / aereum Martis in foro posuit, porticus ad balineum / solo suo cum piscina et signo Cupidinis, epulo dato / et spectaculis editis d(e) p(ecunia) s(ua) d(edit) d(edicavit).

Statuas sibi et C(aio) Fabio / Juniano, f(ilio) suo, ab ordine Cartimitanorum decretas / remissa impensa, item statuam C(aio) Fabio Fabiano, viro suo, / d(e) p(ecunia) s(ua) f(actus) d(edit).

7. Ummidia Quadratilla, benefactress of Casinum

CIL 10, 5183 = *ILS* 5628 and *AE* 1946, 174 = *AE* 1992, 244

Casinum, Italy (1). AD 90-100

[From the amphitheatre] Ummidia, C(ai) f(ilia), / Quadratilla / amphitheatrum et / templum Casinatibus / sua pecunia fecit.

[From the theatre] [Ummidia, C(ai) f(ilia), Qu]adrati[lla theatr]um, / [impensis? patri]s sui [exornatum? vetus]tate / [collapsum, Casinatibus su]a pec(unia) [res]titu[it et ob dedica]tionem / [decurionibus et popu]lo et [m]ulier[ibus epulum] dedit.

8. The gift of a bathhouse

AE 1979, 352 = *IRAlmeria* 48

Tagilis, Hispania Baetica. Late 1st - early 2nd century AD

Voconia, Q(uinti) f(ilia), Avita / thermas rei publicae / suae Tagilitanae s(olo) s(uo) s(ua) p(ecunia) f(ecit), / easdemque circensibus / editis et epulo dato dedicavit. / A<d=T> quo<d=T> opus tuendum usumq(ue) / perpetu(u)m (t)hermarum praebendum / r(ei) p(ublicae) Tagilitanae d(enariorum) II(milia)D dedit.

9. Self-commemoration

CIL 14, 2827 = *ILS* 6294

Praeneste, Italy (1). Around AD 100

Corelliae, C(ai) f(iliae), Gallae Papianae, / uxori C(ai) Corelli, N(umeri) f(ili), Fab(ia), / quae testamento dedit coloniae / Menturnensi HS C(milia) et municipio Casini HS C(milia), / ita uti VII Idus Mart(ias), natali suo, / quodannis crustulum et mulsum detur. / Ex testamento fieri iussit HS C(milia).

10. Agusia Priscilla, benefactress and priestess in Gabii

CIL 14, 2804 = *ILS* 6218

Gabii, Italy (1). AD 138-140

Agusiae, T(iti) f(iliae), Priscillae, / sacerdoti Spei et Salutis Aug(ustae). / Ex d(ecreto) d(ecurionum) Gabini statuam publice po/nendam curaverunt, quod post / i<m=N>pensas exemplo inlustrium feminar(um) / factas ob sacerdotium, etiam opus portic(us) / Spei vetustate vexatum pecunia sua refectu/ram se promiserit populo; cum pro / salute principis Antonini Aug(usti) Pii, / patris patriae, liberorumque eius / eximio ludorum spectaculo edito / religioni veste donata / universis satis fecerit. / Cuius statuae honore contenta, / i<m=N>pensam populo remiserit. / L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum)

11. Baebia Crinita

CIL 2, 964 = *ILS* 5402

Arucci, Hispania Baetica. 2nd century AD

Baebiae, C(ai) f(iliae), / Crinitae, / Turobrigen/si, sacerdoti, / quae templum / Apollinis et Di/anae dedit ex / HS CC(milibus), ex qua sum/ma X[X] populi / Romani deduc/ta et epulo / dato it(!) tem/plum fie/ri sibi/que / hanc statuam / poni iussit.

12. Caelia Macrina, donor of a child support scheme in Terracina

CIL 10, 6328 = *ILS* 6278

Tarracina, Italy (1). Mid 2nd century AD

Caelia, C(ai) f(ilia), Ma[c]rin[a] ex [test]amento [H]S C[CC] fieri iussit, in cuius ornatum / et tu[te]lam HS [...] reliq[ui]d. Eadem in memoria[m] Macri, fili(i) sui, Tarricinensibus / HS (decies centena) M(milia) r[eli]quid, ut ex reditu eius pecuniae darentur cen[t]um pueris alimentor[um] nomine: sing(ulis) / mensib[us si]ng(ulis) pueris colonis |(denarii) V, puellis colonis s[i]ng(ulis) in mens(es) sing(ulos) |(denarii) IIII, pueris usq(ue) ad annos XVI, puellis / [usq(e) ad] annos XIII, ita ut semper C pueri, C puellae per successiones accipiant.

13. Donating a temple

IRT 370

Lepcis Magna, Africa Proconsularis. AD 153

Imp(eratore) Caes(are) T(ito) A(elio Hadriano) Antonino Aug(usto) Pio, pont(ifice) max(imo), trib(unicia) pot(estate) XVI, imp(eratore) II, co(n)s(ule) IIII, p(atre) p(atriciae), / tem[plum ...] Aug(usti) Calpurnia Honesta sua pecunia fecit.

14. A joint venture

CIL 8, 2630 = *CIL* 8, 18100 = *RICIS* 2, 704/0301

Lambaesis, Numidia. AD 158

[Is]idi et [S]erapi. / [L(ucius) M]atuccius Fuscinus, leg(atus) Aug(usti) / [pr(o) p]r(aetore), aedem cum Volteia Cornificia, uxore, / [et Ma]tuccia Fuscina, filia, ab antecessoribus / [suis i]nstitutam, exaltatam et adiecto / prona per leg(ionem) III Aug(ustam) / [colum]nis sua pecunia positus exornavit.

15. Cassia Victoria, benefactress and priestess of the Augustales of Misenum

AE 1993, 477

Misenum, Italy (1). ca. AD 165

Cassia, C(ai) fil(ia), Victoria, sacerdos Augustalium, pronaum cum columnis et epistyliis, nomine suo et / L(uci) Laecanii Primitivi, mariti sui, ob eximiam eorum erga se benivolentiam, cuius dedic(atione) epulum et sing(ulis) HS XII n(ummum) dedit.

16. Indelvia Valerilla

AE 1982, 682

Nemausus, Gallia Narbonensis. AD 161-200

Indelviae, T(iti) fil(iae), / Valerillae, / flaminicae / perpetuae, / quae pro eo honore / statuam argenteam cum / basi ex HS L M N (quingenta milibus nummum) / in basilica posuit. / Ob quam munificentiam / ordo sanctissimus / statuam ei ponendam / de publico decrevit, / quae honore contenta / inpendium remisit.

17. Annia Aelia Restituta, benefactress and imperial priestess of Calama

ILAlg 1, 287 = *CIL* 8, 5366
Calama, Numidia. AD 161-169

Anniae Aeli/ae, L(uci) fil(iae), Restit[u]/[t]ae, flam(inicae) Augg(ustarum) [p(er)]/p(etuae), ob egregiam in / [s]uos cives libera/[l]itatem, theatro / pecunia sua exor/nanda[e pat]riae / s[p]onte p[rom]isso. / Ad referendam gr[a]/tiam ordo univer/sus statua[s] n(umero) quinq(ue) de pu[bl(ico)] faciend[as] / decrevit.

18. Marcia Aurelia Ceionia Demetrias

CIL 10, 5918 = *ILS* 406
Anagnia, Italy (1). Late 2nd century AD

Marciae Aurel(iae) / Ceioniae Deme/triadi, stolatae / feminae, ob dedicationem / thermarum, quas post mul/tum temporis ad pristinam / faciem suis sumptibus restau/raverunt, s(enatus) p(opulus)q(ue) Anagnin(us) / statuam ponendam censuerunt. / O(b) cuius dedication<e=I>m dedit decuri/onibus |(denarios) V, s<e=I>vir(is) |(denarios) II, popul(o) |(denarium) sing(ulis), / et epulum sufficiens omnib(us).

19. A family affair

CIL 2, 5, 69 = *CIL* 2, 1663
Tucci, Hispania Baetica. Late 2nd century AD

Pietati Aug(ustae). / L(ucius) Lucretius Fulvianus, flamen / col(oniarum) immunium provinciae / Baetic(ae), pontif(ex) perpetuus / domus Aug(ustae), t(estamento) p(oni) i(ussit) ex arg(enti) p(ondo) / ob honor(em) pontificatus. / Lucr(etia), L(uci) f(ilia), Campana, flam(inica) perp(etua) do/mus Aug(ustae), editis ad dedicationem / scaenicis ludis per quadriduum / et circensibus et epulo diviso posuit. / Huic dono Lucr(etia) Campana amplius nomine suo coronam / auream adiunxit, / d(onum) d(edit) d(edicavit).
[At the side] Dedic(avit) / Kal(endis) Iun(iis) / [...] / [...] / [...] / co(n)s(ulibus).

20. A couple donating a temple for Bona Dea

CIL 8, 20747
Auzia, Mauretania Caesariensis. AD 235

Deae [Bonae Va]letudini Sanc(tissimae). / L(ucius) Cass[ius Restitu]tus, ex dec(urione) vet(eranus), / fl(amen) p(er)p(etuus) co[l(oniae)], et Clo]dia Luciosa eius / templ[um cum orna]mentis sua pecu/nia fece[runt dedica]veruntque et / rei p(ublicae) do[no deder]unt pr(ovinciae) CLXXXXVI.

II. Patronesses and ‘Mothers’ of Cities and Associations (*Collegia*)

II A. Patronesses of Cities and *Collegia*

21. Abeiena Balbina, city patroness and priestess of the imperial cult

CIL 11, 6354 = *ILS* 6655
Pisaurum, Italy (6). AD 180-192

Abeienae, G(ai) f(iliae), / Balbinae, / flaminicae / Pisauri et Arimini, / patronae municipi / Pitinatium Pisaurensium. / Huic anno quinquenna[l(itatis)]/ Petini Apri, mariti eius, / plebs urbana Pisau/rensium ob merita / eorum. Cui / imp(erator) [[C[ae]s(ar) M(arcus) Aur(elius)

Commo]]/[[[[dus]] A[n]toninus Aug(ustus?)] ius commune libero/rum concessit. L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum).

22. Seia Potitia Consortiana, patroness and benefactress of Thibaris

IL Afr 511 = *AE* 1913, 13

Thibaris, Africa Proconsularis. AD 190-200

Seiae Potitiae / Consortianae, / c(larissimae) m(emoriae) f(eminae), matri Ros/ci Potiti Memmi/ani, c(larissimi) v(iri), ob insig/nem eius et innu/merabile(m) libera/litatem, qua ordi/ne(m) et patriam do/natione sua ampli/ficavit, patronae di/cernente ordine r(es) p(ublica) / Thibaritanor(um) / p(ecunia) p(ublica) p(osuit).

23. Oscia Modesta, patroness of Aviocala in Roman Africa

a. *CIL* 8, 23832

Aviocala, Africa Proconsularis. Early 3rd century AD

[O]sciae Modes/[tae U]lpiae(?) / [...]n[...]iae Corne/liae [P]a[t]rui/nae Publinae, / c(larissimae) f(eminae), civi et patr(ona)e, / ob insig(nia) eius me/rita, quibus in/lustrat originis suae patriam. / Civitas Aviocal(ensis) d(ecreto) d(ecurionum) p(ublica) p(ecunia).

b. *IGUR* 1311 = *IG* 14, 1960

Rome. Early 3rd century AD

Ἐνθάδε κεῖμαι δάμαρ ὑπάτου ἥρωος ἀγαυοῦ
Ἀρρίου μου φίλιου, <τ>ῶδε μιγεῖσα μόνω·
ἦν δὲ κέ {v} ἐκ προγόνων ποτὲ τοῦνομα Πουβλιανή μοι
(Σκιπιά<δ>αι δ' ἔπελον εὐγενίῃ τ' ἔπρεπον),
5 χηρείαις αὐτὴ τὸν ἅπαντα χρόνον μείνασα
κώκυμόρων τεκέων πένθει τακομένη·
ἐμ βίῳ τῳ δὲ πόνον πουλὺν δ' ἀνέτλην μογέουσ[α],
μούσαισιν μόνον τὴν φρένα θελγομένη.

24. Nummia Varia, city patroness and priestess

CIL 9, 3429 = *ILS* 6110

Peltuinum Vestinum, Italy (4). AD 242

[Time and place of the meeting and names of leading magistrates] quod universi verba fecerunt Nummiam Variam, c(larissimam) f(eminam), sacerdotem Veneris Felicis, ea adfecti/one adque prono animo circa nos agere coepisse pro instituto / benevolentiae suae, sicut et parentes eius semper egerunt, ut/ merito debeat ex consensu universorum patrona praefecturae / nostrae fieri, quo magis magisque hoc honore, qui est aput nos potissi/mus, tantae claritati eius oblato dignatione benignitatis eius glori/osi et in omnibus tuti ac defensi esse possimus. Q(uid) d(e) e(a) r(e) f(ieri) p(laceret), d(e) e(a) r(e) i(ta) c(ensuerunt): / placere universis conscriptis Nummiae Variae, c(larissimae) f(eminae), sacerdoti Veneris/ Felicis, pro splendore dignitatis suae patrociniū praefecturae nos/trae deferri, petique ab eius claritate et eximia benignitate, ut hunc/ honorem sibi a nobis oblatum libenti et prono animo suscipere/ et singulos universosque nos remque publicam nostram in cl/ientelam domus suae recipere dignetur et in quibuscumque / ratio exegerit, intercedente auctoritate dignitatis suae, tutos de/fensosque praestet. Tabulamque aeneam huius decreti n(ostri) verba conti/nentem offerri ei

per Avidiacum Restitutum et Blaesium Natalem, q(uin)q(uennales), / item Numisenum Crescentem et Fl(avium) Priscum, primores ord(inis) n(ostri) viros, censuer(unt).

25. Marcia Ulpia Sossia Calligona, patroness of a youth association

AE 1956, 77 = *AE* 1958, 177

Tibur, Italy (1). Late 2nd - early 3rd century AD

M(arciae) Ulpiae, M(arci) f(iliae), / Sossiae Calli/gonae, stola/tae matronae. / [So]dalicium iuve/[nu]m Herculano/[rum] patronae.

26. Ancharia Luperca, patroness of the association of builders

CIL 11, 2702 = *ILS* 7217

Volsinii, Italy (7). 23 January AD 224

[*Time and place of the meeting and names of chief magistrates*] Q(uin)q(uennales) verba fecer(unt): / quanto amore quantaque adfectione Laberius Gallus, p(rimi)p(ilaris), v(ir) e(gregius) erga / coll(eg)ium n(ostrium) agere instituerit, beneficia eius iam dudum in nos / conlata confirmant et ideo Anchariam Lupercam, uxorem / eius, filiam Anchari quondam Celeris, b(onae) m(emoriae) v(iri), cuius proles et / prosapia omnibus honoribus patriae n(ostrae) sincera fide func/ta est, in honorem eorum et pro morum eius castitatae (!) / et iam priscae consuetudinis sanctitatae (!) patronam / collegi(i) n(ostri) cooptemus, statuam etiam ei aeream iuxta eun/dem Laberium Gallum, maritum suum, in schola collegi(i) n(ostri) / ponamus. Q(uid) d(e) e(a) r(e) f(ieri) p(laceret), u(niversi) i(ta) c(ensuerunt): recte et merito retulisse / q(uin)q(uennales) n(ostros), ut Anchariam Lupercam, honestam matronam sanc/t(a)e indolis et disciplinae caerimoni(i)s etiam praedit<am=IS> feminam, / in honorem Laberi Galli, p(rimi)p(ilaris), e(gregii) v(iri), mariti eius, patroni collegi(i) / n(ostri), et in memoriam Anchari quondam Celeris, patris eius, / dignissimam patronam cooptemus statuamque ei aeream / in schola collegi(i) n(ostri) iuxta eundem Laberium Gallum, maritum / suum, ponamus, ut eius erga{a} nos pietas et nostra erga eam vo/luntas publica etiam visione{m} conspiciatur, tabulam quo/que patrocinalem in domo eius adfigi.

27. Vesia Martina, patroness of the association of textile workers

CIL 11, 5749 = *ILS* 7221

Sentinum, Italy (6). 18 August AD 261

[*Time and place of the meeting; names of chief magistrates making the proposal*] Cum sit / oportuna crebris beneficiis et adfectionem amoris / [erg]a n(umerum) n(ostrium) exhibentibus adsistere et munificentia(m) / [eo]rum, sicut oportunitas testimonium perhiberet, / [re]munerare, i<g=C>itur si cunctis videtur Coretium Fuscum, / [sp]lendidum decurione(m) patriae n(ostrae), sed et patronum trium / coll(egiorum) principalium, et Vesia(m) Martinam, coniu<g=C>em eius, / patronam, sed et Coretiu(m) Sa<b=D>inum, filium eorum, iam prid<e=I>m / patronos per diplomum a numero n(ostro) cooptatos, nunc tabulam / aeream patronatus eis offerri, ut merito honore pro meri/tis innotescat. Qu(id) f(ieri) p(laceret) d(e) e(a) r(e), i(ta) c(uncti) c(ensuerunt): / quod in praeteritum Coreti Fusci, patroni, V<e=P>siae {siae} Martin(a)e, / patron(a)e, et Coreti Sabini, fili(i) eorum, er<g=C>a amore (!) beneficia praes/tita suscepimus, nunc etiam in futurum non dissimilia, quae / nunc sentimus, perpetuo ex domum eorum processura pari adfec/tione{m} speramus adque ideo consentiri relationi bb(onorum) vv(ironum), Casidis / Severi, patris n(umeri) n(ostri), et Heldi Pere<g=C>rini, parentis, et ad remunerandam / eorum benevolentia(m), quo lautius a<t=D>que pulchrius di<g=C>ne honorem / sibi oblatum sus{i}cipere dignentur. Decretum et in tabula aerea /

perscriptum eis, qua et a nobis profectum est le<g=C>atosque / fieri placuit, qui hanc tabulam di<g=C>ne pr<o=E>sequ{i}(antur) [the names of sixteen delegates offering the tabula patronatus follow].

II B. 'Mothers' of Cities and Collegia

28. Cantia Saturnina, imperial priestess and mother of her city

CIL 11, 407 = ILS 6657

Ariminum, Italy (7). After AD 123

Cantiae, / L(uci) f(iliae), Saturninae, / matri colon(iae), / flaminicae, / sacerdoti divae Plotin(ae) / hic et Foro Semproni(i), / d(ecreto) d(ecurionum) / publice.

29. Numisia Secunda Sabina, imperial priestess and mother of her city

AE 1998, 416

Interamnia Praetuttiorum, Italy (5). 2nd half of the 2nd century AD

Numis[iae] / Secunda[e] / Sabina[e], / Claudii Liber[alis], / sacerdoti Aug(ustae), m[at]ri / municipii et colon[iae] / Interamnitiu[m] / Praetuttianor[um]. / Ob munificentia[m] / huic primae omni[um] / ple<b=P>s Praetuttian[a] / mulierum aere coll[ato] / statu[am] posuit, o[bi] cuius / dedica[tionem] sin[gul]is / HS IIII n[um]mos d[edit]. / L(ocus) [d(atus) d(ecreto)] d(ecurionum).

30. Gavillia Optata, mother of the association of textile workers

CIL 9, 2687

Aesernia, Italy (4). Imperial period

] / Gavilliae Optat[ae], / contubernali [suae], / matri colleg[i(i)] / centonarior[um].

31. Mother of the fullers

CIL 9, 5450 = AE 1999, 599 = ILS 7248

Falerio Picenus, Italy (5). Late 1st – early 2nd century AD

D(is) M(anibus). / T(ito) Sillio, T(iti) lib(erto), / Prisco, / mag(istro) colleg(ii) / fabr(um) II et q(uaestori) II, / mag(istro) et q(uaestori) sodal(icii) / fullonum, / Claudiae, Ti(beri) lib(ertae), / uxori eius, matri / sodalic(ii) fullon(um), / T(itus) Sillius Karus et / Ti(berius) Claudius Philippus, mag(istri) et q(uaestores) / colleg(ii) fabr(um), / fili(i) parentib(us) / piissimis.

32. Salvia Marcellina, mother of the association of Asclepius and Hygieia

CIL 6, 10234 = ILS 7213

Rome. 11 March AD 153

Lex collegi(i) Aesculapi et Hygiae. / Salvia, C(ai) f(ilia), Marcellina ob memoriam Fl(avi) Apolloni, proc(uratoris) Aug(usti), qui fuit a pinacothecis, et Capitonis, Aug(usti) l(iberti), adiutoris / eius, mariti sui optimi, piissimi, donum dedit collegio Aesculapi et Hygiae locum aediculae cum pergula et signum marmoreum Aesculapi et solarium tectum iunctum, in / quo populus collegi(i) s(upra) s(cripti) epuletur. [Lines omitted]

item eadem Marcellina collegio s(upra) s(cripto) dedit donavitque HS L m(ilia) n(ummum) hominibus n(umero) LX sub hac condicione, ut ne plures adlegantur quam numerus s(upra) s(criptus) et ut in locum / defunctorum loca veniant et liberi adlegantur, vel si

quis locum suum legare volet filio vel fratri vel liberto dumtaxat ut inferat ar<c=K>ae n(ostrae) partem / dimidiam funeratici, et ne eam pecuniam s(upra) s(criptam) velint in alios usus convertere, sed ut ex usuris eius summae diebus infra scriptis locum confrequentarent. / Ex reditu eius summae, si quod comparaverint, sportulas hominib(us) n(umero) LX ex decreto universorum, quod gestum est in templo divorum, in aede divi Titi con/ventu pleno. [*Lines omitted*]

uti XIII K(alendas) Oct(obres), die felicissimo n(atali) Antonini Aug(usti) n(ostri) Pii p(atris) p(atriciae), sportulas dividerent in / templo divorum, in aede divi Titi: C(aio) Ofilio Hermeti, q(uin)q(uennali) p(er)p(etuo), vel qui tunc erit, |(denarios) III; Aelio Zenoni, patri collegi(i) |(denarios) III; Salviae Marcellinae, matri collegi(i), |(denarios) III; imm(unibus) / sing(ulis) |(denarios) II; cur(atoribus) sing(ulis) |(denarios) II; populo sing(ulis) |(denarios) I.

Item pl(acuit) pr(idie) Non(as) Nov(embres), n(atali) collegi(i), dividerent ex reditu s(upra) s(cripto) ad Martis in scholam n(ostram) praesentibus: q(uin)q(uennali) |(denarios) VI, patri colleg(ii) |(denarios) VI, / matri collegi(i) |(denarios) VI, imm(unibus) sing(ulis) |(denarios) III, cur(atoribus) sing(ulis) |(denarios) III, panem [a(ssium)] III. Vinum mensuras: q(uin)q(uennali) |(sextariorum) VIII, patr(i) coll(egii) |(sextariorum) VIII, imm(unibus) sing(ulis) |(sextariorum) VI, cur(atoribus) sing(ulis) |(sextariorum) VI, populo sing(ulis) |(sextariorum) III.

Item pr(idie) Non(as) Ian(uarias) / stren{u}as dividerent sicut s(upra) s(criptum) est XIII K(alendas) Oct(obres).

Item VIII K(alendas) Mart(ias), die kar(a)e(!) cognationis, ad Martis eodem loco dividerent sportulas pane(m) et vinum sicut s(upra) s(criptum) est / pr(idie) Non(as) Nov(emres).

Item pr(idie) Id(us) Mart(ias) eodem loco cenam, quam Ofilius Hermes q(uin)q(uennalis) omnib(us) annis dandam praesentibus promisit, vel sportulas sicut solitus est dare.

Item / XI K(alendas) Apr(iles), die violari, eodem loco praesentibus dividerentur sportulae vinu, pane, sicut diebus s(upra) s(criptis).

Item V Id(us) Mai(as), die rosae, eodem loco praesentib(us) dividerentur spor/tulae vinu et pane, sicut diebus s(upra) s(cripits), ea condicione qua in conventu placuit universis, ut diebus s(upra) s(criptis) ii, qui ad epulandum non convenissent, sportulae et pane et vinu(m) / eorum venirent et praesentibus divideretur, excepto eorum qui trans mare erunt, vel qui perpetua valetudine detinetur.

Item P(ublius) Aelius, Aug(usti) lib(ertus), Zenon / eidem collegio s(upra) s(cripto) ob memoriam M(arci) Ulpi, Aug(usti) lib(erti), Capitonis, fratris sui piissimi, dedit donavitque HS X m(ilia) n(ummum), uti ex reditu eius summae in contri/butione sportularum dividerentur. [*Last part omitted*].

33. Fabia Lucilla, mother of the builders and textile workers

CIL 3, 1207 = IDR 3, 5, 2, 483

Apulum, Dacia. 3rd century AD

P(ublio) Ael(io), P(ubli) f(ilio), Pap(iria), / Silvano, / Ilvir(ali) et sa/cerd(otali) [co]ll(oniae) A[p(ulensis)], / eq(uiti) R(omano) e(gregiae) m(emoriae) v(iro). / Fabia Lucil/la, e(gregiae) m(emoriae) v(iri) filia, / mater coll(egiorum) / fabr(um) et cent(onariorum) / coloniae s(upra) s(criptae), / socero sui / amantissi/mo.

III. Public Statues

34. A statue in the forum for a priestess of the imperial cult

CIL 2, 1341 = *IRPCadiz* 541

Saepo, Hispania Baetica. Imperial period

Pomponia, M(arci) f(ilia), / Rosciana, sace/rdos perpetua / divorum diva/rum, [...] / [...] huic] / ordo splendidis/simus muni/cipi(i) Victric(is) Saepone/nsium decrevit. / Accepto loco / statuam in foro / sua pecunia po/suit epulo dato. / D(ecreto) [d(ecurionum)].

35. A statue for Varia Italia, priestess of Ceres and Venus

AE 1954, 166

Capena, Italy (7). 2nd century AD

Variae Italiae, / Pacati Fausti, / sacerdoti et cultrici / Cereris et Veneris dignissimae, / ob merita eius / decuriones, Augustales honorati / et vicani pecunia collata posuerunt / eique locum publice censuerunt.

36. Minia Procula, priestess of the imperial cult

CIL 8, 25530

Bulla Regia, Africa proconsularis. Mid 2nd century AD

Miniae, C(ai) f(iliae), Proculae / C(ai) Sallusti Dextri, f(laminicae) p(erpetuae). / C(aius) Sallustius Prae/[n]estinus matri / [opti?]mae de suo po/[suit]. D(ecreto) d(ecurionum).

37. A consolatory statue

AE 1910, 203

Brindisium, Italy (2). AD 144

Clodiae, L(uci) f(iliae), / Anthianillae, / M(arci) Coccei Gemini, praef(ecti) al[ae]. / L(ucio) Lolliano Avito, T(ito) Statilio Maximo co(n)s(ulibus), X K(alendas) April(es) in schola Poll(ionis), / q(uod) v(erba) f(acta) s(unt) de honoranda morte Clodiae Anthianillae, q(uid) d(e) e(a) r(e) f(ieri) p(laceret), d(e) e(a) r(e) i(ta) c(ensuerunt): / cum Clodia Anthianilla, splendissima puella et cuius in/crementa etiam supra aetatem florentia, inter ornamen/ta municipi(i) n(ostri) sperabantur, acervissima morte rapta sit paren/tibus suis, Clodio Pollioni, patrono municipi(i) n(ostri), spl(endissimo) eq(uo) R(omano) et bene / de re p(ublica) n(ostra) merito et Seiae Quintiliae, matri, ornatae feminae, quo/rum dolori publica municipi(i) n(ostri) tristitia consentit, placere / decur(iones) et in illorum solacium et in memoriam honestissimae / puellae locum posteritatis dari, item statuam quam frequentis/simo loco publice poni cens(uerunt). / L(ucius) Clodius, L(uci) f(ilius), Pollio, / pater, piissimae filiae / h(onore) a(ccepto) i(mpensam) r(emisit).

38. A generous couple

CIL 11, 405

Ariminum, Italy (8). 13 January AD 169

Aureliae / Calligeniae, / Titi Sabiniani, / equitis Romani, / pudicissimae / honorificentissimaeq(ue) / feminae / coll(egium) fab(rum) splendidissimae / civitatis Ariminensium / ob munificentiam in se / ab utrisq(ue) conlatam. L(ocus) d(atus) d(ecreto) d(ecurionum). / Dedicat(a) Idib(us) Ian(uariis) / Q(uinto) Sossio Prisco Senecione, / P(ublio) Coelio Apollinare co(n)s(ulibus). / Cuius dedicat(atione) sing(ulis) dd(ecurionibus) HS n(ummum) IIII.

39. A family group

CIL 2, 5, 796 = *CIL* 2, 2018

Singilia Barba, Hispania Baetica. Late 2nd century AD

Acil(iae), Mani f(iliae), Sept(uminae), Sing(iliensi) Barb(ensi), / d(ecreto) d(ecurionum) / m(unicipum) m(unicipii) Sing(iliensis) Barb(ensis). Acil(ia) Plecusa, / mater, honore / accep(to) imp(ensam) remis(it).

40. Statues honouring the family of a provincial governor

ILAlg 2, 3, 7907

Cuicul, Numidia. AD 176-178

Iuliae Cel/sinae, c(larissimae) f(eminae), / A(uli) Iuli Pom/pili Piso/nis Levilli, / leg(ati) Aug(usti) pr(o) / pr(aetore), co(n)s(ulis) desig(nati), / patroni / col(oniae), coniu/gi, d(ecreto) d(ecurionum) p(ecunia) p(ublica).

41. A statue for a Greek woman from Sicily?

IGUR 61 = *IG* 14, 1091

Rome. Late 2nd – early 3rd century AD

Τὴν ἐπὶ πάσῃ ἀρετῇ σωφρο|σύνη τε καὶ σοφία διαπρέπου|σαν Ἰαλλίαν Βασσίαν ἢ βου[λὴ] | καὶ δῆμος τῆς λαμπρᾶς π[όλε]||ως Ταυρομενιτῶν ἀνέ[στη]||σεν τὴν λαμπροτάτην.

42. A descendant of consuls

CIL 9, 2333 = *ILS* 1133

Alifae, Italy (4). C. AD 230

Aciliae, M(ani) f(iliae) / Manliolae, c(larissimae) f(eminae), / M(ani) Acili Glabrion(is) / Sen(ioris) co(n)s(ulis) pronepti, / M(ani) Acili Glabrionis, / co(n)s(ulis) II, nepti, / M(ani) Acili Faustini, / co(n)s(ulis) filiae, / ordo decurion(um).

43. Septumia

AE 1913, 71

Pompeii, Italy (1). 20 BC – AD 10

Septumiae(!), L(uci) f(iliae), / d(ecreto) d(ecurionum) / locus sepulturae publice / datus et in funere HS II(milia). / Antistia, P(ubli) f(ilia), Prima filia / fecit.

44. Grattia Paula

AE 1989, 341m = *ILSicilia* 43

Catina, Sicilia. 1st half 1st century AD

Grattia, C(ai) f(ilia), / Paulla / uxor C(ai) Ofilli, mater C(ai) Ofill[i] / Veri, du(u)mvirarium, / funere publico elata et lo[co] / publico sepulta et sta[tua] / data in foro d(ecreto) d(ecurionum).

45. Aemilia Sextina

IAM 2, 430

Volubilis, Mauretania Tingitana. C. AD 110

Aemiliae, / D(ecimi) fil(iae), Sextinae, / Viennensi, bis flaminicae, / ordo Volubilitanorum / ob eximiam eius probitatem et ma/riti sui Nammi Materni, praef(ecti) cohor(tis) / Astur(um) et Callaecor(um), merita locum / sepulc{h}ri, i<m=N>pensam funeris, / statuam decrevit. Nammius / Maternus contentus honore / i<m=N>pens[am remisit s(ua) p(ecunia) pos]uit.

46. A statue and a portrait shield

CIL 10, 4761

Suessa Aurunca, Italy (1). Early 2nd century AD

Epi<d=ST>iae, L(uci) <f=|>(iliae), Proculae / or<d=T>o dec(urionum) fun(us) pub(licum) <fe=P>c(it), / clipeum et statuam / decr(evit).

47. A public funeral for a girl of a freed family

CIL 2, 2021 = *CIL* 2, 5, 798

Singilia Barba, Hispania Baetica. Mid 2nd century AD

Corneliae / Blandinae, / Singiliensi, / L(ucius) Cornelius Themison, / pater, et / Cornelia Blanda, mater, / posuerunt. / Huic ordo m(unicipum) m(unicipii) lib(eri) Sing(iliensis) / impensam funeris et / locum sepulturae decrevit.

48. A public funeral for Gavia Marciana

CIL 10, 1784 = *ILS* 6334

Puteoli, Italy (1). AD 187

[*On the front*] Gaviae, M(arci) fil(iae), / Marcianae, / honestae et incompara/bilis sectae matron(ae), Gavi / Puteolani, decurion(is) omnib(us) / honorib(us) functi, fil(iae), Curti Cris/pini, splendidi equitis Romani, / omnib(us) honorib(us) functi, uxori, Ga/vi Iusti, splendidi equit(is) Romani, / sorori. Huic cum ob eximi[u]m pu/dorem et admirabilem cas[ti]t[a]tem inmatura et acerba morte / interceptae, res p(ublica) funus public(um), / item foleum et tres statuas decr(evit). / M(arcus) Gavius Puteolanus, pater, hon(ore) / decreti contentus, sua pe<c=Q>un(ia) / posuit. L(ocus) d(atu)s d(ecreto) d(ecurionum).

[*On the side*] L(ucio) Bruttio Crispino, L(ucio) Roscio Aeliano co(n)s(ulibus), / V Kal(endas) Novembr(es). / In templo divi Pii scribundo adfuerunt Caep(ius?) Proculus, Cossutius Rufinus, / Cl(audius) Priscus, Calp(urnius) Pistus, quod postulante Annio Proculo, o(rnato) v(iro), de decernendo / funere publico Gaviae, M(arci) f(iliae), Marcianae, b(onae) m(emoriae) f(eminae), item decem libris folei(!) locisq(ue) / tribus concedendis, / quae ipsi elegerint, in quibus statuae eidem Marcia/nae secundum eiusdem Proculi postulationem ponerentur. P(ublius) Manlius Egnati/us Laurinus, duovirum(!), v(erba) f(ecit), q(uid) d(e) e(a) r(e) f(ieri) p(laceret), d(e) e(a) r(e) i(ta) c(ensuerunt): optasse quidem singulos uni/verosque nostrum in honorem Curti Crispini, magistratus n(ostri), primarii / viri, item Gavi <P=I>uteolani, soceri eius adaeque o(rnati) v(iri), Gaviae Marcianae, r(everentissimae) m(emoriae) f(eminae), / vivae potius honor<e=I>s conferre, quam ad huius modi decretum prosilire, ut de / solacio viventium quaereremus et ideo quod pertineat etiam ad memoriam / puellae ipsius cohonestandam, placere huic ordini funus publicum ei de/cerni et decem libras folei mitti concedique, secundum postulationem Anni, / o(ptimi) v(iri), ut loca quae elegerint statuendis tribus statuīs de consensione nostra / consequantur.

V. Women and Electoral Notices in Pompeii

49. CIL 4, 1168

Cn(aeum) Helvium / Sabinum aed(ilem) o(ro) v(os) f(aciatis), / Iunia rog(at).

50. CIL 4, 3678 = ILS 6414

M(arcum) Casellium et L(ucium) Albucium aed(iles) o(ro) v(os) f(aciatis), / Statia et Petronia rog(ant). Tales cives in colonia in perpetuo!

51. CIL 4, 3527 = ILS 6408a

Pupium / Ilvir(um) i(ure) d(icundo) o(ro) v(os) f(aciatis), Appuleia / cum Mustio vicino f(ullone) / et Narcissus vos roga[t].

52. CIL 4, 7866 = JIWE 1, 217

Cn(aeum) Helvium Sabinum / aed(ilem) d(ignum) r(ei) p(ublicae) o(ro) v(os) f(aciatis), Maria rog(at).

53. CIL 4, 7230

C(aium) C(alventium) S(ittium) M(agnum) Ilvir(um) / Primilla rog(at).

54. CIL 4, 7873

Ceium Secundum / Ilv(irum) i(ure) d(icundo) Asellina rog(at).

Chapter 7 IMPERIAL WOMEN

1. Cornelia, mother of the Gracchi

CIL 6, 10043 = *CIL* 6, 31610 = *ILS* 68

Rome. 31 BC – AD 14

[*On top*] Opus Tisicratis

[*On the base*] Cornelia, Africani f(ilia), / Gracchorum

2. Fulvia and the battle of Perusia

a) *CIL* 11, 6721, 5 = *ILLRP* 1106

Perusia, Italy (7). 41-40 BC

Peto / [l]andicam / Fulviae.

b) *CIL* 11, 6721, 14 = *ILLRP* 1112

Perusia, Italy (7). 41-40 BC

L(uci) A(nton) calve! / Fulvia / culum pan(dite).

I. Life, Death and Deeds

3. Commemoration of Octavia and Marcellus

CIL 6, 40356 = *AE* 1994, 219

Rome. 11-10 BC

[*Left*] [M(arcus)] Marcellus, C(ai) f(ilius), / gener / [A]ugusti Caesaris.

[*Right*] Octavia, C(ai) f(ilia), / soror / August[i] Caes[ar]a[ris].

4. A memorial of two freedmen of Augustus' daughter Julia

SupIt 5 RI, 16 = *AE* 1995, 367

Regium Iulium, Italy (3). After AD 41

C(aius) Iulius, Iuliae divi / Aug(usti) f(iliae) l(ibertus), Gelos [si]bi et / C(aio) Iulio, Iuli[ae] divi Aug(usti) f(iliae) l(iberto), / Thiaso patr[i, sevir(o) A]ug(ustali) / [et I]uliae divai(!) Au[g(ustae) l(ibertae) ...] / matr[i] / ex testament[o f(ieri) i(ussit)].

5. Livia's friendship with Plancina

AE 1996, 885 and *CIL* 2,5, 900

Irni, Hispania Baetica. 10 December AD 20

[*Lines 109-120*] quod ad Plancinae causam pertineret, quoi plur<i=U>ma et graviss<i=U>ma crimina / obiecta essent, quoniam confiteretur se omnem spem in misericordia{m} / principis nostri et senatus habere{t}, et saepe princeps noster accurateq(ue) ab / eo ordine petierit, ut contentus senatus Cn(aei) Pisonis patris poena uxori <e=P>ius / sic uti M(arco) f(ilio) parceret, et pro Plancina rogatu matris suae depreca<tus=RI> s<it=E> et, / quam ob rem <id=ET> mater sua inpetrar<i=E> vellet, iustiss<i=U>mas ab ea causas sibi ex/positas acceperit, senatum arbitrari et Iuliae Aug(ustae), opt<i=U>me de r(e) p(ublica) merita non /

partu tantum modo principis nostri, sed etiam multis magnisq(ue) erga cui/usq(ue) ordinis homines benefici(i)s, quae, cum iure meritoq(ue) plur<i=U>mum posse(t) in eo, quod / a senatu petere deberet, parciss<i=U>me uteretur eo, et principis nostri summa(e) / erga matrem suam pietati suffragandum indulgendumq(ue) esse remittiq(ue) / poenam Plancinae placere.

6. Livia and Julia Domna restoring the temple of Fortuna Muliebris

CIL 6, 883

Rome. 27 BC – AD 14 and AD 198 – 209

[*On top*] Livia, [D]rusi f(ilia), ux {s} or [Caesaris Augusti ...].

[*Below*] Impp(eratores) C[aes]s(ares) Severus et Anto[ninus Augg(usti) et Geta nobilissimus Caesar] / et [Iulia] Aug(usta), mater Aug[g(ustorum), ... restituerunt].

7. Livia as a civic benefactress

CIL 11, 3322

Sutrium, Italy (7). AD 14-29

] / [Au]gusta, Iuli[a Drusi f(ilia), divi Augusti] / [a]quam vicanis [vici Matrini s(ua) p(ecunia) dat].

8. Antonia minor as priestess of the deified Augustus

CIL 6, 921(b) = *ILS* 222

Rome. AD 51-54

[*Second column*] Antonia<e=I> / Augusta<e=I>, / Drusi, / sacerdoti divi / Augusti, / matri Ti(beri) Claudii / Ca<e=I>sar Augusti, p(atris) p(atriae).

9. The tomb of Agrippina the Elder

CIL 6, 40372 = *CIL* 6, 886 = *ILS* 180

Rome. AD 37

Ossa / Agrippinae, M(arci) Agrippae [f(iliae)], / divi Aug(usti) neptis, uxoris / Germanici Caesaris, / matris C(ai) Caesaris Aug(usti) / Germanici principis.

10. The *damnatio memoriae* of Messalina

CIL 6, 918 = *ILS* 210

Rome. AD 47/48

Pro salute / Ti(beri) Claudii Caesaris Aug(usti) Germanici, pont(ificis) max(imi), trib(unicia) pot(estate) VII, co(n)s(ulis) IIII, / imp(eratoris) XV, p(atris) p(atriae), censoris [[et Valeriae Messalinae Aug(ustae)]] liberorumque [[eorum]]. / Ex voto suscepto C(aius) Iulius, Sex(ti) f(ilius), Cor(nelia), Postumus, praef(ectus) Aegypti / Ti(beri) Claudii Caesaris Aug(usti) Germanici, ex auri p(ondo) XVI.

11. Best wishes for Nero's wife Octavia

CIL 4, 8277

Pompeii, Italy (1). Before AD 62

Octavia, Augusti, [vale h]abias [pr]opit[...] sa(lutem).

12. Best wishes for Nero's wife Poppaea Sabina

CIL 4, 10049

Pompeii, Italy (1). AD 63 – 65

F(eliciter), Pop(p)a[e(ae)] August(a)e, feliciter!

13. A gift by Poppaea Sabina, wife of Nero

AE 1977, 217 = *AE* 1985, 283

Pompeii, Italy (1). AD 62 – 65

Munera Poppaea misit Veneri sanctissimae: berullum helencumque, unio mixtus erat.

14. Praise of the judgements of Nero and Poppaea

CIL 4, 3726 = *ILS* 234

Pompeii, Italy (1). AD 63 - 65

Iudici(i)s Augusti, p(atris) p(atriae), et Poppaeae Aug(ustae) feliciter!

15. Hadrian's laudation of Matidia the Elder

CIL 14, 3579 = *InscrIt* 4, 1, 77

Tibur, Italy (1). After AD 119

[*Line* 23] [vir]o carissima post eum longissimo viduvio in eximio flo[re] / summa pulchritudine formae. Castissima, matri suae / [obsequ]entissima, ipsa mater indulgentissima, cognata piis[sima], / [omnes adiu]v, nulli gravis, nemini tristis. Iam quod ad me atti[net] / [... singu]lari post tanta modestia, uti nihil unquam a me pe[tierit], / [...creb]raque non peterit quae peti maluissem. [*Line* 29 omitted] gaudere fortuna mea maluit quam frui. [*The last fragmentary lines are omitted*]

16. A clubhouse of the matrons, founded by Sabina and restored by Julia Domna

CIL 6, 997 = *ILS* 324

Rome. AD 119-137 and 209-211

[Above] Iulia Aug(usta), mater Augg(ustorum) et castrorum, / matronis restituit.

[Below, in large letters] Sabina Aug(usta) / matronis.

17. Matidia the Younger as a civic benefactress

AE 2006, 317

Suessa Aurunca, Italy (1). AD 138-161

[Matidia, divae Matidia] Aug(ustae) fil(ia), diva[e] Marci[anae Aug(ustae) neptis,] / [divae Sabinae Aug(ustae) sor]or, [I]mp(eratoris) Antonin[i] Aug(usti) Pii, [p(atris) p(atriae), matertera], / [theatrum terrae motu con]laps[u]m, item porticu[m c]oniunc[tam s(ua) p(ecunia) restituit].

18. The model marriages of the Faustinae

CIL 14, 5326 = *AE* 2008, 46

Ostia, Italy (1). AD 140-141

Decurionum decreto / Imp(eratori) Caesari T(ito) Aelio Hadriano Antonino Aug(usto) Pio,
p(atri) p(atriae), / et divae Faustinae ob insignem eorum concordiam, / utique in ara virgines,
quae in colonia Ostiensi nubent, / item mariti earum supplicent.

19. A 'Faustinian girl'

CIL 6, 10222 = *ILS* 6065

Rome. After AD 176

D(is) M(anibus) / Sextiae Saturninae, / C(ai) Sexti Daphni et / Sextiaes(!) Saturninae / fil(iae),
q(uae) vix(it) ann(is) VI, m(ensibus) VII, / dieb(us) XIII, inc(isae) fr(umentum) publ(ico) /
div(ae) Faust(inae) Iunior(is).

20. Vibia Aurelia Sabina, daughter of Marcus Aurelius, as city patroness

ILAlg 1, 241 = *CIL* 8, 5328 = *ILS* 388

Calama, Numidia. AD 211-217

Vibiae Au/rel{l}iae, di/vi M(arci) f(iliae), divi / Severi sor(ori), / Sabinae, / patronae /
municipii / decurio[num decreto p(ecunia) p(ublica)].

II. Titles and Cult

21. To the Juno of Livia

a. *CIL* 8, 16456 = *ILS* 120

Zama, Africa proconsularis. 3 BC

Iunoni Liviae Augusti sacrum. / L(ucio) Passieno Rufo imperatore / Africam obtinente, /
Cn(aeus) Cornelius, Cn(aei) f(ilius), Cor(nelia), Rufus / et Maria, C(ai) f(ilia), Galla, Cn(aei) /
conservati vota l(ibentes) m(erito) solvont.

b. *CIL* 11, 3076 = *ILS* 116

Falerii Novi, Italy (7). AD 4-14

Genio Augusti / et Ti(beri) Caesaris, / Iunoni Liviae, / Mystes l(ibertus).

22. Livia, 'mother of the world'

CIL 2, 5, 748 = *CIL* 2, 2038

Anticaria, Hispania Baetica. AD 14-29

Iuliae Aug(ustae), Drusi [fil(iae)], div[i Aug(usti)], / matri Ti(beri) Caesaris Aug(usti)
principis / et conservatoris et Drusi Ger/manici, genet[ric]i{s} orbis, / M(arcus) Cornelius
Proculus / pont<i=U>fex Caesarum.

23. Livia as 'daughter' of Augustus

CIL 11, 1165

Velleia, Italy (8). AD 14-37

[Iulia]e, divi / [Augusti] f(iliae), Augustae, / matri Ti(beri) Caesaris, / [di]v[i Au]gusti f(ilii), / Aug[usti] et Neronis / [Cl]au[di] Dru[si]...

24. Divine cult for Livia

EAOR 8, 43 = *AE* 1927, 158

Cumae, Italy (1). AD 14-29

Ma]cri, matri eius serv<u=O>s publicus u[t appareat ...] / [... d]ecretum est et ius sedendi ut habeat in [...] / [... decerni cens]uerunt item locum lecticae in amph[itheatro ...] / [...] u(niversis?) c(ensentibus?) decerni C(aio) Cupiennio Satrio Marciano [...] / [...ad statu]as Ti(beri) Caesaris Augusti et Iuliae Augustae dedic[andas ...] / [... im]molationes faciant hostiis maioribus ex pecu[nia publica ...] / [... prae]textas habeant et serv<u=O>s publicus is appare[at ...] / [*The last part is omitted*]

25. Celebration of Livia's birthday and the erection of imperial statues

CIL 11, 3303 = *ILS* 154

Forum Clodii, Italy (7). AD 18

[Lines 15-19] Natali Augustae mulsum et crust(u)lum mulieribus vicanis ad / Bonam Deam pecunia nostra dedimus. / Item dedicatione statuarum Caesarum et Augustae mulsum et crust(u)la / pecunia nostra decurionib(us) et populo dedimus, perpetuoque eius die / dedicationis datur[o]s nos testati sumus.

26. Livia as a goddess

CIL 10, 7464 = *ILS* 119

Haluntium, Sicilia. Before AD 29

Liviae, Augusti, / deae / municipium.

27. Antonia Augusta

CIL 10, 1417 = *ILS* 150

Herculaneum, Italy (1). AD 49-50

Antoniae Augustae, matri Ti(beri) Claudii / Caesaris Augusti Germanici, pontif(icis) max(imi), / L(ucius) Mammius Maximus p(ecunia) s(ua).

28. Divine cult for Caligula's sister Drusilla

CIL 11, 3598

Caere, Italy (7). AD 38-41

Divae Drusillae sorori / [[C(ai) Caesaris]] Augusti / Germanici.

29. Public honour for Matidia the Younger

CIL 10, 4744

Suessa Aurunca, Italy (1). AD 139 – 161

Matidiae, / Aug(ustae) fil(iae), divae / Marcianae Aug(ustae) / nepti, divae Sabinae / Aug(ustae) sorori, / Imp(eratoris) Antonini / Aug(usti) Pii p(atris), p(atriae) materter(a)e, / Minturnenses / d(ecreto) d(ecurionum).

30. A temple for Faustina Major

CIL 14, 2416

Bovillae, Italy (1). AD 138-140

[First line omitted] / [...]di aediculam V[...] / [...]ur additis vestib[u]s [...] / [3 i]magines aureas n(umero) V[...] / [...]libum posuerunt aream [...] / runt tetrastylum marmo[reum] / [Fa]ustinae Aug(ustae) cum statua / in proskenio [...] / um cum statera. Ante / dedicationem aedis / [e]pul(um) dederunt, / dec(urionibus) et Aug(ustalibus) [(denarium) I deder(unt)],

31. Faustina Minor as Augusta

InscrIt 10, 1, 671

Nesactium, Italy (10). AD 147-161

[Fa]ustinae / Aug(ustae), / Aeli Antonini / Aug(usti) Pii fil(iae), / Aureli Caes(aris) uxori / d(ecreto) d(ecurionum).

32. Julia Domna as *mater castrorum*

CIL 14, 120 = *CIL* 6, 1049

Ostia, Italy (1). AD 195-198

Iuliae / Aug(ustae), / matri castrorum.

33. Julia Domna as Juno

IRT 291

Lepcis Magna, Africa proconsularis. AD 193-217

Iuliae Domnae / Aug(ustae), deae Iunoni / orbis terrae, / Q(uintus) Fulvius Dida / Bubulianus / vot(um) sol(vit).

34. Julia Domna and *damnatio memoriae* in her family

CIL 6, 1035 = *ILS* 426

Rome. AD 204 and shortly after AD 212

Imp(eratori) Caes(ari) L(ucio) Septimio Severo Pio Pertinaci Aug(usto) Arabic(o) Adiabenic(o) Parth(ico) Max(imo), fortissimo felicissimo / pontif(ici) max(imo), trib(unicia) potest(ate) XII, imp(eratori) XI, co(n)s(uli) III, patri patriae et / Imp(eratori) Caes(ari) M(arco) Aurelio Antonino Pio Felici Aug(usto) trib(unicia) potest(ate) VII, co(n)s(uli) I [et P(ublio) Septimio Getae nobilissimo Caes(ari)] «II, p(atri) p(atriae), proco(n)s(uli) fortissimo felicissimoque principi» et / Iuliae Aug(ustae) matri Aug(usti) [[Augustorum duorum]] «n(ostri)» et castrorum et [Fulviae Plautillae Aug(ustae)] «senatus et patriae et» Imp(eratoris) Caes(aris) M(arci) Aureli Antonini Pii Felicis Aug(usti) / [[uxori filiae C(ai)

Fulvi Plautiani c(larissimi) v(iri) pontif(ici) nobilissimi, pr(aefecti) pr(aetori), co(n)suli II et comitis Aug(ustorum)]] «Parthici maximi Brit{t}annici maximi», / argentari(i) et negotiantes boari(i) huius [*in smaller letters: loci qui / invehent,*] / devoti numini eorum.

35. More titles for Julia Domna

CIL 6, 419 = *CCID* 422

Rome. AD 200-205 and after AD 212

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) d(eo) D(olicheno), / pro salute Imp(eratorum) / L(uci) Septimii Severi / Aug(usti) et M(arci) Aurelii / Antonini Aug(usti) / [[et Getae Caes(aris)]] «Pii Felicis» et / Iuliae Aug(ustae), mat(ri) / Aug(ustorum) et [[Plautillae Aug(ustae) totiusq(ue) domus divinae]] «castro/rum senatus et / populi Romani», / sacerdotes / posuerunt.

36. Julia Domna's divine power

CIL 7, 963 = *RIB* 1, 976

Castra Exploratorum, Britannia. AD 213

] Iuliae Au[g(ustae)], / {M} matri Au[g(usti)] / [nostri M(arci) Aur]/elii Anton[ini] / et castr(orum) [et] / senatus et / patriae, pro / [pietate ac] / devotione / [communi] / Num(ini) eius, / [curante C(aio) Iul(io)] / Marc[o], l[eg(ato) Augg(ustorum)] / pr(o) pr(aetore), coh(ors) [I] Ael(ia) / [Hisp(anorum) m(iliaria) eq(uitata)] / posuit.

37. Julia Domna as the goddess Caelestis

CIL 13, 6671 = *CSIR-D* 2, 4, 113

Mogontiacum, Germania superior. AD 214-217

[Iuliae Augustae], Caelesti deae, / [matri Imperato]ris Caesaris / [M(arci) Aureli Anton]ini Pii Felicis / [Augusti, Parth]ici maximi, / [Britannici maxi]mi, Germanici / [maximi, itemqu]e senatus, patri/[ae et castror]um, in honorem / [legionis XXII A]ntoninianae Pr(imigeniae) / [P(iae) F(idelis) ...]us Quirina An/[...]iana / [

38. Titles and *damnatio memoriae* of Annia Aurelia Faustina, third wife of Elegabal

IAM 2, 2, 400 = *AE* 1937, 24

Volubilis, Mauretania Tingitana. AD 221-222

[[Anniae Fausti]]/[nae]] Aug(ustae), [[coniug]]/[gi Aug(usti) n(ostri)]] et matri / Caesaris n(ostri), / res p(ublica) Volubilit(anorum) / devotissima Nu/mini eorum / ex d(ecreto) o(rdinis) p(osuit).

39. The titles of Julia Mamaea

CIL 2, 3413 = *ILS* 485

Carthago Nova, Hispania Tarraconensis. AD 222-235

Iuliae Avitae / Mamaeae Augu(stae), / matri domini / n(ostri) sanctissimi / Imp(eratoris) Severi Ale/xandri Pii Fe/licis Aug(usti) et / castrorum et / senatus et pa/triae et univer/si generis hu/mani, conven/tus Karthag(inensis).

40. Titles and *damnatio memoriae* of Julia Maesa and Julia Soaemias

CIL 8, 2564 = *ILS* 470

Lambaesis, Numidia. AD 219-222

[Pro salute d(omini) n(ostri) Imp(eratoris) Caes(aris)] / [M(arci) Aureli Antonini] / [Pii Fel(icis) Aug(usti), pont(ificis) max(imi)], / p(atris) p(atriciae), trib(unicia) pot(estate), co(n)s(ulis), [...] / procons(ulis), divi Magni / Antonini fil(ii), divi Pii / Severi nepot(is) et [[Iul]ia]e] / [[Maesae [Aug(ustae) avi]ae Aug(usti)]] / [[n(ostri)]], matris castrorum / et senatus, [[et Iuliae So/aemiadis Bassianae]] Aug(ustae), / [[matris]] Augusti [[n(ostri)]], / dupl(ic)ari(i) leg(ionis) III Aug(ustae) P(iae) V(indicis) [[Anto/niniana]e] devoti Numini / maiestatique eorum, / regressi de expeditio/ne felicissima orien/tali.

[The names of more than 180 dedicators are listed on the sides]

III. Wealth and Staff

41. Livia's brick workshops

a) *CIL* 10, 8042,41a

Herculaneum, Italy (1). Before AD 14

Abdae, / Liviae.

b) *CIL* 10, 8042,41b/c

Pompeii, Italy (1). Before AD 14

Damae, Liviae.

42. Brick workshop of Plotina

CIL 15, 693

Rome. Early 2nd century AD

Dol(iare) / ex prae(diis) Plot(inae) Aug(ustae), / ex of(f)icina Valeriaes(!) Nices.

43. A lead water pipe of Trajan's sister Ulpia Marciana

LIIKelsey 281

Cumae, Italy (1). AD 98-105

Ulpiae Marcianae

44. Brick workshop of Arria Fadilla, mother of Antoninus Pius

CIL 15, 73

Rome. AD 123

Ex praed(iis) Arriae / Fad(illae) Caep(ionianis), Cas(siae) Dor(idis), / Glab(rione) et Torq(uato) co(n)s(ulibus).

45. Brick workshops of Domitia Lucilla, mother of Marcus Aurelius

a) *CIL* 15, 139
Rome. ca. AD 140

Ex pr(aediis) Dom(itiae) Luc(illae), port(u) Lic(ini) figl(inis) Kanini(anis); / opus Stat(iae)
Primul(ae)

b) *CIL* 15, 140
Rome. ca. AD 140

Op(us) dol(iare) Statiae Primillae, / ex fig(linis) Dom(itiae) Luc(illae).

c) *CIL* 15, 1049
Rome. AD 145-155

Dol(iare) / Earini, Lucillae Veri, act(oris)

46. Brick workshops of Faustina the Younger, wife of Marcus Aurelius.
CIL 15, 133,2 and *CIL* 15, 211,1
Rome. AD 147-161

a) Ex pr(aediis) Faustinae Aug(ustae), ex fi<g=C>(linis) Caninia(nis), / op(us) dol(iare)
Brittidi Priscini.

b) Opus doliare ex praed(iis) Faustinae, Aug(ustae) / n(ostrae), ex figl(inis) Faun(ianis)
Iul(i) Pris(ci).

47. A silk worker of Marcella
CIL 6, 9892 = *ILS* 7600
Rome. Late 1st century BC

Thymele, / Marcellae, / siricaria.

48. A seamstress of Antonia
CIL 6, 4434.
Rome. Late 1st century BC

[*Left*] Onomaste, / Laricis, / a b<i=Y>bliot(heca).
[*Right*] Athenai[s], / Antoniae, / sarcin[atr(ix)].

49. A masseuse of Antonia
CIL 6, 9097 = *ILS* 1790
Rome. Late 1st century BC – early 1st century AD

Chiae, / Antoniae Drusi, / unctric(i).

50. A singer of Antonia

CIL 6, 33794 = *ILS* 1696

Rome. Late 1st century BC – early 1st century AD

[*Left*] Maritimi, / Antoniae Drusi l(iberti), / rogatoris.

[*Right*] Quintiae, / Antoniae Drusi l(ibertae), / cantriciis

51. A midwife of Livia

CIL 6, 8948

Rome. Early 1st century AD

Prima, Liviae o<b=P>stetrix, Asterope, Maximi. / Epicharis, Maximi mater.

52. A masseuse of Livia

CIL 6, 4045

Rome. Early 1st century AD

Galene / Liviae unctrix.

[*Other side*] Iuliae (Augustae).

53. A hairdresser of Livia

CIL 6, 8958 = *ILS* 1784

Rome. AD 14-42

Iunoni / Dorcadis, / Iuliae Augustae l(ibertae), / vernae Caprensis, / ornatricis, / Lycastus
conlibertus / rogator coniugi / carissimae sibi.

54. A seamstress of Livia

CIL 6, 9038

Rome. Early 1st century AD

Fausta, / Liviae l(iberta), / sarcinatr(ix).

55. A female reader of Livilla

CIL 6, 8786

Rome. Before AD 32

[Cy]renaei(?), Liviae / Drusi, cubic(ularii) ser(vi). / Colit ossa eius Cnide, / lectrix, coniunx
eius.

56. A female physician of Livilla

CIL 6, 8711 = *ILS* 7803

Rome. Early 1st century AD

[*Left*] Secunda, / Livillaes, / medica.

[*Right*] Ti(berius) Claudius, / Caesaris l(ibertus), / Celer, aeditu(u)s / a Vesta.

57. A female tailor of Agrippina the Elder

CIL 6, 5206 = *ILS* 1755
Rome. AD 14 - 33

[*Left*] Chrys[[ippu]]<<aspi>>s, / Agrip(p)inae, supra veste.
[*Right*] Heliconis, Narcissi / Augustiani et Heliconidis / filia, vix(it) ann(os) III. / Heliconis,
Agrippinae, / vestifica, vix(it) ann(os) XXVI; / post triennium decessit eadem / die qua filia.

58. A foot-servant of Messalina, mother-in-law of Nero

CIL 6, 6335
Rome. 1st half of the 1st century AD

Logas, / Messallin(ae), / pedis(equa) v(ixit) a(nnos) XVI. / Aprodisia mater / fecit.

59. A teacher of Aemilia Lepida

CIL 6, 9449 = *ILS* 1848
Rome. After AD 36

Pudens, M(arci) Lepidi l(ibertus), grammaticus. / Procurator eram Lepidae moresq(ue)
regebam; / dum vixi, mansit Caesaris illa nurus. / Philologus discipulus.

60. A midwife of Antonia

CIL 6, 8947 = *ILS* 1840
Rome. After AD 41

Antoniae Aug(ustae) l(ibertae) / Thallusae, / o<b=P>stetric(i).

61. A hairdresser of Claudia Octavia

CIL 6, 5539 = *ILS* 1786
Rome. AD 41-53

[*Left*] Paezusae, Octaviae / Caesaris Augusti f(iliae), / ornatrici. / Vix(it) ann(os) XVIII.
[*Right*] Philetus, Octaviae / Caesaris Augusti f(iliae) / ab argento, fecit / contubernali suae /
carissimae et sibi.

62. A wetnurse of the offspring of Vespasian

CIL 6, 8942 = *ILS* 1839
Rome. Late 1st century AD

Tatia Baucyl[... nu]/trix septem lib[erorum pronepotum] / divi Vespasian[I, filiorum Fl(avi)
Clementis et] / Flaviae Domitil[lae, uxoris eius, divi] / Vespasiani neptis. A[ccepto loco e] / ius
beneficio, hoc sep[h]ulcru[m] feci] / meis libertis libertabus po[sterisq(ue) eor(um)].

63. A hairdresser of Domitia, wife of Domitianus

IL 6, 8959 = *ILS* 1786a
Rome. Late 1st century AD

D(is) M(anibus). / Telesphoridi, / vix(it) an(nos) XXV, m(enses) III, d(ies) XI, / Domitiae / Domitiani / ornatrici, / Theopompus / coniugi suae.

64. In charge of the jewellery of Faustina

CIL 6, 8896

Rome. Mid-2nd century AD

D(is) M(anibus). / Atimeto / medico; / Basileus / et Partheno/paeus, / Faustinae / Aug(ustae) servi / ab ornamen/tis, amico / bene merenti / fecerunt.

65. A cithara player of Faustina

CIL 11, 870 = *CIL* 6, 10139

Mutina, Italy (8). After AD 141

D(is) M(anibus). S(i)b(i) f(ecit) / diva(e) Faustina(e) / phsalt<ri=IR>a, Procha. / F(ecit) Tiburt(ius) Serot(inus).